

HENRIK IBSEN

VISUOMENĖS PRIEŠAS

Iš norvegų kalbos vertė

RIMUTĖ RIMANTIENĖ

Versta iš:

Henrik Ibsens skrifter, Universitet i Oslo

Ibsen.net

2005

VEIKĖJAI

Daktaras Tomas Stokmanas, gydyklos gydytojas

Ponia Stokman, jo žmona

Petra, jų duktė, mokytoja

Ijlifas, Mortenas, jų sūnūs, 13 ir 10 metų

Peteris Stokmanas, vyresnysis daktaro brolis, miestelio valdytojas ir policijos viršininkas, gydyklos valdybos viršininkas ir t. t.

Mortenas Kijilis, raugyklos savininkas, ponios Stokman patėvis

Hovstadas, „Liaudies šauklio“ redaktorius

Bilingas, laikraščio bendradarbis

Laivo kapitonas Horsteris

Spaustuvininkas Aslaksenas

Piliečių susirinkimo dalyviai, įvairių luomų žmonės, keletas moterų ir pulkelis mokinių

(Veiksmas vyksta pietų Norvegijos pajūrio miestelyje)

PIRMAS VEIKSMAS

(Vakaras jaukiai įrengtoje ir apstatytoje daktaro svetainėje. Dešinėje šoninėje sienoje dvi durys, kurių užpakalinės veda į prieškambarį, o priešakinės į daktaro darbo kambarį. Priešingoje sienoje, tiesiai priešais duris į prieškambarį, yra trečios durys, vedančios į kitus šeimos kambarius. Tos pačios sienos viduryje koklinė krosnis, o kiek arčiau į priekį sofa, virš kurios kabo veidrodis, priešais sofą ovalus stolas su staltiese. Ant stalo uždegta lempa su gaubtu. Gilumoje atviros durys į valgomąjį; jame matyti padengtas stolas su degančia lempa.)

(Bilingas sėdi prie pietų stalo, po kaklu pasirišęs servetėlę. Ponia Stokman stovi šalia stalo ir duoda jam lėkštę su dideliu kepsniu. Kitos vietos prie stalo tuščios, stalo įrankiai kiek išblaškyti, kaip ką tik baigus valgyti.)

Ponia Stokman. Taigi, pone Bilingai, jeigu jūs vėlinatės visą valandą, teks tenkintis ataušusiais pietumis.

Bilingas *(valgydamas)*. Ir taip labai skanu... nuostabu!

Ponia Stokman. Žinot, mano vyras labai žiūri, kad pietūs būtų laiku...

Bilingas. Man tai nesvarbu. Netgi, man rodos, skaniausia, kai gaunu taip pasėdėti vienas ir netrukdomas pavalgyti.

Ponia Stokman. Taigi, kad jums tik skanu būtų... *(klausosi, atsigręžusi į prieškambarį)* Tikriausiai ateina ir Hovstadas...

Bilingas. Gali būti.

(Įeina miesto valdytojas Stokmanas su apsiaustu ir uniformine kepure.)

Valdytojas. Lenkiuosi žemai, broliene!

Ponia Stokman *(įeidama į prieškambarį)*. Labas vakaras, labas vakaras! Tai jūs? Kaip miela jūsų sulaukus.

Valdytojas. Aš kaip tikėjau pro šalį ir... *(žvilgterėjęs į valgomąjį)* A! Gal jūs svečių turite?

Ponia Stokman *(kiek sutrikusi)*. Ne, neturim. Čia atsitiktinai. *(skubiai)* Gal ir jūs kokį kąsnelį paragautumėt?

Valdytojas. Aš? Ne, ačiū labai. Dieve sergėk... karšta vakarienė... ne man.

Ponia Stokman. O, bet gal kartą...

Valdytojas. Ne, ne, telaimina jus Dievas. Aš pratęs prie arbatos ir sumuštinų. Be to, taip

sveikiau... ir kiek pigiau.

Ponia Stokman (*šypsodamasi*). Na, nemanykit, kad mudu su Tomu tokie jau išlaidūs.

Valdytojas. O, jūs ne, broliene, aš ne apie jus. (*rodo į daktaro kambarį*) Ar jo nėra namie?

Ponia Stokman. Nėra, pavalgęs išėjo kiek pasivaikščioti... su berniukais.

Valdytojas (*šypsodamasis*). Turbūt dėl sveikatos? (*klausosi*) Štai tikriausiai pareina ir jis.

Ponia Stokman. Ne, tai dar ne jis. (*beldžiasi*) Prašom! (*Iš prieškambario įeina redaktorius Hovstadas.*)

Ponia Stokman. Ar tai tas pats ponas Hovstadas, kuris...

Hovstadas. Taip, labai atsiprašau, bet užtrukau spaustuvėje. Labas vakaras, pone valdytojau!

Valdytojas (*kiek šaltokai sveikindamasis*). Redaktorius! Turbūt su reikalais atėjote?

Hovstadas. Iš dalies. Mūsų laikraštyje turėjo kai kas pasirodyti...

Valdytojas. Įsivaizduoju. Mano brolis, kaip girdžiu, turėtų būti gana produktyvus „Liaudies šauklio“ bendradarbis.

Hovstadas. Taigi, jis pasirenka „Liaudies šauklį“, kai nori kokį tiesos žodį viešai pasakyti.

Ponia Stokman (*Hovstadui*). Bet gal jūs malonėtųmėt?.. (*rodo į valgomąjį*)

Valdytojas. Saugok die, aš jam neprikišu, kad rašo tokiems skaitytojams, iš kurių tikisi daugiausia pritarimo. O be to, pone Hovstadai, aš visiškai neturiu pagrindo jausti jūsų laikraščiu kokio priešiško.

Hovstadas. Ne, aš to ir nemanau.

Valdytojas. Iš viso mūsų miestely vyrauja puiki pakantumo dvasia – geras, tikras pilietiškas susipratimas, ir tai todėl, kad mes turim vieną didelį bendrą rūpestį, kuris vienija visus geros valios piliečius...

Hovstadas. Gydyklą, taip.

Valdytojas. Taigi. Turim savo didelę, naują, puikią gydyklą. Pamatysit, pone Hovstadai: gydykla taps svarbiausiu mūsų miestelio gyvenimo rūpesčiu. Neabejoju!

Ponia Stokman. Ir Tomas taip sako.

Valdytojas. Kaip nuostabiai išaugo mūsų miestelis per šiuos porą metų! Žmonės prasimanė pinigų, visa atgijo, sujudo! Kasdien namai ir žemės sklypai brangsta.

Hovstadas. Ir bedarbių vis mažėja.

Valdytojas. Žinoma, irgi. Turtingiesiems sumažėja šalpos išlaidų, ir dar mažės, jeigu šiais metais bus gera vasara... daug svečių iš užsienio... daug ligonių, kurie išgarsins mūsų gydyklą.

Hovstadas. Ir kaip girdžiu, yra tam visos prielaidos.

Valdytojas. Taip, prognozės geriausios. Kasdien plaukia kambarių užsakymai ir panašiai.

Hovstadas. Na, tai daktaro straipsnis pasirodys pačiu laiku.

Valdytojas. Ar jis jums vėl ką parašė?

Hovstadas. Šį straipsnį jis dar žiemą parašė: kam rekomenduojama gydykla, kokios puikios sveikatai mūsų sąlygos. Bet tada aš tą straipsnį atidėjau.

Valdytojas. Ak, tuo metu kas nors užkliuvo?

Hovstadas. Visai ne. Bet man pasirodė, geriau bus palaukti iki dabar, iki pavasario, nes dabar žmonės pradeda galvoti, kur vasarą praleisti...

Valdytojas. Labai teisingai, pone Hovstada, visai teisingai!

Ponia Stokman. Taip, Tomas niekad nepavargsta, kai reikia rūpintis gydykla.

Valdytojas. Jis juk ir tarnauja gydykloje.

Hovstadas. Taip, ir jis juk pagaliau jos kūrėjas.

Valdytojas. Argi jis? Taip? Taip, aš kartais girdžiu, kad kai kurie žmonės tikrai taip mano. Bet aš manyčiau, kad ir mano dalelė čia įdėta.

Ponia Stokman. Aišku, Tomas irgi visad taip sako.

Hovstadas. Žinoma, niekas to neneigia, pone valdytojau! Jūs sujudinot visą reikalą ir įvykdėte praktiškai... visi tai žino. Aš tik norėjau pasakyti, kad pirmasis idėją iškėlė daktaras.

Valdytojas. Taip, savo metu mano brolis daug turėjo idėjų... Bet deja! Kai tenka praktiškai įgyvendinti, reikia kitokių žmonių, pone Hovstada. Aš galėčiau tikėtis, kad bent šiuose namuose...

Ponia Stokman. Bet svaini mielas...

Hovstadas. Kaipgi, valdytojau...

Ponia Stokman. Malonėkit užteiti ir užkąsti, pone Hovstada, o tuo tarpu tikriausiai pareis ir mano vyras.

Hovstadas. Dėkui, nebent kokį kąsnelį. *(nueina į valgomąjį)*

Valdytojas *(kiek prislopintu balsu)*. Nuostabu, kad tie žmonės, kilę tiesiog iš valstiečių... negali atsikratyti netaktiško elgesio.

Ponia Stokman. Bet kam dėl to pyktis? Negalėtumėt jūs su Tomu broliškai ta garbe pasidalinti?

Valdytojas. Taip atrodytų, bet gal ne kiekvienam naudingas toks garbės pasidalinimas.

Ponia Stokman. To niekas ir neteigia! Jūs su Tomu taip puikiai sutariate. *(klausosi)* Rodos, jis grįžta. *(eina ir atidaro duris į prieškambarį)*

Daktaras Stokmanas (*lauke, triukšmingai juokdamasis*). Štai tau dar vienas svečias, Katrine. Ar ne smagu, ką? Pamanyk, Katrine, aš jį sugavau gatvėje – vos priverčiau užėti kartu?

Kapitonas Horsteris (*jeina ir pasisveikina su poniu*).

Daktaras Stokmanas (*tarpduryje*). Vaikai, įeikit! Na, dabar jie vėl alkani kaip vilkai! Einam, kapitone Horsteri, dabar ir jūs turėsit paragauti jautienos kepsnio.

(*Jis įstumia Horsterį į valgomąjį; į valgomąjį jeina ir Ijlifas su Martenu.*)

Ponia Stokman. Bet, Tomai, ar nematai?..

Daktaras Stokmanas (*atsigręždamas tarpduryje*). A, tai tu, Peteri? (*prieina ir paduoda jam ranką*) Džiaugiuos matydamas!

Valdytojas. Aš, deja, tuoj einu...

Daktaras Stokmanas. Nesąmonė! Tuoju bus grogo. Katrine, nepamiršai juk grogo?

Ponia Stokman. Aišku, ne. Vanduo verda. (*eina į valgomąjį*)

Valdytojas. Ir grogas!..

Daktaras Stokmanas. Taip, tik sėskis. Pamatysi, kaip čia pas mus jauku.

Valdytojas. Dėkui, išgertuvėse niekad nedalyvauju.

Daktaras Stokmanas. Bet čia juk jokios išgertuvės.

Valdytojas. O man vis dėlto atrodo... (*žvelgia į valgomąjį*) Nuostabu, kaip jie gali tiek sušveisti.

Daktaras Stokmanas (*trindamasis rankas*). Taip, ar ne smagu matyti jaunos žmonės taip kertiančius? Visad su apetitu! Taip, kaip turi būti. Maistas suteikia jėgų! Peteri, juk tai jie turės kildinti rūgstančią ateities tešlą.

Valdytojas. Norėčiau paklausti, ką reiškia tavo žodžiai „turės kildinti“.

Daktaras Stokmanas. Taigi, jaunimo pasiklausk... kai ateis laikas. Mes to tikriausiai nebepamatysim. Savaiame aišku. Tokie seniai kaip mudu...

Valdytojas. Na, jau na! Labai jau ekscentriškai pavadinai.

Daktaras Stokmanas. Nereikia suprasti žodiškai, Peteri. Nes aš iš širdies džiaugiuosi ir esu patenkintas, sakau tau. Aš jaučiuosi taip neapsakomai laimingas šiame judriame, trykštančiame gyvenime. Juk puikiais laikais mes gyvenam! Atrodo, lyg aplink mus kurtųsi visai naujas pasaulinio lygio miestas.

Valdytojas. Hm, pasaulinio lygio miestas...

Daktaras Stokmanas. Puikiai žinau, kad, palyginti su daugeliu kitų vietų, sąlygos čia prastos. Bet čia yra gyvenimas – viltis, čia esama daugybės dalykų, dėl kurių verta veikti ir kovoti, o

tai svarbiausia. (*šaukia*) Katrine! Ar laiškanešio nebuvo?

Ponia Stokman (*valgomajame*). Ne.

Daktaras Stokmanas. Ir be to, nesunku pragyventi, Peteri! Tokius dalykus išmoksti vertinti, kai taip, kaip mes, pabūni prie bado sieto...

Valdytojas. Dieve sergėk...

Daktaras Stokmanas. Buvo taip, nes suprask, mums ten kalnuose šiaurėje dažnai būdavo labai riesta... O dabar galim gyventi kaip ponai! Pavyzdžiui, šiandien pietums buvo jautienos kepsnys, ir šį vakarą jo turim. Ar neparagautum gabalėlio? Bent pažiūrėtum? Eikš...

Valdytojas. Ne, ne, jokių būdu...

Daktaras Stokmanas. Na, tai bent eik šen! Pažvelk, kokią staltiesę įsigijom?

Valdytojas. Taip, pastebėjau.

Daktaras Stokmanas. Ir lempų gaubtus įsigijom. Matai? Visa tai Katrinė sutaupė. Juk tokie dalykai namus daro jaukesnius, tiesa? Stok štai čia... ne, ne, ne, ne taip. Šitaip! Matai, tai bent apšvietimas... Man rodos, pas mus tikrai elegantiška. Ką?

Valdytojas. Taigi, jeigu gali sau leisti tokį liuksusą...

Daktaras Stokmanas. Matai, dabar galiu sau leisti. Katrinė sako, kad aš beveik tiek uždirbu, kiek mums reikia.

Valdytojas. Beveik tiek!..

Daktaras Stokmanas. Bet mokslo žmogus turi šiek tiek gražiau gyventi. Aš įsitikinęs, kad menkiausias valdininkas daug daugiau išleidžia per metus negu aš.

Valdytojas. Taip, manau! Valdininkas, pačios viršūnės žmogus...

Daktaras Stokmanas. Na, o koks paprastas urmininkas! Toks daug kartų daugiau išleidžia...

Valdytojas. Tai priklauso nuo pajamų...

Daktaras Stokmanas. O apskritai, Peteri, aš be reikalo nieko neišleidžiu. Tačiau negaliu atsisakyti malonumo pasikviesti žmonių. Matai, mane tiesiog traukia. Man, taip ilgai buvusiam atskirtam nuo visuomenės, gyvenime būtina bendrauti su jaunais, narsiais, linksmais, laisvai mąstančiais, darbščiais žmonėmis – tokiais kaip tie, kurie ten taip smagiai valgo. Aš norėčiau, kad tu arčiau susipažintum su tuo Hovstadu.

Valdytojas. Hovstadu... A taip, tiesa, jis sakė, kad šiomis dienomis vėl išspausdins tavo straipsnį.

Daktaras Stokmanas. Mano?

Valdytojas. Apie gydyklą. Tu esą jį jau žiemą parašęs.

Daktaras Stokmanas. A, tą! Ne, bet šiuo metu labiausiai nenorėčiau, kad jis būtų spausdinamas.

Valdytojas. Ne? O man rodos, dabar kaip tik geriausias laikas.

Daktaras Stokmanas. Gal ir tavo tiesa... paprastomis aplinkybėmis... *(vaikšto po kambarį)*

Valdytojas *(žvelgdamas jam įkandin)*. O, kokios čia dabar nepaprastos aplinkybės?

Daktaras Stokmanas *(sustodamas)*. Taigi, Peteri, šiuo metu aš tau dar negaliu pasakoti. Bent jau ne šį vakarą. Galbūt susidarys visai nepaprastos aplinkybės, o gal viskas liks po senovei. Galbūt aš tik įsivaizduoju...

Valdytojas. Mįslingai skamba. Ar kas nors numatoma? Ką tu slepi nuo manęs? Man rodosi, kaip gydyklos valdybos pirmininkui...

Daktaras Stokmanas. O man, manyčiau, kaip... na, Peteri, nekibkim vienas kitam į plaukus.

Valdytojas. Dieve sergėk, aš nepratęs į plaukus kibti, kaip tu sakai. Tačiau aš privalau primygtinai reikalauti, kad visi potvarkiai būtų vykdomi, kaip priklauso. Aš negaliu taikstyti, kad būtų einama šunkeliais ar šalikelėmis.

Daktaras Stokmanas. Ar aš kadaėjau šunkeliais ar šalikelėmis?

Valdytojas. Ar šiaip, ar taip, tave iš prigimties traukia eiti savo keliu. O gerai sutvarkytoje visuomenėje šitai beveik taip pat nedera. Atskiras žmogus privalo paklusti visumai, arba, tiksliau sakant, – vadovams, o šie turi rūpintis visų gerove.

Daktaras Stokmanas. Galbūt. Tačiau kurių galų man turi tai rūpėti?

Valdytojas. Na, Tomai mielas, šito tu kaip tik, atrodo, niekad neišmoksi. Tačiau įsidėmėk... dar pasigailėsi... anksčiau ar vėliau! Aš tave įspėju! Lik sveikas!

Daktaras Stokmanas. Ar pasiutai? Ne ten pataikei.

Valdytojas. Aš taip nepratęs. Iš viso neleisiu, kad tu mane... *(atsisveikina atsisukęs į valgomąjį)* Lik sveika, broliene! Likit sveiki, mano ponai. *(išeina)*

Ponia Stokman *(jeidama į svetainę)*. Išėjo jis?

Daktaras Stokmanas. Taip, ir dar kaip įpykęs.

Ponia Stokman. Bet, Tomai mielas, ką tu vėl jam ištaisei?

Daktaras Stokmanas. Tiek jau to. Negi turėčiau aš jam iš anksto atsiskaityti.

Ponia Stokman. Dėl ko turėtum atsiskaityti?

Daktaras Stokmanas. Hm, hm. Palikim, Katrine... Keista, kad laiškanešys neateina.

(Hovstadas, Bilingas ir Horsteris, pakilę nuo valgomąjo stalo, įeina į svetainę; netrukus

pasirodo Ijlifas ir Mortenas.)

Bilingas (*išskėsdamas rankas*). O, po tokių pietų, nors užmušk, jautiesi tikrai kaip naujai atgimęs.

Hovstadas. Atrodo, ponas valdytojas šiandien ne pačios geriausios nuotaikos.

Daktaras Stokmanas. Dėl vidurių... jam blogai virškina.

Hovstadas. Tikriausiai negali suvirškinti „Liaudies šauklio“.

Ponia Stokman. Man rodos, jūdviejų santykiai pakenčiami...

Hovstadas. Taip, bet iš tikrųjų tarp mūsų tik tam tikros paliaubos.

Bilingas. Paliaubos... Taip, čia gerai pasakyta.

Daktaras Stokmanas. Reiktų neužmiršti, kad Peteris viengungis, vargšelis. Jis juk neturi namų, kur jaustųsi jaukiai. Amžinai tik reikalai, reikalai. Ir dar ta prakeikta skysta arbatėlė, kurią jis gurkšnoja. Na, vaikai, statykit kėdes aplink stalą! Katrine, ar gausim grogo?

Ponia Stokman (*eidama į valgomojį*). Tuoj atnešu.

Daktaras Stokmanas. Kapitone, prašom sėsti, čia prie manęs ant sofos. Toks retas svečias, kaip jūs... Malonėkit sėstis, draugai. (*Ponai sėdasi aplink stalą. Ponia Stokman atneša padėklą su virduliu, stiklus, grafinę ir kt.*)

Ponia Stokman. Štai arakas, čia romas, čia konjakas. Dabar kiekvienas pasirūpinkite savimi.

Daktaras Stokmanas (*imdamas stiklą*). Dabar išgersim (*kol gaminamas grogas*). O paskui – cigarus. Ijlifai, žinai, kur dėžė stovi. O tu, Mortenai, atneštum man pypkę (*vaikai nueina į kambarį dešinėn*). Aš įtariu, kad Ijlifas iš manęs kartkartėmis nukniaukia kokį cigarą, bet aš nuduodu nepastebįs (*juokiasi*). Ir mano kepuraitę, Mortenai! Katrine, ar negali jam pasakyti, kur aš ją padėjau. Na, jis surado! Prašom, draugai mano! Žinot, aš prie pypkės pratęs. Šitoji ten kalnuose šiaurėje ne kartą mane lydėjo kelionėse atšiauriu oru. (*sudaužia*) Į sveikatą! Taip, tikrai geriau taip jaukiai ir šiltai.

Ponia Stokman (*sėdi ir mezga*). Ar greit išplaukiate, kapitone Horsteri?

Horsteris. Turbūt jau kitą savaitę būsiu pasiruošęs.

Ponia Stokman. Plauksite turbūt į Ameriką?

Horsteris. Taip numatyta.

Bilingas. Tai tuomet negalėsite dalyvauti rinkimuose!

Horsteris. Ar čia vėl bus rinkimai?

Bilingas. Argi nežinot?

Horsteris. Nesidomiu tokiais dalykais.

Bilingas. Jums visai nerūpi visuomenės reikalai?

Horsteris. Ne, aš apie juos nieko neišmanau.

Bilingas. Nesvarbu, vis tiek rinkimuose dalyvauti reikia.

Horsteris. Ir tiems, kurie apie tai nieko neišmano?

Bilingas. Nieko neišmano? Kaip suprasti? Visuomenė kaip laivas. Visi, kurie jame sėdi, turi padėti jį valdyti.

Horsteris. Žemėje gal tai ir tikėtų, tačiau laive gali baigtis blogai.

Hovstadas. Vis dėlto keista, kad dauguma jūreivių tokie abejingi visuomenės reikalams.

Bilingas. Nuostabu.

Daktaras Stokmanas. Jūreiviai jaučiasi kaip paukščiai klajūnai, ir pietuose, ir šiaurėje jie kaip namie. Bet todėl mes, pone Hovstada, juo labiau turime būti veiklūs. Ar rytoj „Liaudies šauklyje“ bus kokių visuomenei naudingų žinių?

Hovstadas. Iš vietinių nelabai kas. Tačiau poryt manau jūsų straipsnį išspausdinti...

Daktaras Stokmanas. O prakeikimas, straipsnis! Ne, klausykit, su juo reikia dar palaukti.

Hovstadas. Kodėl? Kaip tik dabar turim tiek vietos, ir, man rodos, dabar pats tinkamiausias laikas.

Daktaras Stokmanas. Taip, gal jūs ir teisus, bet reiktų dar kiek palaukti. Vėliau paaiškinsiu kodėl...

(Petra su skrybėle, apsiaustu ir sąsiuvinių pluoštu po pažastimi ateina iš prieškambario.)

Petra. Labas vakaras.

Daktaras Stokmanas. Labas vakaras, Petra, pagaliau ir tu. *(Vienas kitą sveikina. Petra padeda drabužius ir sąsiuvinius ant kėdės prie durų.)*

Petra. Na, jūs čia sėdit ir lepinatės, kol aš lažą velku.

Daktaras Stokmanas. Na, pasilepink ir tu.

Bilingas. Ar galėčiau sutaisyti jums grogo stiklą?

Petra (prieidama prie stalo). Dėkui, geriau aš pati. Jūs man vis per stiprų sutaisote. Bet, tiesa, tėtė, aš turiu tau laišką. *(Eina prie kėdės, ant kurios buvo padėjusi savo daiktus.)*

Daktaras Stokmanas. Laišką? Nuo ko?

Petra (ieškodama apsiausto kišenėje). Laiškanešys man padavė išeinant...

Daktaras Stokmanas (atsistoja ir žengia prie jos). Ir tu tik dabar man atneši!

Petra. Man tikrai nebuvo laiko sugrįžti. Prašom, čia.

Daktaras Stokmanas (*griebia laišką*). Pažiūrėsim, pažiūrėsim, vaikeli! (*žiūrėdamas į adresą*)

Kaip tik tas!

Ponia Stokman. Tas, Tomai, kurio laupei?

Daktaras Stokmanas. Taip... Dabar turiu tuoj... Kur man žvakę rasti, Katrine? Mano kambarį vėl nėra lempos?

Ponia Stokman. Yra, lempa uždegta ant rašomojo stalo.

Daktaras Stokmanas. Gerai, gerai. Dovanokit, valandėlę... (*išeina į kambarį dešinėje*)

Petra. Kas ten galėtų būti, mama?

Ponia Stokman. Nežinau, pastaruoju metu jis taip dažnai klausinėdavo apie laikanešį.

Bilingas. Greičiausiai koks garsus pacientas...

Petra. Vargšas tėvelis! Tiesą sakant, jis per daug dirba. (*susimaišo sau stiklą grogeno*) A, čia man bus skanu!

Hovstadas. Ar jūs šiandien ir vakarinėje mokykloje turėjote pamokų?

Petra (*sriūbčiodama iš stiklo*). Dvi pamokas.

Bilingas. O priešpieť keturias valandas institute...

Petra (*sėsdamasi prie durų*). Penkias valandas.

Ponia Stokman. O šį vakarą, kaip matau, turi dar sąsiuvinų taisyti.

Petra. Taigi, visą krūvą.

Horsteris. Tai, atrodo, darbo jums pakanka.

Petra. Taip, ir man smagu. Malonu taip pavargti.

Bilingas. Ir jums tai patinka?

Petra. Aišku, nes paskui labai puikiai miegi.

Mortenas. Petra, turėtum būti labai nuodėminga.

Petra. Nuodėminga?

Mortenas. Taip, nes tiek daug dirbi. Ponas Riorlundas sakė, kad darbas – tai bausmė už mūsų nuodėmes.

Ijlifas (*pučia*). Fu, koks kvailys, ir tik tu!

Ponia Stokman. Na, na, Ijlifai!

Bilingas (*juokdamasis*). Na, čia puiku!

Hovstadas. Ar tu nenorėtum daug dirbti, Mortenai?

Mortenas. Ne, nenorėčiau.

Hovstadas. Taip, bet kuo tu tada norėtum būti?

Mortenas. Labiausiai norėčiau būti vikingu.

Ijlifas. Bet tada turėtum būti pagonis.

Mortenas. Taip, tapčiau pagonimi.

Bilingas. Šiuo atžvilgiu aš tau pritariu, Mortenai! Aš taip pat norėčiau.

Ponia Stokman (*rodydama jam ženklą*). Jūs taip tikriausiai nepadarytumėt, pone Bilingai.

Bilingas. Kaipgi, nors užmušk mane... Aš esu pagonis ir didžiuojuosi tuo. Pamatysit, visi mes greit tapsime pagonimis.

Mortenas. Ir galėsime daryti, kas mums patinka?

Bilingas. Bet, matai, Mortenai...

Ponia Stokman. Na, vaikai, keliaukit; jūs tikriausiai dar pamokų neparengę.

Ijlifas. Aš mielai dar truputį pabūčiau...

Ponia Stokman. Ir tu ne, eikit abudu! (*Berniukai pasako labanakt ir eina į kambarį kairėje.*)

Hovstadas. Jūs tikrai įsitikinusios, kad berniukams gali pakenkti tokios kalbos?

Ponia Stokman. Nežinau, bet man nesmagu.

Petra. Bet, mama, tai juk kvailystė.

Ponia Stokman. Galbūt, bet tokių dalykų aš nemėgstu... bent čia, namuose.

Petra. Tiek daug netiesos namuose ir mokykloje. Namuose reikia tylėti, o mokykloje – meluoti mokiniams.

Horsteris. Jums tenka meluoti?

Petra. Taigi, ar jums neatrodo, kad mums tenka kai ką kalbėti, kuo mes patys netikim?

Bilingas. Be abejo.

Petra. Jeigu turėčiau lėšų, pati atidaryčiau mokyklą, ir ten būtų kitaip.

Bilingas. O, dėl lėšų...

Horsteris. Na, jeigu jūs tikrai rimtai galvojate, panele Stokman, tai aš jums siūlau kambarį. Mano seni dideli namai juk beveik tušti, o apatiniame aukšte yra didžiulis valgomasis...

Petra (*šypsodamasi*). Dėkui, bet iš to turbūt nieko neišeis.

Hovstadas. Na, panelė Petra, manau, pradės rašyti į laikraščius. Tiesa, ar jūs suradote laiko perskaityti tą anglišką apsakymą, kurį mums žadėjote išversti?

Petra. Ne, dar ne. Bet bus laiku.

(*Daktaras Stokmanas ateina iš savo kambario su atplėštu laišku rankoje.*)

Daktaras Stokmanas (*mosuodamas laišką*). Kai ką turiu – miesteliui bus įdomi tokia naujiena.

Bilingas. Naujiena?

Ponia Stokman. Kokia naujiena?

Daktaras Stokmanas. Didelis atradimas, Katrine!

Hovstadas. Nagi?

Ponia Stokman. Kurį tu padarei?

Daktaras Stokmanas. Taip, tikrai aš! (*vaikšto ten ir atgal*) Tegu dabar sako, kad čia mano užgaidos ir kvailos išmonės. Bet jie nedrįs! Ha ha, manau, jie nedrįs!

Petra. Bet, tėtė, sakyk, apie ką tu.

Daktaras Stokmanas. Taip, kantrybės... Tuoj viską sužinosit... Kaip gaila, kad dabar čia nėra Peterio! Dabar matyti, kad mes, žmonės, kartais galim būti akli kaip kurmiai...

Hovstadas. Bet apie ką jūs kalbate, pone daktare?

Daktaras Stokmanas (*sustodamas prie stalo*). Ar nėra visuotinai išplitusi nuomonė, kad mūsų miestelis sveikiausia vieta?

Hovstadas. Žinoma.

Daktaras Stokmanas. Nepaprastai sveika vieta – tokia, kad verta rekomenduoti ir ligoniams, ir sveikiems...

Ponia Stokman. Taip, bet Tomai mielas...

Daktaras Stokmanas. Ir skelbėme, kad mūsų miestelis visiems labai tinka. Aš pats rašiau straipsnius „Liaudies šaukliui“ ir brošiūras...

Hovstadas. Taigi! O kas toliau?

Daktaras Stokmanas. Šita gydykla, kurią mes vadinome miestelio tvinkčiojančia gysla ir miestelio gyvybės nervu ir... ir velniai žino dar kaip...

Bilingas. „Miestelio plakanti širdis“ – pasakiau aš vienu iškilmingu momentu.

Daktaras Stokmanas. Taigi, ir taip. Bet ar žinot, kas iš tikrųjų yra ši didžiulė, puiki, išgirta gydykla, tiek kainavusi pinigų. Ar žinot, kas ji yra?

Hovstadas. Bet kas ji yra?

Ponia Stokman. Taip, kas ji yra?

Daktaras Stokmanas. Gydykla yra pragaras!

Petra. Gydykla, tėtė!

Ponia Stokman (*kartu*). Mūsų gydykla!

Hovstadas (*taip pat*). Bet, pone daktare...

Bilingas. Nejtikėtina!

Daktaras Stokmanas. Gydykla yra pabaltintas užnuodytas karstas, sakau jums. Labai pavojingas sveikatai! Visi tie teršalai Malūno slėnyje... visa tai, kas ten aplink taip bjauriai dvokia... nuodija vandenį, kuris atiteka vamzdžiais į šaltinių paviljoną, be to, tas []prakeiktas nuodingas teršalas sunkiasi ir pajūryje...

Horsteris. Ten, kur jūros maudyklos?

Daktaras Stokmanas. Kaip tik ten.

Hovstadas. Bet iš kur jūs viską taip gerai žinot, pone daktare?

Daktaras Stokmanas. Kiek galima sąžiningiau ištyriau visas aplinkybes. O, jau seniai kai kas mane gąsdino. Pereitais metais keli mūsų svečiai labai keistai apsirgo... ir vis šiltinė, gastritas...

Ponia Stokman. Taip, atsimenu.

Daktaras Stokmanas. Tada maniau, kad svečiai bus šias ligas su savim atsivežę. Bet vėliau – žiemą – kitaip pradėjau galvoti. Ir tada ėmiau tyrinėti vandenį... kaip galėdamas kruopščiau.

Ponia Stokman. Tai todėl tu taip be poilsio dirbai!

Daktaras Stokmanas. Matai, kiek darbo turėjau, Katrine. Bet čia man trūko reikalingiausių pagalbinių mokslo priemonių. Ir tada pasiunčiau geriamojo ir jūros vandens pavyzdžius į universitetą, kad koks chemikas tiksliai ištirtų.

Hovstadas. Ir dabar gavote tuos tyrimus?

Daktaras Stokmanas (rodydamas laišką). Čia jie! Įtikinamai įrodyta, kad vandenyje esama supuvusių organinių medžiagų – milijonai bakterijų. Įsivaizduokit, kaip jos kenkia sveikatai, jei maudaisi ar geri vandenį.

Ponia Stokman. Tikra laimė, kad dar laiku susigriebei.

Daktaras Stokmanas. Ką ir sakyti.

Hovstadas. Ir ką jūs manot daryti, pone daktare?

Daktaras Stokmanas. Savaimė suprantama, rūpintis, kaip išsigelbėti.

Hovstadas. Ar tai įmanoma?

Daktaras Stokmanas. Turi būti įmanoma, kitaip visa gydykla eis niekais – žlugęs. Bet ne bėda. Man jau visai aišku, ką reikia daryti.

Ponia Stokman. Bet, Tomai mielas, ko tu viską slėpei nuo mūsų?

Daktaras Stokmanas. Tai negi turėčiau ištriūbyti visam miestui, pats dar galutinai neįsitikinęs? Ačiū, aš ne toks kvailys.

Petra. Aišku, bet mums... namiškiams...

Daktaras Stokmanas. Jokiam gyvam padarui! Bet ryt gali sau lėkti pas Opšrų...

Ponia Stokman. Bet, Tomai!..

Daktaras Stokmanas. Taigi, taigi, pas senelį. Tai nustebinsi senioką. Jis man vis tvirtina, kad aš pamišęs. Na, kai kurie kiti irgi taip mano... pastebėjau. Bet dabar tegu žmogeliai pamato... tegu pamato!.. (*vaikštinėja trindamasis rankas*) Tai bus sujudimo, Katrine! Negali įsivaizduoti. Visą vandentiekį reiks pakeisti.

Hovstadas (*stodamasis*). Visą vandentiekį?..

Daktaras Stokmanas. Žinoma. Jis per žemai, reikia daug aukščiau nutiesti.

Petra. Taigi, tu turbūt teisybė buvai.

Daktaras Stokmanas. Taip, atsimeni, Petra. Aš rašiau dar prieš tiesiant vandentiekį. Bet tada niekas nenorėjo manęs klausyti. Galit suprasti, paglostysiu aš juos prieš plauką... Nes aš, šiaip ar taip, esu parašęs gydyklos valdybai apie padėtį. Visą savaitę pragulėjo parašytas straipsnis; aš tik šito dar laukiau. (*rodo j laišką*) Bet dabar jau jie gaus. (*eina į savo kambarį ir tuoj pat grįžta su pluoštu popierių*) Žiūrėkit! Ištisi keturi smulkiai prirašyti lapai! Ir tas laiškas bus pridėtas. Laikraštį, Katrine! Kokį aplanką. Gerai... taip... ir duok... (*trepsi*) Koks, po velnių, jos vardas? Na, duok mergaitei, sakyk, tegu tuoj neša valdytojui.

(*Ponia Stokman su paketu išeina pro valgomąjį.*)

Petra. Bet, tēte, o ką j tai pasakys dėdė Peteris?

Daktaras Stokmanas. Ką jis pasakys? Jau jis tai apsidžiaugs, kad išėjo į viešumą toks svarbus dalykas, žinau.

Hovstadas. Ar jūs sutiktumėt, kad „Liaudies šauklyje“ būtų paskelbta kokia žinutė apie jūsų atradimą?

Daktaras Stokmanas. Būčiau jums labai dėkingas.

Hovstadas. Juk pageidautina, kad žmonės kuo greičiau apie tai sužinotų.

Daktaras Stokmanas. Žinoma, žinoma.

Ponia Stokman (*grįždama*). Nuėjo ji.

Bilingas. Nors užmušk mane, dabar jūs vienu mostu tapote pirmuoju mūsų miestelio žmogum, pone daktare!

Daktaras Stokmanas (*vaikšto patenkintas*). Et! Ką ten! Iš esmės aš tik savo pareigą atlikau. Man tik pasisekė lobių beieškant, nieko daugiau, bet nežiūrint to...

Bilingas. Hovstada, ar jums neatrodo, kad miestelis turėtų daktarui Stokmanui surengti eiseną su deglais?

Hovstadas. Puiki idėja, turėsime omeny!

Bilingas. Ir su Aslaksenu pašnekėsiu apie tai.

Daktaras Stokmanas. Bet, draugai mieli, meskit tas kvailybes. Nė girdėt nenoriu apie jokus renginius. Ir jeigu gydyklos valdyba norėtų man atlyginimą pakelti – aš jo nepriimsiu! Katrine, mano žodis – aš jo nepriimsiu!

Ponia Stokman. Gerai padarysi, Tomai.

Petra (*pakeldama savo stiklą*). Į tavo sveikatą, tėtė!

Hovstadas ir **Bilingas.** Į sveikatą, pone daktare, į sveikatą! (*susidaužia su Stokmanu*)

Horsteris (*susidauždamas su Stokmanu*). Kad tas jūsų atradimas jums džiaugsmo suteiktų!

Daktaras Stokmanas. Dėkui, dėkui, draugai mieli! Iš širdies sakau – esu laimingas... O, puikus jausmas, kai žinai, kad esi pasitarnavęs savo gimtinei ir visiems gyventojams! Valio, Katrine! (*Jis apkabina ją per kaklą ir sukasi ratu. Ponia Stokman šaukia ir stengiasi iš jo ištrūkti. Juokas, katutės ir valiavimai daktarui. Pro duris įkiša galvas berniukai.*)

ANTRAS VEIKSMAS

(Daktaro svetainė. Durys į valgomojį uždarytos. Priešpietis)

Ponia Stokman *(išeina iš valgomojo nešina užantspauduotu laišku, eina prie pirmųjų durų dešinėje ir beldžiasi)* Esi, Tomai?

Daktaras Stokmanas *(savo kambaryje)*. Taip, tuoj ateinu. *(jeina)* Kas yra?

Ponia Stokman. Laiškas tau nuo brolio *(paduoda jį)*.

Daktaras Stokmanas. Aha, pažiūrėsim. *(greit atplėšia voką ir skaito)* „Grąžindamas tau atsiųstąjį rankraštį...“ *(pašnabždom skaito toliau)* Hm...

Ponia Stokman. Ką jis tau rašo?

Daktaras Stokmanas *(kišdamasis popierius į kišenę)*. Jis tik rašo, kad apie pietus pats užeisias.

Ponia Stokman. Tai neužmiršk būti namie.

Daktaras Stokmanas. Nesirūpink. Visus priešpietinius vizitus jau atlikau.

Ponia Stokman. Man tikrai įdomu, kaip jis sutiko šią žinią.

Daktaras Stokmanas. Pamatysi, jam gali nepatikti, kad aš, o ne jis pats tai atrado.

Ponia Stokman. Taip, aš to kaip tik ir bijau.

Daktaras Stokmanas. Iš esmės, manau, jis turėtų tuo džiaugtis. Bet... Peteris dreba, kad ir kiti žmonės gali ką nors nuveikti miestelio labui.

Ponia Stokman. Bet žinai ką, Tomai... Būk toks geras ir pasidalink su juo ta atradimo garbe! Sakykim, jis tau tą mintį pakišo?..

Daktaras Stokmanas. Man nesvarbu, kad tik būtų sutvarkyta...

Senasis Mortenas Kijilis *(įkiša galvą pro prieškambario duris, apsižvalgo tiriamu žvilgsniu, santūriai šypsosi ir šelmiškai klausia)*. Tiesa?

Ponia Stokman *(jį pasitikdama)*. Tėveli... tu!

Daktaras Stokmanas. O, štai uošvis. Labas rytas, labas rytas!

Ponia Stokman. Bet užėik gi, tėveli.

Mortenas Kijilis. Jei tai tiesa – gerai, o jei ne – išeinu.

Daktaras Stokmanas. Tiesa – kas tiesa?

Mortenas Kijilis. Ta kvailystė su vandentiekiu. Tiesa?

Daktaras Stokmanas. Žinoma. Iš kur sužinojot?

Mortenas Kijilis *(jeidamas)*. Petra pakeliui į mokyklą įgriuvo pas mane...

Daktaras Stokmanas. Tai ji buvo užėjus?

Mortenas Kijilis. Taigi, ir ji man papasakojo... Aš maniau, ji mane kvailiu laiko, bet neatrodo, kad Petra tokia būtų.

Daktaras Stokmanas. Negalvokit taip.

Mortenas Kijilis. Na, nieku negalima pasitikėti, nespėji nė apsižiūrėti, ir būni kvailiu apšauktas. Tai vis dėlto tiesa?

Daktaras Stokmanas. Gryna tiesa. Bet sėskitės gi, uošvi. (*priverčia jį atsisėsti ant sofos*) Ar tai ne tikra laimė miesteliui?..

Mortenas Kijilis (*vos sulaikydamas juoką*). Laimė miesteliui?

Daktaras Stokmanas. Taip, kad aš dar laiku padariau atradimą...

Mortenas Kijilis (*kaip anksčiau*). Taip, taip, taip! Niekad nebūčiau pagalvojęs, kad jūs savo nuosavam broliui galėtumėt tokį pokštą iškrėsti.

Daktaras Stokmanas. Pokštą!

Ponia Stokman. Bet, tėveli mielas...

Mortenas Kijilis (*rankas ir smakrą atremdamas į savo lazdos rankeną ir šelmiškai žvilgčiodamas į daktarą*). Na, kaip čia išeina? Ar nebus į vandentiekio vamzdžius koks gyvis patekęs?

Daktaras Stokmanas. Taip, gyviai – tai bakterijos.

Mortenas Kijilis. Ir kaip Petra sako, jų, tų gyvių, ten daugybė, nesuskaitoma daugybė.

Daktaras Stokmanas. Taigi, galėtų būti šimtai tūkstančių.

Mortenas Kijilis. Ir vis dėlto jie neįžiūrimi – ar ne?

Daktaras Stokmanas. Ne, jų negalima pamatyti.

Mortenas Kijilis (*tyliai kikendamas*). Tai, tegu mane šimts, nuostabiausias pokštas, kurį iš jūsų esu išgirdęs.

Daktaras Stokmanas. Kaip suprast?

Mortenas Kijilis. Betgi jūs niekad nesugebėsit to išaiškinti valdytojui.

Daktaras Stokmanas. Dar pažiūrėsim.

Mortenas Kijilis. Manot, jis tikrai toks kvailas?

Daktaras Stokmanas. Tikiuosi, visas miestelis toks kvailas.

Mortenas Kijilis. Visas miestelis! Galbūt. Taip jiems ir reikia, ir gerai. Jie vis dedasi esą protingesni už mus, senius. O juk niekšiščiausiai išstūmė mane iš valdybos. Taip, kaip šunį, sakau, išmetė. Bet dabar jie gaus. Krėskit jiems pokštus, Stokmanai.

Daktaras Stokmanas. Bet uošvi...

Mortenas Kijilis. Pokštus tik! (*atsistoja*) Jeigu atsitiktų taip, kad valdytojas su savo draugužiais užkibtų ant to jauko, tai aš tuoj pat paaukoju šimtą kronų vargšams.

Daktaras Stokmanas. O, tai būtų gražu iš jūsų pusės.

Mortenas Kijilis. Tiesą sakant, pertekęs tai aš nesu, žinia, bet jei jums pavyks, tai per kitas Kalėdas vargšai gaus iš manęs pusšimtį kronų.

(*Iš prieškambario įeina redaktorius Hovstadas.*)

Hovstadas. Labas rytas! (*sustoja*) O, atsiprašau...

Daktaras Stokmanas. Nieko, prašom užteiti.

Mortenas Kijilis (*vėl kikendamas*). Jisai! Ir jis čia įpintas?

Hovstadas. Ką jūs turite omeny?

Daktaras Stokmanas. Žinoma, ir jis.

Mortenas Kijilis. Tik pamanyk! Pateks į laikraščius ta istorija. Taip, Stokmanai, taip ir reikia. Tvarkykite tą reikalą, o aš dabar eisiu.

Daktaras Stokmanas. Ne, ne, uošvi, dar truputį pabūkit.

Mortenas Kijilis. Ne, turiu eiti. Ir visą tą pokštą iškrėskit jiems kuo pasiučiau. Velnias, taip dar nėra buvę. (*Jis išeina, ponias Stokman jį išlydi.*)

Daktaras Stokmanas (*juokdamasis*). Pamanykit, mano uošvis nė žodeliu netiki iš visos tos vandentiekio istorijos.

Hovstadas. Apie tai kalbėjote?

Daktaras Stokmanas. Taip, apie tai ir kalbėjom. Ir jūs greičiausiai dėl to paties atėjote?

Hovstadas. Žinoma. Turit truputį laiko, pone daktare?

Daktaras Stokmanas. Kiek tik reikia, brangusis.

Hovstadas. Iš valdytojo turit kokių žinių?

Daktaras Stokmanas. Dar ne. Jis pats čia vėliau ateis.

Hovstadas. Vakar vakare aš daug apie tai galvojau.

Daktaras Stokmanas. Ir ką?

Hovstadas. Jums, kaip gydytojui ir mokslininkui, šis įvykis su vandentiekiu yra visai atskiras atvejis. Man rodos, jums į galvą neateina, kad tai yra tik viena grandis visoje įvykių grandinėje.

Daktaras Stokmanas. Nagi, kaip?.. Prašom, brangusis, sėskimės... Ne, čia ant sofos... (*Hovstadas sėdasi ant sofos, daktaras ant krėslo kitapus stalo.*)

Daktaras Stokmanas. Na, tai jūs manot?..

Hovstadas. Vakar jūs sakėte, kad vanduo užterštas įvairiomis žemėje supuvusiomis

medžiagomis.

Daktaras Stokmanas. Taip, be abejo, iš tos užnuodytos pelkės aukštai Malūno slėnyje.

Hovstadas. Atsiprašau, bet aš manau, kad iš visai kitos pelkės.

Daktaras Stokmanas. Iš kokios kitos pelkės?

Hovstadas. Iš tos pelkės, kurioje skendi visa mūsų savivaldybė.

Daktaras Stokmanas. Bet, po galais, pone Hovstada, kur jūs sukat?

Hovstadas. Visos miestelio įstaigos pulkelio valdininkų rankose...

Daktaras Stokmanas. Juk ne visi jie valdininkai.

Hovstadas. Ne, bet tie valdininkai yra vis tiek anų draugai, arba jiems prijaučiantys; mus valdo turtingieji, tie, kurie priklauso garbingoms mūsų miestelio šeimoms.

Daktaras Stokmanas. Bet jie juk tikrai šaunūs, įžvalgūs žmonės.

Hovstadas. Negi mūsų miestelio tėvai įrodė savo šaunumą ir įžvalgumą nutiesdami vandentiekį ten, kur jis dabar yra?

Daktaras Stokmanas. Taip, žinoma, kvailai padarė. Bet tai pataisoma.

Hovstadas. Manot, kad taip švariai pavyks?

Daktaras Stokmanas. Švariai ar nešvariai – vis tiek pavyks.

Hovstadas. Taip, jei stipriai paspaus spauda.

Daktaras Stokmanas. Visai nebūtina, mielasis. Aš tikras, kad mano brolis...

Hovstadas. Atsiprašau labai, pone daktare, bet aš turiu pasakyti, kad žadu imtis šio reikalo.

Daktaras Stokmanas. Laikraštyje?

Hovstadas. Taip. Kai ėmiausi vadovauti „Liaudies šaukliui“, visą laiką stengiausi sutraukti tą grandinę bukapročių, sėdinčių valdžioje.

Daktaras Stokmanas. Bet juk jūs patys man pasakojot, kuo tai baigėsi, kad jūs vos nesužlugdėt „Liaudies šauklio“.

Hovstadas. Taip, tada, tiesą sakant, teko mums sudėti ginklus. Nes grėsė pavojus, kad nepavyks įsteigti gydyklos, jeigu nuvirs miestelio valdžia. Bet dabar gydyklą mes jau turim ir galim be aukštųjų ponų išsiversti.

Daktaras Stokmanas. Išsiversim – taip. Vis dėlto turime būti jiems dėkingi.

Hovstadas. Reikia tai nuoširdžiai pripažinti. Bet aš, būdamas liaudiškosios krypties laikraštininkas, nepraleisiu juk tokios puikios progos kaip ši! Reikia sugriauti tą pasaką apie valdančiųjų neklystumą. Tokius dalykus, kaip ir kitus prietarus, reikia išrauti su šaknimis.

Daktaras Stokmanas. Šiuo požiūriu iš visos širdies sutinku su jumis, pone Hovstada. Jeigu

tai prietaras – šalin jį!

Hovstadas. O valdytojo, kadangi jis jūsų brolis, nenorėčiau per daug užkabinti. Bet jūs tikriausiai sutiksit su manim, kad visų svarbiausia – tiesa.

Daktaras Stokmanas. Žinoma, savaime suprantama... *(karštai)* Taip, bet!.. Bet!..

Hovstadas. Blogai negalvokit apie mane. Aš nesu nei didesnis egoistas, nei didesnis garbėtroška kaip dauguma.

Daktaras Stokmanas. Bet, mielas mano, – niekas to nesako.

Hovstadas. Kaip žinote, aš kilęs iš paprastų žmonių, todėl man teko patirti, ko labiausiai trūksta tokiems žmonėms. Tai yra, jie negali dalyvauti visuomenės gyvenime, pone daktare. Tik tokiu būti jie gali ugdyti savo sugebėjimus, išmintį, savimonę...

Daktaras Stokmanas. Puikiai suprantu...

Hovstadas. Taip... ir be to, man rodos, žurnalistas užsikrautų per didelę atsakomybę, jei praleistų palankią progą sujudinti mases, mažuosius, engiamuosius. Gerai žinau, kad didžiųjų stovykloje tai gali atrodyti lyg kurstymas ar panašiai. Bet tai manęs negąsdina. Jei tik mano sąžinė švari, tai...

Daktaras Stokmanas. Teisingai, teisingai, mielas pone Hovstada! Tačiau... po velnių... *(beldžiasi)* Prašom!

(Spaustuvininkas Aslaksenas įeina pro prieškambario duris. Jis kukliai, bet padoriai, juodai apsirengęs, su balta, kiek suglamžyta kaklaskare, pirštinėmis ir veltine skrybėle rankoje.)

Aslaksenas *(nusilenkdamas)*. Atsiprašau, pone daktare, aš taip nesivaržydamas...

Daktaras Stokmanas *(stodamasis)*. Štai – sulaukėme spaustuvininko Aslakseno.

Aslaksenas. Taigi, pone daktare.

Hovstadas *(atsistoja)*. Ar manęs reikia, Aslaksenai?

Aslaksenas. Ne, aš nežinojau, kad mes čia susitiksim. Aš pas daktarą...

Daktaras Stokmanas. Na, kuo galėčiau būti naudingas?

Aslaksenas. Ar tiesa, ką man pasakojo ponas Bilingas, kad jūs norite mums geresnį vandentiekį parūpinti?

Daktaras Stokmanas. Taip, gydyklai.

Aslaksenas. Žinau. Na, tuo tarpu noriu jums tik pasakyti, kad aš šį reikalą pasiryžęs remti visomis jėgomis.

Hovstadas *(daktarui)*. Matote!

Daktaras Stokmanas. Labai ačiū, bet...

Aslaksenas. Nes galbūt nepakenks, jei jūs mus, mažus žmonelius, turėsit užnugary. Mes čia miestely tikriausiai sudarome kompaktišką daugumą... jeigu tikrai *panorime*. Ogi visad gera savo pusėje turėti daugumą, pone daktare.

Daktaras Stokmanas. Be abejo. Nors aš nežįūriu, kad čia reiktų kokio kitų įstaigų įsikišimo. Man rodos, dalykas toks paprastas, aiškus...

Aslaksenas. Gal nepakenks – aš vietinius kiaurai išilgai pažįstu: galingieji nemėgsta pasiūlymų, ateinančių iš kitų piliečių. Ir todėl gal derėtų mums surengti šiokią tokią demonstraciją.

Hovstadas. Ir aš taip manau!

Daktaras Stokmanas. Demonstraciją, sakote? Bet kaip jūs demonstruosite?

Aslaksenas. Aišku, saikingai, pone daktare, aš pasirūpinsiu, kad būtų kuo nuosaikiau; laikytis saiko, *mano* nuomone, pirmoji piliečio dorybė.

Daktaras Stokmanas. Taigi, jūs jau garsėjate nuosaikumu, pone Aslaksenai.

Aslaksenas. Ir, reikia manyti, yra pagrindo. Tas vandentiekio reikalas mums, mažiems žmoneliams, labai svarbus. Iš gydyklos mes visi, būdami namų savininkai, rengiamės pragyventi. Todėl mielai paremsime kiek galėdami šią įstaigą. Ir kadangi aš esu Namų savininkų bendrijos pirmininkas...

Daktaras Stokmanas. Tai kas?

Aslaksenas. ...ir, be to, dar Nuosaikiųjų draugijos atstovas – jūs žinote juk, daktare, kad aš ir čia veikiu?

Daktaras Stokmanas. Taip, žinoma.

Aslaksenas. Na... tai aš sueinu su įvairiais žmonėmis. Ir kadangi aš taip pat žinomas kaip apdairus, įstatymų paisantis pilietis, kaip pats daktaras sakėt, tai turiu tam tikros įtakos čia miestely... savotiškos galios... jei galima taip pasakyti.

Daktaras Stokmanas. Visa tai puikiai žinau, pone Aslaksenai.

Aslaksenas. Taip, matote... Todėl man nebūtų sunku suorganizuoti raštą, jei būtų kokia keblesnė padėtis.

Daktaras Stokmanas. Raštą, sakote?

Aslaksenas. Tokį padėkos raštą nuo piliečių, kad jūs iškėlėte aikštėn tokį svarbų dalyką. Savaime aišku, jo tonas turėtų būti nuosaikus, kad neįžeistume valdininkų ir kitų galingųjų. Ir jeigu mes to paisysime, tai niekas negalės mums ko prikišti, ar ne?

Hovstadas. Ir net jei į jus ims šnairuoti...

Aslaksenas. Ne, ne, ne, jokių išsišokimų prieš valdžią, pone Hovstadai! Jokios opozicijos

prieš žmones, nuo kurių mes taip priklausom. Šiuo požiūriu aš jau gerai pasimokęs, ir, be to, iš to nieko gero neišeina. Tačiau nuosaikau, nors ir kiek laisvoko nuomonės pareiškimo niekas negali drausti jokiam valstybės piliečiui.

Daktaras Stokmanas (*purtydamas jam ranką*). Negaliu apsaityti, mielas pone Aslaksenai, kaip malonu, kad mano tėvynainiai taip buriasi aplink mane. Aš toks laimingas... toks laimingas. Klausykite, gal galiu jums taurę chereso pasiūlyti? Ką?

Aslaksenas. Ne, ačiū labai. Tokių spirituotų aš negeriu.

Daktaras Stokmanas. Na, tada alaus stiklą, kaip jums atrodo?

Aslaksenas. Ačiū, ir to ne, daktare. Taip anksti rytą aš negeriu nieko. Bet dabar turiu eiti į miestelį, nes noriu pasitarti su kai kuriais namų savininkais ir palenkti į savo pusę.

Daktaras Stokmanas. Tikrai, labai miela iš jūsų pusės, pone Aslaksenai, bet man nė į galvą neatėjo, kad reiktų griebtis tokių priemonių, manau, reikalas pats susitvarkys.

Aslaksenas (*šypsodamasis*). Valdantieji, pone daktare, darbuojasi kiek vangiai. Bet, gink Dieve, nenorėjau jų įžeisti...

Hovstadas. Na, rytoj per laikraštį išjudinsim juos, Aslaksenai.

Aslaksenas. Tačiau prašom ne per smarkiai, pone Hovstada. Elkitės nuosaikiai, nes kitaip nepajudėsit iš vietos. Paklauskite mano patarimo, nes aš jau turiu šiek tiek patirties gyvenimo mokykloj. O dabar, likit sveiki, pone daktare. Taigi, bet kuriuo atveju mes, maži žmoneliai, stovime kaip mūras už jūsų! Jūsų pusėje kompaktiškoji dauguma, pone daktare.

Daktaras Stokmanas. Dėkui, dėkui, mielas pone Aslaksenai. (*krato jam ranką*) Iki pasimatymo!

Aslaksenas. Eisit kartu į spaustuovę, pone Hovstada?

Hovstadas. Aš tuoj, dar turiu reikalų.

Aslaksenas. Gerai, gerai.

(*Jis atsisveikina ir išeina. Daktaras Stokmanas palydi jį į prieškambarį.*)

Hovstadas (*daktarui grįžtant*). Na, ką jūs pasakysit į tai, pone daktare? Ar neatėjo laikas paimti pagaliau tuos apsnūdėlius ir bailius į nagą?

Daktaras Stokmanas. Spaustuvininkui Aslaksenui taikot?

Hovstadas. Taip. Ir jis iš tų žmonių, kurie skendi pelkėje, nors apskritai galėtų būti geras vyras. Ir tokių pas mus dauguma. Jie visą laiką blaškosi ir gręžiojasi į visas puses; Jie visą laiką turi į ką nors atsižvelgti, su kuo nors pasitarti, todėl nė žingsnio į priekį nedirš žengti.

Daktaras Stokmanas. Bet Aslaksenas, man rodos, toks nuovokus vyras.

Hovstadas. Tačiau yra dalykų, kuriuos aš daug labiau vertinu – tai patikimumas ir sąžiningumas.

Daktaras Stokmanas. Sutinku visai.

Hovstadas. Kaip tik todėl noriu pasinaudoti šia proga ir pabandyti išjudinti protingesnius. Čia, miestelyje, *reikia* išgyvendinti autoritetų garbinimą. Mūsų mokesčių mokėtojams reikia kuo aiškiausiai atskleisti tą didžiulę nedovanotiną klaidą, susijusią su vandentiekiu.

Daktaras Stokmanas. Gerai, jei jūs manot, kad tai visuomenės labui, aš sutinku. Bet prieš tai turiu pasišnekėti su broliu.

Hovstadas. Šiaip ar taip, aš tuo tarpu parengsiu vedamąjį. O jeigu valdytojas nesutiks su jūsų siūlymu...

Daktaras Stokmanas. Bet kodėl jūs taip manot?

Hovstadas. Vis dėlto, man rodos, gali taip būti. Kas *tada?*..

Daktaras Stokmanas. Taip, tada pažadu jums... klausykit... tada galit spausdinti mano rašinį... visą ištisai.

Hovstadas. Galiu? Duodat žodį?

Daktaras Stokmanas (*paduodamas jam rankraštį*). Štai jis, pasiimkit, nepakenks, jei jūs perskaitysit, o paskui man grąžinsit.

Hovstadas. Gerai, gerai, perskaitysiu. O dabar likit sveiki, pone daktare!

Daktaras Stokmanas. Likit sveiki. Bet, pamatysit, viskas kuo gražiausiai išsispręs, pone Hovstada, kuo gražiausiai!

Hovstadas. Hm... pažiūrėsim. (*atsisveikina ir išeina per prieškambarį*)

Daktaras Stokmanas (*žengia prie valgomojo durų ir pažvelgia į vidų*). Katrine!.. A, jau grįžai, Petra?

Petra (*jeidama*). Taip, tiesiai iš mokyklos.

Katrinė (*jeidama*). Ar jo dar čia nebuvo?

Daktaras Stokmanas. Peterio? Ne. Bet aš su Hovstada aptariau viską. Jis tiesiog sužavėtas mano atradimu. Pasirodo, jis turi daug didesnę reikšmę negu aš anksčiau maniau. Jis siūlo pasinaudoti jų laikraščiu, jei prireiktų.

Ponia Stokman. Manai, tau prireiks spaudos?

Daktaras Stokmanas. Nemanau. Bet vis dėlto... didžiuojiesi žmogus, žinodamas, kad tave paremia laisvai mąstanti, nepriklausoma spauda. Ir pamanyk – mane aplankė Namų savininkų

bendrijos pirmininkas.

Ponia Stokman. Taip? O jam ko reikėjo?

Daktaras Stokmanas. To paties, norėjo paremti mane. Visi jie pasiryžę mane remti, jeigu iškiltų sunkumų! Katrine – žinai kas mane remia?

Ponia Stokman. Kas tave remia? Na, o kas?

Daktaras Stokmanas. Kompaktiškoji dauguma.

Ponia Stokman. Taigi. Ar tai gerai, Tomai?

Daktaras Stokmanas. Be abejo, gerai! (*patenkintas trinasi rankas ir vaikšto ten ir atgal*)

Viešpatie, kaip malonu žinoti, kad esi kaip brolis savo tėvynainiams.

Petra. Ir gali tiek gero ir naudingo nuveikti, tėte!

Daktaras Stokmanas. Ir, be to, dar savo gimtinei!

Ponia Stokman. Skambina.

Daktaras Stokmanas. Tai jis... (*beldžiasi*) Prašom!

Valdytojas (*iš prieškambario*). Labas rytas.

Daktaras Stokmanas. Sveikas, Peteri!

Ponia Stokman. Labas rytas, svaini. Kaip sekasi?

Valdytojas. Ačiū, šiaip taip. (*daktarui*) Vakar vakare, pasibaigus darbo dienai, gavau tavo pranešimą apie vandentiekį gydykloje.

Daktaras Stokmanas. Ir ką? Perskaitei?

Valdytojas. Taip, perskaičiau.

Daktaras Stokmanas. Ką pasakysi?

Valdytojas (*žvelgdamas į šalį*). Hm...

Ponia Stokman. Eikš, Petra. (*Jodvi su Petra išeina į kambarį kairėje.*)

Valdytojas (*kiek patylėjęs*). Argi reikėjo atlikti visus šiuos tyrimus slapta nuo manęs?

Daktaras Stokmanas. Taip, kol galutinai nebuvo įsitikinęs, aš turėjau...

Valdytojas. Ir dabar, manai, turi įrodymus?

Daktaras Stokmanas. Bet ir tu pats, be abejo, įsitikinai.

Valdytojas. Ar žadi šį raštą pristatyti gydyklos valdybai kaip oficialų dokumentą?

Daktaras Stokmanas. Žinoma. Reikia juk kažką daryti, ir nedelsiant.

Valdytojas. Kaip paprastai, savo pranešime tu griebiesi labai stiprių pasakymų. Be kita ko, tvirtini, kad savo svečius mes esą ištisai nuodijame.

Daktaras Stokmanas. Bet, Peteri, negi tu kaip nors švelniau galėtum pasakyti? Pamanyk tik

– užnuodytas vanduo ir maudytis, ir gerti! Ir tai vargšams ligotiesiems žmonėms, kurie mumis nuoširdžiai pasitiki ir moka gerą pinigą, kad vėl atgautų sveikatą!

Valdytojas. Ir savo samprotavimais tu darai išvadą, kad mes turėtume įrengti kanalizaciją, kuria būtų pašalintas visas tas tariamas purvas iš Malūno slėnio, taip pat perdstatyti vandentiekį.

Daktaras Stokmanas. Taip, o gal tu žinai kitokią išeitį? Aš ne.

Valdytojas. Šiandien priešpiet aplankiau miesto inžinierių. Ir pakreipiau kalbą – taip pusiau juokais – apie tavo pasiūlymus, į kuriuos mums kada nors vėliau gal reikėtų atsižvelgti.

Daktaras Stokmanas. Kada nors vėliau?

Valdytojas. Jis nusišaipė iš mano tariamo ekstravagantiškumo... žinoma. Ar pasvarstei, kiek kainuotų tavo siūlomi pakeitimai? Man buvo paaiškinta – išlaidos sudarytų ne vieną šimtą tūkstančių kronų.

Daktaras Stokmanas. Taip daug?

Valdytojas. Taip. Bet tai dar ne blogiausia. Darbai truktų bent porą metų.

Daktaras Stokmanas. Porą metų, sakai? Ištisis porą metų?

Valdytojas. Mažiausiai. O ką mums tuo tarpu su gydykla daryti? Gal uždaryti ją? Būsim priversti. Manai, kad atvažiuos bent vienas svečias, jei paplis gandai, kad vanduo pavojingas sveikatai?

Daktaras Stokmanas. Bet Peteri, jis juk tikrai pavojingas.

Valdytojas. Ir visa tai dabar – kaip tik dabar, kai gydykla ima klestėti. Ir mūsų kaimyniniai miesteliai gali įrengti geras gydyklas. Manai, tenai nesukrus visą svečių srautą pas save nukreipti? Sukrus, be jokios abejonės. Ir mes liksim be nieko. Gal mums sunaikinus visą tą brangų įrenginį, o tada tu būsi sužlugdęs savo gimtinę.

Daktaras Stokmanas. Sužlugdęs... aš?..

Valdytojas. Nes gydykla ateityje išgarsins mūsų miestelį. Tu pats supranti ne blogiau už mane.

Daktaras Stokmanas. Bet ką, manai, reiktų daryti?

Valdytojas. Tavo pranešimas manęs neįtikino, kad gydyklos vanduo toks įtartinas, kaip tu vaizduoji.

Daktaras Stokmanas. Bet yra dar baisiau! Šiaip ar taip, vasarą bus dar baisiau, kai užeis karščiai.

Valdytojas. Kaip sakiau, tu labai perdedi. Geras gydytojas turi rasti priemonių... jis turi žinoti, kaip išvengti kenksmingų veiksnių ir padėti įveikti padarinius, jeigu jie tikrai atsirastų.

Daktaras Stokmanas. Ir todėl?.. Kas toliau?..

Valdytojas. Pagaliau gydyklos vandentiekis jau yra įrengtas ir savaime aišku reikia su tuo skaitytis. Bet galbūt direkcija neatsisakys apsvarstyti, kiek leis piniginės galimybės, atėjus laikui kai ką pataisyti ir pagerinti.

Daktaras Stokmanas. Ir tu įsivaizduoji, kad aš sutiksiu su tokia klasta?

Valdytojas. Klasta?

Daktaras Stokmanas. Taip, tai būtų klasta... apgaulė, melas, tiesiog nusikaltimas prieš žmones, prieš visą visuomenę!

Valdytojas. Kaip anksčiau pažymėjau, aš nesu įsitikinęs, kad čia tikrai esama pavojaus.

Daktaras Stokmanas. Ne?! Nesąmonė. Aš taip akivaizdžiai, taip aiškiai ir teisingai išdėsičiau. Aš tai žinau! Tu užsispyrei, kad gydyklos pastatai ir vandentiekis būtų pastatyti ten, kur jie dabar yra. Ir *tai*... tai yra toji prakeikta klaida, kurios tu nenori pripažinti. Ką... tu manai, aš nepermatau tavęs?

Valdytojas. O jeigu ir tikrai būtų taip? Be to, jeigu aš rūpinuosi savo geru vardu – tai juk miestelio labui. Be moralinio autoriteto negalėčiau vadovauti ir tvarkyti reikalų taip, kaip, man rodos, reikia, kad būtų visuotinė gerovė. Todėl – ir dėl įvairių kitų priežasčių – aš rūpinsiuos, kad tai, ką tu surašei, nepasiektų gydyklos direkcijos. Visuomenės interesais šis reikalas turi likti tarp mūsų. Vėliau mes tuo klausimu daugiau padiskutuosim, o tuo tarpu geriausia bus patylėti. Tačiau niekas, nė mažiausias žodelis iš šios nelemtos istorijos neturi iškilti į viešumą.

Daktaras Stokmanas. Taip, bet to nebeišvengsi, mielas Peteri.

Valdytojas. Reikia išvengti ir bus išvengta!

Daktaras Stokmanas. Neįmanoma, sakau. Per daug jau kas žino.

Valdytojas. Žino! Kas? Gal ne tie ponai iš „Liaudies šauklio“, ten tie?..

Daktaras Stokmanas. Taip, ir tie. Laisvai mąstanti, nepriklausoma spauda pasirūpins, kad jūs atliktumėt savo pareigas.

Valdytojas (*kiek patylėjęs*). Tu visai nieko negalvoji, Tomai. Argi tu nepamąstei, kaip tai atsilieps tau pačiam?

Daktaras Stokmanas. Atsilieps? Man?

Valdytojas. Tau ir taviškiams... taigi.

Daktaras Stokmanas. Ką, po velnių, nori pasakyti?

Valdytojas. Man rodos, aš su tavim visada elgiausi kaip dera linkinčiam gera, rūpestingam broliui.

Daktaras Stokmanas. Žinoma, taip, ir aš tau dėkingas.

Valdytojas. Nereikia. Iš dalies turėjau taip elgtis... dėl paties savęs. Aš visada tikėjausi, kad man pavyks tave sutramdyti ir tu neperžengsi ribų, jei aš tau padėsiu pagerinti ekonominę padėtį.

Daktaras Stokmanas. Ką? Tai, vadinasi, vien dėl savęs?..

Valdytojas. Sakau, iš dalies. Valdininkui nesmagu, kai jo artimiausi giminės nuolat save kompromituoja.

Daktaras Stokmanas. Ir tau, rodos, kad aš taip darau?

Valdytojas. Deja, taip, pats nesuvokdamas. Tavo nerami, kovinga sukilėlio dvasia! Ir dar tavo nelemtas polinkis apie visus galimus ir negalimus dalykus rašyti viešai. Vos tau kas šaus į galvą – tuoj turi rašyti straipsnį laikraščiu ar net visą brošiūrą.

Daktaras Stokmanas. Taip, bet ar ne kiekvieno valstybės piliečio pareiga, kilus naujai minčiai, pasidalinti ja su visuomene?

Valdytojas. Na, visuomenei naujų minčių nereikia. Jai užtenka gerų, senų, pripažintų minčių, prie kurių ji pripratus.

Daktaras Stokmanas. Ir tai sakai tu – visai atvirai!

Valdytojas. Taip, reikia kartą atvirai pasikalbėti su tavim. Iki šiol aš vengdavau tokio pokalbio, žinodamas, koks tu irzlus, bet dabar pasakysiu tau tiesą, Tomai. Tu neįsivaizduoji, kiek pats sau kenki per savo neapdairumą. Tu skundiesi valdžia, net pačia vyriausybe... kaltini net ją... tvirtini, kad tave atstumia, persekioja! Bet ko gi kito tu gali tikėtis būdamas tokio sunkaus būdo?

Daktaras Stokmanas. Ką... aš dar ir sunkaus būdo?

Valdytojas. Taip, Tomai, su tavim dirbti labai sunku. Aš pats patyriau. Tu į nieką neatsižvelgi. Atrodo, kad tu visai pamiršęs, jog man turi dėkoti už šią savo gydyklos gydytojo vietą...

Daktaras Stokmanas. Ne, aš ją gavau visai teisėtai. Aš, o ne kas kitas! Aš pirmasis įžvelgiau, kad miestelyje gali suklestėti gydykla. Aš vienintelis tada tai įžiūrėjau. Metų metais vienas kovojau dėl šios savo idėjos. Vis rašiau ir rašiau...

Valdytojas. Aš to neneigiu. Bet tada dar nebuvo atėjęs tinkamas metas... – na, ten šiaurėje savo užkampyje tu negalėjai to suvokti. Bet paskui, kai atėjo tinkamas momentas, tada aš... kartu su kitais... paėmiau tai į savo rankas...

Daktaras Stokmanas. Taigi, kad puikųjį mano planą galutinai subjurotum. Dabar paaiškėjo, kokie jūs buvot išminčiai.

Valdytojas. Man dabar aiškėja, kad tave vėl ieškai būdų, kaip išlieti kovotojo dvasią. Užsipuoli savo viršininkus – tai senas tavo įprotis. Tu negali pakęsti jokio autoriteto, tu šnairuoji į kiekvieną aukščiau sėdintį valdininką. Jis tau atrodo tarsi asmeninis priešas, ir prieš jį tu griebiesi bet

kokio ginklo. Bet dabar aš tave įspėju: apie kokius viso miestelio reikalus kalbėtume, tai lies ir mane. Ir todėl sakau tau, Tomai, griežtai laikysiuos reikalavimo, kurį tau dabar pateiksiu.

Daktaras Stokmanas. O koks reikalavimas?

Valdytojas. Jeigu tu buvai toks atlapaširdis ir apie šį painų reikalą kalbėjai su neišmanėliais, nors tai turėjo būti direkcijos paslaptis, to jau, žinoma, nebegalima užglaistyti. Greit ims skliti įvairūs gandai, o blogos valios žmonės dar savo pridės. Todėl reiktų, kad tu viešai pasisakytum prieš tuos gandus.

Daktaras Stokmanas. Aš! Kaip? Nesuprantu.

Valdytojas. Tikiuosi, kad tu, dar kartą ištyręs prieisi išvadą, kad tai nėra taip įtartina, kaip tau iš pradžių pasirodė.

Daktaras Stokmanas. Aha... tai tu to tikiesi?

Valdytojas. Be to, tikiuosi, kad tai viešai pareikši valdybai, o toji pasirūpins, kad būtų sąžiningai atlikti būtiniausi patvarkymai ir pašalinti trūkumai.

Daktaras Stokmanas. Taip, bet jums niekad nepavyks to padaryti tik vaizduojant ir kažką palopant. Sakau tau, Peteri, aš tvirtai, giliai tuo įsitikinęs!..

Valdytojas. Būdamas pareigūnas tu neturi teisės turėti atskiros nuomonės.

Daktaras Stokmanas (sutrikęs). Neturiu teisės?..

Valdytojas. Kaip pareigūnas, sakau. Kaip privatus asmuo... Dieve, tai visai kas kita. Tačiau kaip priklausomas gydyklos tarnautojas tu neturi teisės pareikšti nuomonės, kuri nesutampa su tavo viršininkų nuomone.

Daktaras Stokmanas. Čia jau per daug! Kad aš, kaip gydytojas, kaip mokslininkas, neturėčiau teisės!..

Valdytojas. Problema, apie kurią kalbam, nėra grynai mokslinė, ji šakota – ir techninė, ir ekonominė.

Daktaras Stokmanas. Ak, velnias, man visai vis vien! Aš noriu laisvai pasisakyti visais pasaulio klausimais!

Valdytojas. Prašom. Bet ne gydyklos... Aš draudžiu.

Daktaras Stokmanas (rėkte). Jūs man draudžiate!.. Jūs! Žmonės, kurie!..

Valdytojas. Aš tau draudžiu... aš, tavo aukščiausias viršininkas. Ir jei aš tau draudžiu, turi klausyti.

Daktaras Stokmanas (susivaldo). Peteri... jei tu išties būtum ne mano brolis...

Petra (atplėšdama duris). Tėte, kaip tu pakenti!

Ponia Stokman (*skubėdama jai iš paskos*). Petra! Petra!

Valdytojas. Aha, mūsų klausėsi!

Ponia Stokman. Nė nereikėjo – jūs taip balsiai šnekėjotės, kad...

Petra. Taip, aš stovėjau ir klausiausi.

Valdytojas. Tiesą sakant, aš net patenkintas...

Daktaras Stokmanas (*artindamasis prie jo*). Tu kalbėjai apie draudimą, reikalavai paklusnumo?..

Valdytojas. Tu mane privertei kalbėti tokiu tonu.

Daktaras Stokmanas. Tai aš turėčiau viešu pareiškimu savęs išsižadėti?

Valdytojas. Mums atrodo, neišvengiama, būtina, kad tu viešai paskelbtum pasiaiškinimą, taip, kaip aš reikalavau.

Daktaras Stokmanas. O jei aš... nepaklausysiu?

Valdytojas. Tuomet mes patys, siekdami nuraminti žmones, turėsime paskelbti paaiškinimą.

Daktaras Stokmanas. Gerai. Bet tada aš viešai parašysiu prieš jus. Aš tvirtai laikausi savo įsitikinimo. Įrodysiu, kad aš teisus, o ne jūs. Ir ką tada jūs darysit?

Valdytojas. Tada aš negalėsiu sutrukdyti tavo atleisti.

Daktaras Stokmanas. Ką?..

Petra. Tėtė... atleisti!

Ponia Stokman. Atleisti!

Valdytojas. Taip, atleisti iš gydyklos gydytojo pareigų. Būsiu priverstas pasirūpinti, kad tavo atleistų tučtuojau, kad nebegalėtum tvarkyti jokių gydyklos reikalų.

Daktaras Stokmanas. Ir jūs išdrįsite?

Valdytojas. Tu pats verti mus taip elgtis, veldamasis į tokį rizikingą žaidimą.

Petra. Dėde, bet taip elgtis su tokiu žmogum kaip mano tėtė – baisu!

Ponia Stokman. Patylėtum, Petra!

Valdytojas (*žvelgdamas į Petrą*). A, taigi leidžiama pareikšti savo nuomonę. Taip, aišku. (*poniai*) Broliene, jūs šiuose namuose turbūt išmintingiausia. Panaudokit visą savo įtaką, kad jūsų vyras suprastų, kokias pasekmes užtrauks jo priešgyniavimas ir jam, ir jo šeimai...

Daktaras Stokmanas. Mano šeima jniekam neturi rūpėti, išskyrus mane!

Valdytojas. ...ir jo šeimai, sakau, ir šiam miesteliui, kuriame gyvename.

Daktaras Stokmanas. Aš tikrai noriu miesteliui gero! Noriu atskleisti tuos trūkumus, kurie anksčiau ar vėliau vis tiek iškils į dienos šviesą. O, dar paaiškės, kaip aš iš tikrųjų myliu savo gimtinę.

Valdytojas. Tu? Kuris iš aklo jniršio nori atimti svarbiausią miestelio peno šaltinį.

Daktaras Stokmanas. Bet, žmogau, tas šaltinis juk užnuodytas! Ar tu iš proto kraustaisi! Mes čia prekiaujame visokiu šlamštu ir puvėsiais! Visas mūsų pradedantis klestėti visuomenės gyvenimas peno semiasi iš melo.

Valdytojas. Prasimanymas... ar dar blogiau. Žmogus, kuris svaidosi tokiomis kandžiomis insinuacijomis, nukreiptomis prieš savo gimtinę, turėtų būti visuomenės priešas.

Daktaras Stokmanas (*puldamas jį*). Ir tu drįsti!..

Ponia Stokman (*šokdama tarp jų*). Tomai!

Petra (*griebdama tėvą už rankos*). Nusiramink, tėtė!

Valdytojas. Aš nesigriebiu jokios prievartos. Tu esi įspėtas. Apsvarstyk, ką esi skolingas sau ir saviškiams. Lik sveikas! (*išeina*)

Daktaras Stokmanas (*vaikšto ten ir atgal*). Ir turiu kęsti šitokį elgesį su manim! Savo nuosavuose namuose, Katrine! Ką pasakysi?

Ponia Stokman. Taip, gėda ir pasityčiojimas, Tomai...

Petra. O, tikrai norėčiau dėdę!..

Daktaras Stokmanas. Bet aš pats kaltas. Aš jau seniai turėjau pašiaušti šerį prieš juos... parodyti dantis... imti kandžiotis!.. Jis pavadino mane visuomenės priešu! Mane! Šito aš taip nepaliksiu!

Ponia Stokman. Bet, Tomai, mielas, tavo brolis juk turi galią...

Daktaras Stokmanas. O aš teisę!

Ponia Stokman. Taip, teisę, teisę. Ko verta teisė be galios?

Petra. Bet, mama... kaip galima taip kalbėti?

Daktaras Stokmanas. Tai ką – laisvoje visuomenėje teisė neturi jokios galios? Tu juokinga, Katrine. O be to, ar ne mano pusėje laisvai mąstanti nepriklausoma spauda... ar neremia manęs toji kompaktiška dauguma? Manųčiau, kad tai jau jėga!

Ponia Stokman. Bet, Dieve, Tomai, ar tu niekad nepagalvoji?..

Daktaras Stokmanas. Apie ką aš nepagalvoju?

Ponia Stokman. ...kad stoji prieš savo brolių, noriu pasakyti.

Daktaras Stokmanas. Tai ką, velniai griebtu, norėtum, kad aš nesilaikyčiau to, ką laikau tiesa ir teisingumu?

Petra. Taip, aš irgi to klausiu?

Ponia Stokman. Neverta nieko daryti. Jeigu jie nenori, vadinasi, nenori.

Daktaras Stokmanas. Oho, Katrine, palauk tik, pamatysi, aš dar pakariausiu su jais.

Ponia Stokman. Tu tiek prisikariausi, kad būsi atleistas... taip bus.

Daktaras Stokmanas. Tuomet bent jau būsiu atlikęs savo pareigą visuomenei. Aš, kuris buvau pavadintas visuomenės priešu!

Ponia Stokman. Bet savo šeimai, Tomai? Šiems namams? Ar manai, kad atliksi pareigą tiems, kuriais turi rūpintis?

Petra. O, mama, negalvok tu amžinai tik apie mus pirmiausia.

Ponia Stokman. Taip, gera tau šnekėti. *Tu*, šiaip ar taip, stovi ant savo kojų... Bet prisimink berniukus, Tomai, ir pagalvok apie save ir apie mane...

Daktaras Stokmanas. Bet, Katrine, man rodos, tu pablūdai. Jei aš būsiu priverstas niekingai ir bailiai nusilenkti tam Peteriui ir jo prakeiktai padermei... ar dar būsiu aš kada laimingas savo gyvenime?

Ponia Stokman. Nežinau, bet Dieve saugok mus nuo tos laimės, kuri visų mūsų laukia, jei taip užsispirsi. Vėl liksi be duonos, be pastovių pajamų. Man rodos, anais laikais mes pakankamai prisikentėjom. Neužmiršk to, Tomai. Pamąstytk, kas iš to gali išeiti.

Daktaras Stokmanas (*kovodamas su savim ir gniauždamas kumščius*). Ir kaip drįsta tas kontoros vergas šitaip grasinti laisvam, garbingam vyrui! Ar tai ne baisu, Katrine?

Ponia Stokman. Taip, tikrai negražu su tavim šitaip elgtis. Tačiau, Viešpatie, šioje žemėje tenka tiek neteisybės pakęsti... Štai berniukai, Tomai! Pažvelk į juos! Kas bus su jais? O ne, ne, tau širdis neleis...

(Ijlifas ir Mortenas sugrįžta iš mokyklos nešini vadovėliais.)

Daktaras Stokmanas. Vaikai!... (*staiga stabteli aiškiai ir tvirtai pasiryžęs*) Ne, nors visas pasaulis žlugtų, niekad nepalenksiu sprando po šiuo jungu! (*eina į savo kambarį*)

Ponia Stokman (*jam iš paskos*). Tomai, ką tu darysi?

Daktaras Stokmanas (*prie durų*). Noriu pasilikti sau teisę žiūrėti tiesiai į akis savo vaikams, kai jie išaugs laisvi vyrai. (*jeina į savo kambarį*)

Ponia Stokman (*apoplūsdama ašaromis*). O Dieve, gelbėk mus!

Petra. Šaunuolis tėtė! Jis nepasiduos.

(Nustebę berniukai ima klausinėti, kas čia darosi. Petra duoda jiems ženklą nutilti.)

TREČIAS VEIKSMAS

(„Liaudies šauklio“ redakcija. Gilumoje kairėje – įeinamosios durys, toje pat sienoje dešinėje – antros durys su stiklais, per kurias matyti spaustuvė. Dešinėje sienoje – irgi durys. Vidury kambario – didelis stalas, apkrautas popieriais, laikraščiais, knygomis. Priešaky kairėje – langas ir prie jo rašomasis pultas su aukšta kėde. Prie stalo – pora krėslų su atlošais, palei sienas – keletas kėdžių. Kambaryje niūroka ir neįauku, baldai senoviški, krėslai purvini ir aptriušę. Spaustuvėje matyti keletas dirbančių rinkėjų; dar kiek toliau už jų veikia rankinis presas.)

(Redaktorius Hovstadas sėdi prie pulsto ir rašo. Netrukus iš dešinės įeina Bilingas su daktaro rankraščiu rankoje.)

Bilingas. Na, tai sakyčiau!..

Hovstadas (rašydamas). Perskaitėt?

Bilingas (dėdamas rankraštį ant pulsto). Taip, atidžiai perskaičiau.

Hovstadas. Ką, smarkiai daktaras rėžia?

Bilingas. Rėžia? Nors užmušk mane, pritrenkiantis rašinys. Kiekvienas žodis svarus... noriu pasakyti... kaip kirvio smūgis.

Hovstadas. Taip, bet tokie ponai nuo pirmo smūgio negriūva.

Bilingas. Aišku, ne. Bet paskui imsime pliekti mes... smūgis po smūgio, kol tie didžponiai grius. Kai ką tik skaičiau rankraštį, jaučiau, tarsi artintūsi revoliucija.

Hovstadas (atsigręždamas). Ša! Kad neišgirstų Aslaksenas.

Bilingas (prislopindamas balsą). Aslaksenas keliaklupsčiautojas, mėmė, vyriškumo nė kibirkštėlės. Bet šįkart jūs vis dėlto pasieksit savo, ką? Daktaro straipsnis juk bus išspausdintas?

Hovstadas. Taip, jeigu tik valdytojas nesutiks geruoju...

Bilingas. Po velnių, būtų pikčiausia.

Hovstadas. Na, kad ir kas būtų, mes išnaudosim situaciją. Jeigu valdytojas nesutiks su daktaro pasiūlymu, tai jį užsipuls visi maži žmoneliai, visa Namų savininkų bendrija ir kiti. O jei jis sutiks, tai susikirs su didžiaisiais gydyklos akcininkais, kurie iki šiol buvo jo tvirčiausias ramstis...

Bilingas. Taigi, nes jiems tikriausiai teks pakloti nemaža pinigų...

Hovstadas. Aišku. O tada, kai grandinė bus sutraukta, mes per laikraštį imsime įrodinėti visuomenei, kad valdytojas visiškai netikęs savo darbui ir kad visos atsakingos vietos miestely, visa savivalda turi būti perduota į laisvai mąstančios visuomenės rankas.

Bilingas. Nors užmušk mane – pritrenkianti tiesa! Sakau... sakau..., mes tartum vietinės

revoliucijos išvakarėse!

(beldžiasi)

Hovstadas. Ša! (*šaukia*) Prašom! (*Pro duris gilumoje iš kairės įeina daktaras Stokmanas.*)

Hovstadas (*eidamas jo pasitikti*). O, jūs, daktare! Na?

Daktaras Stokmanas. Išspausdinkit, pone Hovstadai!

Hovstadas. Ar to paties laikaisi?

Bilingas. Valio!

Daktaras Stokmanas. Išspausdinkit, sakau! Žinoma, to paties laikaisi. Dabar jie gaus, ko norėjo. Pjautynės kils miestely, pone Bilingai!

Bilingas. Be abejo, peilio griebsimės... peilį prie gerklės, pone daktare!

Daktaras Stokmanas. Šis straipsnis tai tik įžanga. Galvoje man jau keturių penkių straipsnių apmatai. Kur tas Aslaksenas?

Bilingas (*šaukia j spaustuveį*). Aslaksenai, prašom valandėlei!

Hovstadas. Sakote, dar keturis penkis kitus straipsnius? Apie tą patį?

Daktaras Stokmanas. Ne, visai ne, mielas mano. Ne, apie visai ką kita. Bet visa tai priklauso prie vandentiekio ir kanalizacijos. Vienas paskui kitą, suprantat. Taip būna, kai pradedi judinti seną pastatą... lygiai taip.

Bilingas. Nors užmušk mane, taip ir yra. Nesustosim, kol nenušluosim viso šio šlamšto.

Aslaksenas (*iš spaustuviės*). Nenušluosim! Ar ponas daktaras nesirengia nušluoti gydyklos?

Hovstadas. Toli gražu, nebijokit.

Daktaras Stokmanas. Ne, mes kibsim į visai kitus dalykus. Na, ką jūs, pone Hovstadai, pasakysit apie mano pranešimą?

Hovstadas. Man rodos, tikrai meistriškas...

Daktaras Stokmanas. Tikrai? Na, tai džiaugiuosi, džiaugiuosi.

Hovstadas. Toks aiškus ir toks įtikinamas. Nereikia būti specialistu, kad suvoktum visa tai. Drįsčiau pasakyti, kiekvienas mąstantis žmogus būtinai stos jūsų pusėn.

Aslaksenas. Tikriausiai ir visi nuosaikieji?

Bilingas. Nuosaikūs ar nenuosaikūs... trumpai sakant, visas miestelis.

Aslaksenas. Na, tai galim rizikuoti spausdinti.

Daktaras Stokmanas. Manychiau, taip!

Hovstadas. Straipsnis pasirodys ryt rytą.

Daktaras Stokmanas. Po galais, nedelskite daugiau nė dienos. Klausykit, pone Aslaksenai,

aš norėčiau paprašyti, kad jūs pats asmeniškai imtumėtės šio darbo.

Aslaksenas. Žinoma, žinoma.

Daktaras Stokmanas. Saugokit jį kaip savo akį, kad nebūtų jokių korektūros klaidų. Kiekvienas žodis svarbus. Aš paskui vėl užsuksiu, gal žvilgtelėsiu į korektūrą... Taip, aš negaliu jums pasakyti, kaip trokštu pamatyti tą straipsnį išspausdintą... trenkte juo trenkti...

Bilingas. Trenkti kaip perkūnu!

Daktaras Stokmanas. ...tegu sprendžia visi sąmoningi piliečiai. O, jūs neįsivaizduojate, ką man šiandien teko patirti. Man visaip grasino, norėjo iš manęs atimti aiškiausias žmogaus teises...

Bilingas. Ką? Jums žmogaus teises!

Daktaras Stokmanas. ...norėjo mane paniekinti, paversti niekšeliu, reikalavo, kad aš savo asmeninę naudą vertinčiau labiau nei giliausią, švenčiausią įsitikinimą...

Bilingas. Tai jau, nors užmušk mane, per šiurkštu.

Hovstadas. O taip, tokių dalykų galima tikėtis iš anos pusės.

Daktaras Stokmanas. Bet jiems bus striuka – pateiksiu juodu ant balto. Dabar aš kasdien, išmetęs inkarą „Liaudies šauklyje“, apipilsiu juos straipsniais lyg sprogmėmis... vienas po kito...

Aslaksenas. Taip, bet klausykit...

Bilingas. Valio, karas tai karas!

Daktaras Stokmanas. ...aš juos ant žemės parkludysiu, sumalsiu, nušluosiu jų tvirtoves visų sveiko proto žmonių akivaizdoje! Taip padarysiu!

Aslaksenas. Bet prašom su saiku, pone daktare, nuosaikiai...

Daktaras Stokmanas (nesutrikęs kalba toliau). Nes dabar, matote, reikia kalbėti ne vien apie vandentiekį ir kanalizaciją. Ne, reikia apvalyti, dezinfekuoti visą visuomenę...

Bilingas. Dezinfekuoti – tai išganingai pasakyta!

Daktaras Stokmanas. Šalin visus senius terlius, suprantat. Ir visose srityse! Šiandien man atsivėrė neregėtos platybės. Man ne viskas iki galo aišku, bet aš dar tai išsiaiškinsiu. Mums reikia jaunų, narsių vėliavnešių, draugai mano, mums reikia naujų vadų visose priešakinėse pozicijose.

Bilingas. Klausykit, klausykit!

Daktaras Stokmanas. Ir jeigu mes visi laikysimės tvirtai, tai viskas eis taip sklandžiai, taip sklandžiai! Surengsim perversmą taip sklandžiai, kaip kokį laivą nuleisim nuo stapelio. Kaip manot?

Hovstadas. Aš savo ruožtu manau, kad mes dabar turim visas galimybes atiduoti savivaldą į jų rankas, kuriems ji teisėtai turi priklausyti.

Aslaksenas. Ir jeigu tik mes imsime to nuosaikiai, tai, man rodos, nesukels pavojaus.

Daktaras Stokmanas. Kam, po velnių, rūpi, sukels pavojų tai ar ne! Tai, ką aš darau, darau vardan tiesos ir ramia sąžine.

Hovstadas. Pone daktare, jūs nusipelnote visokeriopos paramos.

Aslaksenas. Na taip, aišku, daktaras yra tikras miesto draugas, tikras visuomenės draugas.

Bilingas. Daktaras Stokmanas, nors užmušk mane, yra tikras visuomenės draugas, Aslaksenai!

Aslaksenas. Aš manau, Namų savininkų bendrija greit ims kartoti šiuos žodžius.

Daktaras Stokmanas (*sujaudintas, spausdamas jiems rankas*). Dėkui, dėkui, mano mieli ištikimi draugai... kaip gera man girdėti tokius meilnius žodžius... Mano ponas brolis pavadino mane visai kitaip. Na, tai aš jam su palūkanomis grąžinsiu! Bet dabar turiu eiti, reikia aplankyti tokį vieną vargšelį... Kaip sakiau, užsuksiu vėl. Gerai sutikrinkit su rankraščiu... ir jokių būdu neišmeskit nė vieno šauktuko! Jau geriau tuziną pridėkit! Gerai, gerai, tuo tarpu likit sveiki, likit sveiki! (*atsisveikina su visais ir išeina, pasiliekančias palydi iki durų*)

Hovstadas. Jis gali mums neįkainojamai pasitarnauti!

Aslaksenas. Taip, kol tik rūpinsis gydyklos reikalais. Bet jei eis toliau, tai nepatartina sekti iš paskos.

Hovstadas. Hm, tai priklausys nuo...

Bilingas. Na ir bailių bailys jūs esat, Aslaksenai.

Aslaksenas. Bailys? Kai tenka turėti reikalų su vietine valdžia, tai aš tikrai bailys, pone Bilingai. Šiuo požiūriu aš kai ko pramokau patyrimo mokykloje. Bet didžiojoje politikoje, jeigu reiktų net pačiai valdžiai opoziciją sudaryti, tai pažiūrėtumėt, ar aš bailys.

Bilingas. O, žinoma, toks nesat, bet jumyse slypi kažkoks prieštaravimas.

Aslaksenas. Dalykas paprastas: aš žmogus sąžiningas! Jei užsipulsi vyriausybę, jokios žalos nepadarysi, nes tie vyrai net nesusijaudins ir liks kur buvę. Bet *vietiniai* valdininkai – jie gali būti nuverstai, ir tada, neduok Dieve, jei prie vairo ateis netinkami žmonės ir bus padaryta begalinė žala namų savininkams ir kitiems žmonėms.

Hovstadas. O paprasto žmogaus politinis auklėjimas per savivaldą – apie *tai* negalvojate?

Aslaksenas. Pasiekęs valdžią, stengiesi jos iš rankų nepaleisti, ir tada negali apie nieką kita galvoti, pone Hovstadai.

Hovstadas. Tai norėčiau niekad nieko nepasiekti.

Bilingas. Paklauskite! Paklauskite!

Aslaksenas (*šypsodamasis*). Hm! (*rodydamas j pultą*) Toje redaktoriaus kėdėje prieš jus

sėdėjo Stensgordas – prieglaudos valdytojas.

Bilingas (*spjaudamas*). Fe, koks perbėgėlis!

Hovstadas. Aš tai nesu kokia vėtrungė – ir niekad toks nebūsiu.

Aslaksenas. Politikas neturi prisiekinėti nieko, pone Hovstada! O jūs, pone Bilingai, kaip girdėjau, pastarosiomis dienomis jau pakėlėte bures – stengiatės gauti sekretoriaus vietą magistratė.

Bilingas. Aš?

Hovstadas. Ar tiesa?

Bilingas. Na, taip...Galite juk suprasti, po velnių, aš tik norėjau paerzinti tuos gudročius.

Aslaksenas. Na, man tai nerūpi. Tačiau jeigu mane kaltina bailumu ir elgesio nenuoseklumu, tai norėčiau tik pažymėti: spaustuvininko Aslakseno politinė praeitis žinoma visiems. Aš niekuo nepasikeičiau, nebent tapau nuosaikesnis. Mano širdis vis dar priklauso liaudžiai, tačiau neneigsiu, kad mano protas linksta į valdančiuosius... į tuos vietinius. (*išėina į spaustuve*)

Bilingas. Kaip mums jo atsikratyti?

Hovstadas. Gal žinot ką nors, kas galėtų rūpintis mūsų popierium ir spaudos išlaidomis?

Bilingas. Prakeikimas, kaip mums trūksta būtinojo apyvartos kapitalo.

Hovstadas (*sėsdamasis prie pulsto*). Jei mes turėtume, tada...

Bilingas. O jei kreiptumės į daktarą Stokmaną?

Hovstadas (*vartydamas lapus*). Kam? Jis pats nieko neturi.

Bilingas. Bet turi gerą užnugarį – senį Morteną Kijilį, Opšrų, kaip jis jį vadina.

Hovstadas (*rašydamas*). Ar esate tikras, kad *anas* turi ką?

Bilingas. Taip, nors užmušk mane, jis tikrai pasiturintis. Ir dalis jo pinigų turėtų tekti Stokmanų šeimai. Jis bus pagalvojęs, kaip juos aprūpinti... ypač vaikus.

Hovstadas (*pusiau atsigręždamas*). Jūs ko nors tikėtės?

Bilingas. Tikiuosi? Aš, žinoma, nesitikiu nieko.

Hovstadas. Nepatarčiau tikėtis. Ir šitos sekretoriaus vietos magistratė jūs irgi nesitikėkit, nes aš tikras – jūs jos negausit.

Bilingas. Manot, aš nežinau? Man net malonu, kad aš jos negausiu. Toks atstūmimas žadina kovos įniršį... įpila alyvos į ugnį, o tai gali praversti tokiam užkampyje, kaip čia, kur taip retai įvyksta kas sukrečiančio.

Hovstadas (*rašydamas*). A, taip, taip.

Bilingas. Na... jūs greit išgirsit apie mane! Štai parengsiu atsišaukimą Namų savininkų

bendrijai. (*išeina į kambarį dešinėje*)

Hovstadas (*prie pulsto, kramto plunksnakotį ir lėtai sako*) Hm, taip... taigi... tokie dalykai...

(*beldžiasi*) Prašom!

(*Petra įeina pro duris gilumoje kairėje*)

Hovstadas (*atsistoja*). A, tai jūs? Jūs čia atėjot?

Petra. Taip, atsiprašau...

Hovstadas (*pristumia jai atsilošiamąjį krėslą*). Gal malonėtųmėt prisėsti?

Petra. Ne, ačiū, aš tuoj eisiu.

Hovstadas. Jūs turbūt savo tėvo reikalų?..

Petra. Ne, savo reikalų. (*iš apsiausto kišenės ištraukia knygą*) Čia tas anglų apsakymas.

Hovstadas. Kaip, grąžinate man jį?

Petra. Taip, nes aš negaliu jums jo versti.

Hovstadas. Bet juk jūs man taip rimtai prižadėjote...

Petra. Nes nebuvau jo skaičiusi. Ir tikriausiai jūs jo irgi neskaite?

Hovstadas. Žinot, aš juk nesuprantu angliškai, nors...

Petra. Gerai, kaip tik todėl norėjau jums pasakyti, kad pasidairytumėt ko nors kito. (*padeda knygą ant stalo*) Tas apsakymas „Liaudies šaukliui“ visai netinka.

Hovstadas. Kodėl?

Petra. Nes prieštarauja jūsų pačių pažiūroms.

Hovstadas. O, dėl to...

Petra. Jūs manęs nesupratot. Ten pasakojama, kaip antgamtiškos jėgos rūpinasi vadinamaisiais geriečiais čia, žemėje, ir kreipia pagaliau viską jų naudai... ir kad visi vadinamieji blogiečiai būna nubaudžiami.

Hovstadas. Bet tai visai gražu. Tokių būtent dalykų žmonės ir pageidauja.

Petra. Ir šitai jūs norite jiems pakišti? Jūs patys juk nė žodeliu netikite. Jūs puikiai žinote, kad tikrovėje taip nebūna.

Hovstadas. Jūs visai teisi, bet redaktorius ne visada gali taip elgtis, kaip jam labiausiai norėtusi. Ten, kur ne taip svarbu, tenka prisitaikyti prie savo skaitytojų požiūrio. Svarbiausia gyvenime yra politika... ypač laikraščiu. O kad mano skaitytojais liktų ištikimi žengiant pažangos ir laisvės keliu, turiu jų neatbaidyti. Jeigu jie ras tokį moralų pasakojimą laikraščio atkarpoje, jiems bus lengviau įsiūlyti ir tai, kas spausdinama aukščiau – taip bus tikriau.

Petra. Fe, kokias pinkles rezgat jūs savo skaitytojams – ne, negali būti, kad jūs toks voras.

Hovstadas (*šypsodamasis*). Dėkui jums už gerą nuomonę apie mane. Ne, tiesą sakant, taip mąsto tik Bilingas, ne aš.

Petra. Bi1ingas!

Hovstadas. Jis taip pareiškė šiomis dienomis. Tai juk Bilingui taip rūpėjo išspausdinti apsakymą; aš juk visai nežinau tos knygos.

Petra. Bet kaip gali ponas Bilingas, būdamas tokių laisvų pažiūrų!..

Hovstadas. O, Bilingas gali būti ir šioks, ir toks. Kaip girdėjau, jis stengiasi gauti sekretoriaus vietą magistratė.

Petra. Pone Hovstadai, netikiu. Kaip jis galėtų taip prisitaikyti?

Hovstadas. Aha, klauskit jo paties.

Petra. Niekad nebūčiau taip pamanius apie Bilingą!

Hovstadas (*įdėmiau į ją pažiūrėdamas*). Negi? Ar jums tai netikėta?

Petra. Taip. O gal ir ne. Ak, pagaliau pati nebežinau...

Hovstadas (*šypsodamasis*). Mes, laikraštininkai, panele, nelabai ko verti.

Petra. Ir jūs iš širdies taip sakot?

Hovstadas. Kartais man bent jau taip atrodo.

Petra. Taip, paprastose kasdieninėse rietenose – tai aš dar suprasčiau. Bet dabar, kai jūs ėmėtės remti didelį dalyką...

Hovstadas. Turite omeny jūsų tėvo dalyką?

Petra. Taigi. Man rodos, šiandien jūs turėtumėt jaustis esąs pranašesnis už daugumą.

Hovstadas. Taip, panašiai ir jaučiuosi.

Petra. Tikrai taip jaučiatės? Oi, puikią profesiją jūs pasirinkote! Skinti kelią nepripažintoms tiesoms ir naujoms drąsioms mintims... jau vien tai, kad be baimės imatės padėti paniekintam žmogui...

Hovstadas. Ypač jei tas paniekintas žmogus... hm... nežinau, kaip čia aiškiau pasakius...

Petra. Jeigu jis tikrai garbingas vyras, norit pasakyti!

Hovstadas (*tyliau*). Ypač jeigu jis jūsų tėvas, norėjau pasakyti.

Petra (*staiga įsižeidusi*). Dėl to?

Hovstadas. Taip, Petra – panele Petra...

Petra. Ar jums *tai* svarbiausia? Ne pats dalykas? Ne tiesa – ne mano tėvo didelis, karštas nuoširdus troškimas?

Hovstadas. Žinoma... savaiame aišku... ir tai.

Petra. Ne, čia tai jūs nusišnekėjot, Hovstadai, ir aš jums nebetikiu.

Hovstadas. Nesmerkit manęs, kad aš ypač dėl jūsų...

Petra. Galiu jums prikišti, kad negarbingai elgiatės mano tėvo atžvilgiu. Kai paklausai jūsų, gali pasirodyti, kad tiesa ir visuomenės gerovė jums už viską svarbiau. Jūs mano tėvą ir mane apgavote, jūs ne toks žmogus, koku dėjotės. Ir aš jums to niekada neatleisiu... niekada!

Hovstadas. Nereikia kalbėti tokiu griežtu tonu, panele Petra, ir juo labiau dabar.

Petra. Kodėl nereikia?

Hovstadas. Nes jūsų tėvas be mano paramos išsiversti nebegali.

Petra (*žvelgdama į jį iš aukšto*). Tai jūs dar ir toks!

Hovstadas. Ne, ne, tai man tik taip išsprūdo... iš susierzinimo... Negalvokit taip apie mane.

Petra. Aš žinau, ką aš turiu galvoti. Likit sveiki!

Aslaksenas (*iš spaustuvės skubiai ir paslaptینگai*). Po galais, pone Hovstadai... (*Išvysta Petra*) O, varge...

Petra. Taigi, knygą palikau, duokit versti kam kitam. (*eina prie įeinamųjų durų*)

Hovstadas (*sekdamas jai iš paskos*). Bet panele...

Petra. Likit sveiki. (*išeina*)

Aslaksenas. Pone Hovstadai, klausykit!

Hovstadas. Kas yra? Kas nutiko?

Aslaksenas. Valdytojas spaustuvėje!

Hovstadas. Valdytojas, sakote?

Aslaksenas. Taigi, jis norėtų pasikalbėti su jums. Jis atėjo per užpakalines duris... nenorėjo, kad kas pastebėtų.

Hovstadas. Ko jam reikia?.. Ne, palaukit, aš pats... (*eina prie durų į spaustuvę, atidaro jas ir kviečia valdytoją užėti*)

Hovstadas. Pasistenkit, Aslaksenai, kad niekas...

Aslaksenas. Supratau... (*išeina į spaustuvę*)

Valdytojas. Pone Hovstadai, turbūt nelaukėt manęs čia.

Hovstadas. Tiesą sakant, ne.

Valdytojas (*apsižvalgydamas*). Jūs čia gana jaukiai įsitaisę, tikrai visai dailiai.

Hovstadas. O...

Valdytojas. Ir štai ateinu aš jūsų patrukdyti.

Hovstadas. Klausau jūsų, pone valdytojau. Ar galėčiau padėti tuos jūsų?.. (*padeda*

valdytojo kepurę ir lazdą ant kėdės) Gal valdytojas atsisėstų?

Valdytojas (*sėdasi prie stalo*). Dėkui.

(*Hovstadas taip pat atsisėda prie stalo.*)

Valdytojas. Hovstadai, turėjau šiandien didelį nemalonumą.

Hovstadas. Taip? Kai turite tiek pareigų, kaip jūs...

Valdytojas. Šios dienos nemalonumai iš gydyklos gydytojo.

Hovstadas. Iš daktaro?

Valdytojas. Jis parašė gydyklos valdybai tokį pranešimą apie kai kuriuos galimus trūkumus mūsų gydykloje.

Hovstadas. Nejaugi?

Valdytojas. Bet ar jis jums nieko neminėjo? Rodos, jis man sakė...

Hovstadas. Taigi, užsiminė keliais žodžiais...

Aslaksenas (*iš spaustuvės*). Kurgi tas rankraštis?

Hovstadas (*suirzęs*). Hm, guli štai ant pulto.

Aslaksenas (*randa jį*). Gerai...

Valdytojas. Bet tai juk *tas pats*...

Aslaksenas. Taip, tai daktaro straipsnis, pone valdytojau.

Hovstadas. A, tai tą jūs turėjot galvoj?

Valdytojas. Taip, tą. Kaip jums atrodo?

Hovstadas. Aš ne specialistas, be to, aš jį tik paskubom peržvelgiau.

Valdytojas. Bet juk jūs rengėtės jį spausdinti.

Hovstadas. Tokio žinomo žmogaus negalima taip atstumti...

Aslaksenas. Laikraščio reikaluose aš balso neturiu, pone valdytojau.

Valdytojas. Suprantama.

Aslaksenas. Aš privalau viską spausdinti, ką gaunu į rankas.

Valdytojas. Viskas gerai.

Aslaksenas. Ir todėl privalau... (*eina į spaustuvę*)

Valdytojas. Ne, pabūkit dar valandėlę, pone Aslaksenai. Jums leidus, pone Hovstadai...

Hovstadas. Prašom, pone valdytojau...

Valdytojas. Jūs toks atsargus ir susipratęs, pone Aslaksenai...

Aslaksenas. Džiaugiuosi taip apibūdintas valdytojo.

Valdytojas. Ir jūs turite didelės įtakos.

Aslaksenas. Tačiau daugiausia gal mažiems žmoneliams.

Valdytojas. Mažųjų mokesčių mokėtojų pas mus... kaip ir kitur... yra gausiausia.

Aslaksenas. Tai tiesa.

Valdytojas. Ir aš neabejoju, kad jūs puikiai žinote daugumos nuotaikas. Ar ne?

Aslaksenas. Turėčiau tai, žinoma, pripažinti, pone valdytojau.

Valdytojas. Taip... jeigu mūsų miestelio mažiau aprūpintieji yra taip pagirtinai pasiryžę aukoti, tai...

Aslaksenas. Kaip tai?

Hovstadas. Pasiryžę aukoti?

Valdytojas. Tai labai gražus ženklas, tikro pilietiškumo įrodymas, vargu ar aš to galėčiau tikėtis. Bet jūs geriau už mane žinote, kokios yra nuotaikos.

Aslaksenas. Taip, bet, pone valdytojau...

Valdytojas. Ir ta auka, kurią turėtų įnešti miestelis, būtų tikrai nemaža.

Hovstadas. Miestelis?

Aslaksenas. Bet aš nesuprantu... juk kalbama apie gydyklą!..

Valdytojas. Išankstiniais paskaičiavimais tie pakeitimai, kurių pageidauja gydyklos gydytojas, pareikalautų daugelio šimtų, tūkstančių kronų.

Aslaksenas. Tai juk labai dideli pinigai, tačiau...

Valdytojas. Žinoma, mes galėtume imti paskolą iš savivaldybės.

Hovstadas (pakildamas). Kaip, ar miestelis turėtų imti?..

Aslaksenas. Turėtų būti paimta iš miestelio kasos! Iš vargšų mažų žmonių kišenės!

Valdytojas. Taip, gerbiamas pone Aslaksenai, o iš kur kitur gausim lėšų?

Aslaksenas. Turėtų pasirūpinti gydyklos savininkai.

Valdytojas. Akcininkai daugiau nebeįstengia.

Aslaksenas. Ar tikrai taip, pone valdytojau?

Valdytojas. Aš tuo įsitikinęs. Jeigu norim visų šių didelių pakeitimų, už juos turės mokėti pats miestelis.

Aslaksenas. Bet, po velnių!.. Atsiprašau... Tai jau visai kas kita, pone Hovstada!

Hovstadas. Taip, tikrai.

Valdytojas. Bet blogiausia, kad mes būsim priversti porai metų uždaryti gydyklą.

Hovstadas. Uždaryti? Visai uždaryti!

Aslaksenas. Porai metų!

Valdytojas. Taip, tiek ilgai trukėtų darbai... mažiausiai tiek.

Aslaksenas. Bet, nors užmušk mane, pone valdytojau, kaip mes ištversim! Iš ko mes, namų savininkai, tuo metu gyvensim?

Valdytojas. Į šį klausimą, pone Aslaksenai, atsakyti labai sunku. Bet ką mums daryti? Ar jūs manot, mes susilauktume bent vieno svečio, jei paskelbtume, kad vanduo užnuodytas, kad mes gyvename užkrėstoje žemėje, kad visas miestelis...

Aslaksenas. Ir visa tai yra grynai pramanai?

Valdytojas. Turėdamas geriausių norų prie jokios kitos išvados negalėjau prieiti.

Aslaksenas. Tada visai neatsakingai elgiasi daktaras Stokmanas... Atsiprašau, pone valdytojau, bet...

Valdytojas. Jūs pasakėte tik liūdną tiesą, pone Aslaksenai. Mano brolis savo gyvenime daug kvailysčių prikrėtęs, deja.

Aslaksenas. Ir vis dėlto, pone Hovstadai, jūs žadate jį remti, kai jis taip elgiasi?

Hovstadas. Arkas būtų galėjęs bent nutuokti, kad?..

Valdytojas. Aš trumpai surašiau, kokia čia padėtis... kaip į ją turėtų būti blaiviai žiūrima, be to, aš čia paaiškinu, kaip galima būtų pašalinti kai kuriuos trūkumus per daug nepakenkiant gydyklos kasai.

Hovstadas. Turit su savim tą straipsnį, pone valdytojau?

Valdytojas (*ieškodamas kišenėje*). Taip, aš pasiėmiau tam atvejui, jei jūs...

Aslaksenas (*skubiai*). Po velnių, vėl jis!

Valdytojas. Kas? Mano brolis?

Hovstadas. Kur... kur?

Aslaksenas. Ateina per spaustuve.

Valdytojas. O, prakeikimas! Nenorėčiau su juo susitikti čia, o dar reikėtų kai ką su jumis aptarti.

Hovstadas (*rodo į duris dešinėje*). Tuo tarpu prašom užėiti.

Valdytojas. Bet?..

Hovstadas. Ten tik Bilingą rasit.

Aslaksenas. Paskubėkit, pone valdytojau, štai jis ateina...

Valdytojas. Taigi... Bet pasistenkit greit juo atsikratyti. (*išeina pro duris į dešinę, kurias Aslaksenas atidaro ir paskui jį uždaro*)

Hovstadas. Pasiieškokit darbo, Aslaksenai. (*sėdasi ir rašo; Aslaksenas rausiasi laikraščių*)

šūsnyje, gulinčioje ant kėdės dešinėje.)

Daktaras Stokmanas (eina iš spaustuvės). Štai aš vėl. (padeda skrybėlę ir lazda)

Hovstadas (rašydamas). Jau, pone daktare? Paskubėkit, kaip kalbėjom, Aslaksenai. Šiandien laikas mums labai brangus.

Daktaras Stokmanas (Aslaksenui). Kaip matau, korektūros dar negausiu.

Aslaksenas (neatsigręždamas). O kaip tikėjotės, pone daktare?

Daktaras Stokmanas. Bet suprantat, kaip aš nekantrauju. Nenurimsiu, kol nepamatysiu išspausdinto.

Hovstadas. Hm, dar kokią valandą užtruks. Kaip tau atrodo, Aslaksenai?

Aslaksenas. Bijau, kad taip.

Daktaras Stokmanas. Gerai, gerai, draugai mieli. Netrukus vėl užėisiu, mielai ir porą kart užėisiu, jei reikės. Toks svarbus reikalas... viso miestelio gerovė... nėra laiko snausti. (nori eiti, bet stabteli ir grįžta atgal) A... dar apie vieną dalyką noriu pakalbėti.

Hovstadas. Dovanokit, bet ar negalėtume kitąsyk?..

Daktaras Stokmanas. Tik porą žodžių. Manau, jeigu rytoj perskaitys laikraštyje mano straipsnį ir sužinos, kad aš čia visą žiemą tyliai miestelio labai darbavausi...

Hovstadas. Taip, bet pone daktare...

Daktaras Stokmanas. Žinau, ką norit pasakyti. Pasakysit, kad tai tiesiog mano prakeikta pareiga... mano kukli piliečio prievolė. Žinoma, taip. Aš pats tą gerai žinau, kaip ir jūs. Bet mano tėvynainiai, matot... Viešpatie, tie gerieji žmonės taip labai mane vertina...

Aslaksenas. Taip, iki šios dienos jūsų tėvynainiai jus labai vertino, pone daktare.

Daktaras Stokmanas. Ir kaip tik todėl bijau, kad... Aš norėčiau pasakyti: kai jie tai suvoks... labiausiai tos nepasiturinčios klasės... kaip kvietimą imti ateityje miestelio reikalus į savo rankas...

Hovstadas (pakildamas). Hm, pone daktare, neslėpsiu nuo jūsų...

Daktaras Stokmanas. Ak... aš nemaniau, kad jau kažkas vyksta. Bet aš apie tai nenoriu nieko žinoti. Jei kas nors tokio rengiama...

Hovstadas. Kas tokio?

Daktaras Stokmanas. Na, šis ar tas... eisena su deglais... ar iškilmingi pietūs... ar renkami parašai dovanai... ar kas ten būtų... Prašau, jūs turit man šventai ir iškilmingai pasižadėti, kad neleisit tokių dalykų! Ir jūs taip pat, pone Aslaksenai. Girdite!

Hovstadas. Atsiprašau, pone daktare, galėtume jums tuojau pat pasakyti visą tiesą...

(Ponia Stokman su skrybėle ir apsiaustu įeina pro duris gilumoje kairėje.)

Ponia Stokman (*išvydusi daktarą*). Taip, žinoma!..

Hovstadas (*ją pasitikdamas*). A..., dar ir ponია!

Daktaras Stokmanas. Bet, po galais, ko *tau* čia, Katrine?

Ponia Stokman. Supranti puikiausiai, ko man čia reikia.

Hovstadas. Gal atsisėstumėt? O gal...

Ponia Stokman. Dėkui, nesirūpinkit. Ir nepykit ant manęs, kad aš čia ateinu parsivesti Stokmano, nes, pasakysiu jums, esu trijų vaikų motina.

Daktaras Stokmanas. Šnekėk, šnekėk, mes tai puikiai žinom.

Ponia Stokman. Na, tikrai, atrodo, tu šiandien ne kažin kiek galvoji apie žmoną ir vaikus, nes šiaip nebūtum toks užsispyręs visus mus prapultin traukti.

Daktaras Stokmanas. Bet ar pakvaišai, Katrine? Lyg vyras, turintis žmoną ir vaikus, negalėtų pasakyti teisybės... neturėtų teisės darbuotis kaip naudingas ir aktyvus valstybės pilietis... neturėtų teisės pasitarnauti miesteliui, kuriame gyvena!

Ponia Stokman. Viskas su saiku, Tomai.

Aslaksenas. Ir aš taip sakau. Visur reikia saiko.

Ponia Stokman. Ir todėl jūs, pone Hovstada, elgiatės neteisingai, atitraukdamas mano vyrą nuo namų ir šeimos ir įveldamas į šiuos reikalus.

Hovstadas. Aš nieko į nieką neveliu...

Daktaras Stokmanas. Įveldamas? Manai, aš leisiuosi įveliamas?

Ponia Stokman. Taip, leidiesi. Gerai žinau, esi protingiausias šio miestelio žmogus, bet tave taip lengva bet kur palenkti, Tomai. (*Hovstadui*) Ir pamanykit tik, jis neteks gydytojo vietos gydykloje, jeigu išspausdins ką parašęs...

Aslaksenas. Ką?

Hovstadas. Taip, tuo atveju, pone daktare...

Daktaras Stokmanas (*juokiasi*). Ha, ha, tegu tik pabando!.. O ne... Tegu pasisaugo. Nes, matai, mano užnugaryje kompaktiškoji dauguma!

Ponia Stokman. Taip, tai ir bėda, kad tavo užnugaryje visokios kvailystės.

Daktaras Stokmanas. Niekus kalbi, Katrine... Grįžk ir rūpinkis namais, o man leisk rūpintis visuomene. Kaip tu gali būti tokia bailė, kai aš toks tikras pergale, toks laimingas? (*trinasi rankas ir vaikšto ten ir atgal*) Teisybė ir liaudis nugalės, gali būti tikra. O, aš jau matau laisvai mąstančius piliečius, besiburiančius į pergalingą pulką!.. (*sustoja prie vienos kėdės*) Iš kur... kas čia, po velnių?

Aslaksenas (*žvilgtelėjęs*). Oi, varge!

Hovstadas (*taip pat*). Hm...

Daktaras Stokmanas. Štai čia aukščiausioji valdžios viršūnė! (*atsargiai pirštų galais paima valdytojo kepurę ir iškelia ją*)

Ponia Stokman. Valdytojo kepurė!

Daktaras Stokmanas. O čia komandoriaus lazda. Bet kaip, po galais, jos čia pateko?..

Hovstadas. Kadangi...

Daktaras Stokmanas. A, suprantu! Jis čia buvo ir norėjo jus prikalbinti. Ha ha, puikiai pataikė! O pastebėjęs mane spaustuvėje... (*praplumpa juokais*) Paspruko, pone Aslaksenai?

Aslaksenas (*skubiai*). Taigi, paspruko, pone daktare.

Daktaras Stokmanas. Paspruko, palikęs lazdą ir... Nesąmonė. Peteris niekur nepaspruko. Kur, po velnių, jį padėjot? A... ten viduj, tikriausiai. Na, dabar pamatysi, Katrine!

Ponia Stokman. Tomai... prašau tavęs!..

Aslaksenas. Bet, pone daktare, saugokitės!

(*Daktaras Stokmanas, užsidėjęs valdytojo kepurę ir pasiėmęs jo lazdą, žengia prie durų, stumteli jas ir sveikina, pridėjęs ranką prie kepurės snapelio. Valdytojas, visas išraudęs iš pykčio, įeina, tuoj paskui jį ir Bilingas.*)

Valdytojas. Kas čia per siautėjimas?

Daktaras Stokmanas. Pagarba, Peteri mielas. Dabar aš miestelio valdžia. (*vaikšto ten ir atgal*)

Ponia Stokman (*vos neverkdama*). Bet, Tomai!..

Valdytojas (*eidamas paskui jį*). Atiduok mano kepurę ir lazdą!

Daktaras Stokmanas (*kaip anksčiau*). Jei tu policijos viršininkas, tai aš burmistras... aš esu viso miestelio viršininkas, matai!

Valdytojas. Sakau, nusiimk kepurę. Suprask, tai oficiali uniforminė kepurė!

Daktaras Stokmanas. Niekai. Manai, įsidrąsinęs liūtas – liaudis išsigąs uniforminių kepurė? Žinok, ryt mieste sukelsim revoliuciją. Tu grasinai mane atleisiąs, o dabar aš atleisiu tave – atleisiu iš visų tavo atsakingų pareigų. Manai, nesugebėsiu? Dar kaip! Su manim galingos visuomenės jėgos. Hovstadas ir Bilingas griaudės „Liaudies šauklyje“, o spaustuvininkas Aslaksenas puls tave su visa Namų savininkų bendrija...

Aslaksenas. To nebus, pone daktare.

Daktaras Stokmanas. Tikrai bus...

Valdytojas. Aha! Gal dar prie agitacijos prisidės ir ponas Hovstadas?

Hovstadas. Ne, pone valdytojau!

Aslaksenas. Na, ponas Hovstadas nėra koks beprotis, kad dėl kokios fantazijos sužlugdytų savo laikraštį.

Daktaras Stokmanas (*apsidairydamas*). Ką tai reiškia?

Hovstadas. Jūs šį reikalą pateikėte ne taip, pone daktare, todėl jūsų paremti negaliu.

Bilingas. Po malonaus paaiškinimo, kurį teko išgirsti iš pono valdytojo...

Daktaras Stokmanas. Ne taip pateikiau! Prašau! Tik išspausdinkit mano pranešimą, o aš jau sugebėsiu jį apginti.

Hovstadas. Aš jo nespausdinsiu. Aš negaliu, nenoriu, neturiu teisės.

Daktaras Stokmanas. Neturit teisės? Kas per šnekos? Juk redaktorius tai jūs, o man atrodo, kad redaktorius vadovauja laikraščiai!

Aslaksenas. Ne, pone daktare, vadovauja skaitytojai.

Valdytojas. Laimei, taip.

Aslaksenas. Visuomenės nuomonė, apsišvietę žmonės, namų savininkai ir visi kiti – tai *jie* vadovauja laikraščiai.

Daktaras Stokmanas (*susivaldęs*). Ir visos tos jėgos prieš mane?

Aslaksenas. Taip. Visuomenė sužlugtų visiškai, jei būtų išspausdintas jūsų straipsnis.

Daktaras Stokmanas. Ak taip...

Valdytojas. Mano kepurę ir lazdą!

(*Daktaras Stokmanas nusivožia kepurę ir padeda ją ant stalo šalia lazdos.*)

Valdytojas (*pasiima abu daiktus*). Tavo burmistriška didybė baigėsi greit.

Daktaras Stokmanas. Mes dar nebaigėme. (*Hovstadui*) Vadinasi, mano straipsnio „Liaudies šauklyje“ atspausdinti visai neįmanoma?

Hovstadas. Visai neįmanoma. Taip pat ir dėl jūsų šeimos.

Ponia Stokman. Ak, palikite šeimą ramybėje, pone Hovstadai!

Valdytojas (*išima iš kišenės popierių*). Jeigu šitai bus išspausdinta, žmonėms nuraminti pakaks. Tai oficialus paaiškinimas. Prašom.

Hovstadas (*paimdamas popierių*). Gerai, tuoj bus įdėta.

Daktaras Stokmanas. O mano – ne. Įsikalė į galvą, kad galima priversti mane tylėti ir užgniaužti tiesą! Bet taip lengvai, kaip manot, jums nepavyks. Pone Aslaksenai, ar neatspausdintumėt tuojau pat mano rankraščio kaip atsišaukimo... mano sąskaita... kaip mano leidinį? Keturis šimtus egzempliorių, ne – penkis, šešis šimtus!

Aslaksenas. Nors ir auksą man siūlytumėt – tokiam tikslui nedrįsčiau naudoti spaustuvės, pone daktare. Neturiu teisės – dėl viešosios nuomonės. Ir niekur kitur visame miestelyje neišspausdinsit.

Daktaras Stokmanas. Tai gražinkit jį man.

Hovstadas (*paduoda jam rankraštį*). Prašom.

Daktaras Stokmanas (*pasiimdamas skrybėlę ir lazda*). Vis dėlto jis išvys dienos šviesą. Aš jį perskaitysiu dideliame visuomenės susirinkime. Visi mano tėvynainiai išgirs tiesos žodį.

Valdytojas. Jokia sąjunga miestelyje neužleis tau salės tokiam tikslui.

Aslaksenas. Nė viena – būkit tikras.

Bilingas. Nors užmušk mane, nesulauksit!

Ponia Stokman. Baisu! Bet ko jie visi taip prieš tave?

Daktaras Stokmanas (*suirzęs*). Pasakysiu tau... nes jie visi bobos... lygiai kaip ir tu. Nes visi galvoja tik apie save ir savo šeimas, o ne apie visuomenę.

Ponia Stokman (*čiupdama jo ranką*). Tai aš jiems įrodysiu, kaip... baili boba kartais gali parodyti vyrišką drąsą. Nes dabar aš tau visai pritariu, Tomai!

Daktaras Stokmanas. Gerai sakai, Katrine! Iš širdies prisiekiu! Negausiu jokios salės, tai išsinuomosiu būgną, pereisiu su juo per visą miestelį ir perskaitysiu savo pranešimą kiekvienoje kryžkelėje!

Valdytojas. Galgi tu nebūsi toks beprotis!

Daktaras Stokmanas. Taip, būsiu.

Aslaksenas. Visame miestelyje neatsiras žmogaus, kuris su juo eitų.

Bilingas. Nors užmušk mane, niekas neis.

Ponia Stokman. Būk tvirtas, Tomai! Aš paprašysiu, kad berniukai eitų su tavim.

Daktaras Stokmanas. Nuostabiai sugalvota!

Ponia Stokman. Mortenas eis mielai, o Ijlifas – jis irgi eis.

Daktaras Stokmanas. Ir Petra taip pat! Ir tu pati, Katrine!

Ponia Stokman.. Ne, ne, aš pati ne, bet aš stovėsiu prie lango ir žiūrėsiu į jus! Darysiu taip.

Daktaras Stokmanas (*ją apkabindamas ir bučiuodamas*). Dėkui! Na, mieli ponai, pasigalynėsim! Pažiūrėsiu, ar menkystė sugebės užrišti burną tokiam patriotui, kuris nori visuomenę apvalyti! (*išėina su žmona pro duris gilumoje kairėje*)

Valdytojas (*neryžtingai linguodamas galva*). Na, štai ir ją iš proto išvarė.

KETVIRTAS VEIKSMAS

(Didelė senoviška salė laivo kapitono Horsterio namuose. Gilumoje – suveriamos durys į prieškambarį. Kairėje sienoje – trys langai; prie priešingos sienos per vidurį – pakilumėlė, o ant jos – mažas staliukas su dviem šviestuvais, grafinas su vandeniu, stiklinė ir varpelis. Visa salė apšviesta lempučių, įtaisytų tarp langų. Priešakyje iš kairės – stalas su šviestuvu, prie jo – kėdė. Pačiame scenos priešakyje dešinėje – durys, prie jų – pora kėdžių)

(Didelis įvairių luomų miestelio gyventojų susirinkimas. Minioje matyti keletas moterų ir keletas mokinių. Iš gilumos plūsta vis daugiau žmonių ir užpildo salę.)

Pirmasis pilietis *(šalia jo stovinčiajam)*. Ar ir tu šiandien čia, Lamstadai?

Užkalbintasis. Joks susirinkimas be manęs neapsieina.

Šalia stovintysis. Jūs ir švilpuką atsinešėt?

Antrasis pilietis. Aš, žinoma. O jūs?

Trečiasis. Kaipgi. O jūrininkas Evensenas žadėjo net didžiulį trimitą atsinešti.

Antrasis. Tai bent bus linksmybė, Evensenai. *(balsiai juokiasi)*

Ketvirtasis *(prieidamas)*. Ką šį vakarą pamatysim?

Antrasis. Doktoras Stokmanas sakys kalbą prieš valdytoją.

Naujai atėjęs. Bet valdytojas – tai juk jo brolis.

Pirmasis. Kas čia tokio. Doktoras Stokmanas nebailus.

Trečiasis. Bet juk jis neteisis – skaičiau „Liaudies šauklyje“.

Antrasis. Taip, šįkart jis tikriausiai neteisis, nes nei Namų savininkų bendrija, nei Piliečių klubas nepanoro užleisti jam salės.

Pirmasis. Net gydyklos salės jam nedavė.

Antrasis. Kaip matai.

Vienas vyras *(kitoje grupėje)*. Na, sakykit, ką šiuo atveju reiktų palaikyti?

Antrasis vyras *(toje pat grupėje)*. Stebėkit spaustuvininą Aslakseną ir darykit, kaip jis daro.

Bilingas *(spraudžiasi per minią su aplanku po pažastimi)*. Atsiprašau, mano ponai! Malonėkit mane praleisti. Aš „Liaudies šauklio“ korespondentas. Šimtąkart ačiū! *(sėdasi prie stalo kairėje)*

Pirmasis darbininkas. Kas ten tas?

Antrasis darbininkas. Nepažįsti? Tai Bilingas, iš Aslakseno laikraščio.

(Laivo kapitonas Horsteris įveda poniją Stokman ir Petrą pro dešiniąsias duris gilumoje, Ijlifas ir Mortenas seka iš paskos.)

Horsteris. Aš manau, šeima galėtų susėsti čia. Iš čia lengva išsprukti lauk, jei kas.

Ponia Stokman. Ar manot, gali būti triukšmo?

Horsteris. Niekad nežinai... Tokia daugybė žmonių... Bet sėdėkit visai ramiai.

Ponia Stokman. Koks jūs malonus, kad pasiūlėte Stokmanui šią salę.

Horsteris. Kai niekas nesutiko, tai...

Petra *(irgi ką tik atsisėdusi)*. Ir drąsos reikėjo, Horsteri!

Horsteris. O ne, man rodos, jokios čia didelės drąsos nereikėjo.

(Redaktorius Hovstadas ir spaustuvininkas Aslaksenas ateina tuo pat metu, bet kiekvienas atskirai, braunasi per minią į priekį.)

Aslaksenas *(žengdamas prie Horsterio)*. Ar dar nėra daktaro?

Horsteris. Jis laukia čia pat.

(Gilumoje prie durų sujudimas)

Hovstadas *(Bilingui)*. Štai ir valdytojas. Žiūrėkite!

Bilingas. Nors užmušk mane, vis dėlto jis atėjo!

(Valdytojas vargiai skinasi kelią per susirinkusiųjų minią, mandagiai sveikinas ir atsistoja prie sienos kairėje. Netrukus pro dešiniąsias duris priekyje įeina daktaras Stokmanas. Jis apsirengęs juodu švarku, su balta kaklaskare. Šen bei ten vienas kitas nedrąsiai suploja, bet tuoj nutildomas. Stoja tylą.)

Daktaras Stokmanas *(pusbalsiu)*. Na, Katrine, kaip tau?

Ponia Stokman. Viskas gerai. *(tyliau)*. Bet, prašau, Tomai, nesikarščiuok.

Daktaras Stokmanas. O, valdytis aš moku! *(pasižiūri į laikrodį, atsistoja ant pakylės ir nusilenkia)* Jau praėjo penkiolika minučių... ir aš pradėsiu... *(išsitraukia rankraštį)*

Aslaksenas. Siūlau pirmiau išrinkti pirmininką.

Daktaras Stokmanas. Kam? Visai nereikia.

Keletas ponų *(šaukia)*. Reikia, reikia!

Valdytojas. Ir aš manyčiau, kad reikia išrinkti dirigentą.

Daktaras Stokmanas. Bet, Peteri, aš sukviečiau visus pasiklausyti pranešimo!

Valdytojas. Gydyklos gydytojo pranešimas gali sukelti prieštaringų nuomonių.

Keletas balsų *(iš minios)*. Pirmininką! Dirigentą!

Hovstadas. Atrodo, piliečiai reikalauja pirmininko.

Daktaras Stokmanas (*susivaldydamas*). Gerai, tegu bus piliečių valia.

Aslaksenas. Ar valdytojas nesiteiktų pirmininkauti?

Trys ponai (*ploja*). Bravo! Bravo!

Valdytojas. Dėl įvairių lengvai suprantamų priežasčių turiu šios garbės atsisakyti. Bet, laimei, tarp mūsų yra žmogus, turbūt visiems priimtinas. Aš turiu omeny Namų savininkų bendrijos pirmininką poną spaustuvininką Aslakseną.

Daug balsų. Taip, taip! Tegyvuoja Aslaksenas!

(*Daktaras Stokmanas pasiima rankraštį ir nulipa nuo pakylės.*)

Aslaksenas. Jeigu mano tėvynainiai pareiškė man pasitikėjimą, aš neatsisakau... (*Plojimas ir pritarimo šūksniai. Aslaksenas lipa ant pakylės.*)

Bilingas (*rašo*). Taigi, „ponas spaustuvininkas Aslaksenas, visiems pritariant, išrinktas...“

Aslaksenas. Kadangi dabar užimu šią vietą, leisiu sau trumpai kai ką pasakyti. Aš esu ramus, taikingas pilietis. Laikausi sąmoningo nuosaikumo... ir nuosaikaus sąmoningumo. Tai žino visi, kurie mane pažįsta.

Daug balsų. Taip, taip, Aslaksenai!

Aslaksenas. Gyvenimo ir patyrimo mokykloje išmokau, kad jokia dorybė nepuošia taip valstybės piliečio kaip nuosaikumas.

Valdytojas. Klausykit!

Aslaksenas. ...ir kad sąmoningumas ir saikingumas visuomenei atneša daugiausia naudos. Todėl mūsų gerbiamą tėvynainį, kuris sušaukė šį susirinkimą, norėčiau paprašyti laikytis nuosaikumo.

Žmogus (*prie durų gilumoje*). Tegyvuoja Nuosaikiųjų sąjunga!

Vienas balsas. Fe, velnias!

Daug balsų. Ša! Ša!

Aslaksenas. Mano ponai, nepertraukinėkit!.. Kas prašo balso?

Valdytojas. Pone dirigente!

Aslaksenas. Kalbės ponas valdytojas Stokmanas.

Valdytojas. Atsižvelgdamas į artimus giminystės ryšius, kuriais, kaip tikriausiai žinoma, esu susietas su gydykloje tarnaujančiu gydytoju, šį vakarą aš mielai neprašyčiau žodžio. Tačiau mano padėtis, atsižvelgus į gydyklos ir miestelio interesus, verčia mane iškelti pasiūlymą. Gal galima būtų iš anksto teigti, jog nė vienas iš čia esančių piliečių nepageidautų, kad nepatikimi ir perdėti tvirtinimai apie gydyklos ir miestelio sanitarines sąlygas paplistų plačiai.

Daug balsų. Taip, taip, taip! Mes protestuojam!

Valdytojas. Todėl aš siūlau susirinkimui nesutikti, kad daktaras Stokmanas darytų čia pranešimą apie padėtį – skaitytų ar kalbėtų.

Daktaras Stokmanas (pašokdamas). Nesutikti!.. Ką, ką?

Ponia Stokman (kosti). Hm, hm!..

Daktaras Stokmanas (susivaldo). Na, tai jūs, vadinasi, nesutinkat!

Valdytojas. Savo pranešime, išspausdintame „Liaudies šauklyje“, aš supažindinau skaitytojus su pagrindiniais faktais taip, kad visi geros valios piliečiai lengvai galėtų susidaryti nuomonę. Iš to pranešimo galima matyti, kad gydyklos gydytojas iš esmės, nekalbant apie jo pareikštą nepasitikėjimą vadovaujančiais vietos žmonėmis, siūlo mokesčius mokantiems miestelio piliečiams užkrauti bent šimto tūkstančių kronų našta. (*nepasitenkinimas, šen ten švilpia*)

Aslaksenas (skambina varpeliu). Tylos, mano ponai! Aš pareiškiu, kad visai sutinku su pono valdytojo pasiūlymu. Ir laikaisi tos nuomonės, kad daktaro agitacija turi užslėptą mintį. Jis kalba apie gydyklą, o siekia revoliucijos; jis nori vietinę valdžią atiduoti į kitas rankas. Dėl daktaro Stokmano garbingų užmačių niekas neabejoja – Dieve sergėk – tuo požiūriu dviejų nuomonių būti negali. Ir aš esu savivaldos šalininkas, tačiau tai neturi per brangiai atsieiti mokesčius mokantiems piliečiams. O šiuo atveju būtų taip... Ir todėl šįkart... Viešpatie... jokiu būdu negaliu sutikti su daktaru Stokmanu. Ir už auksą galima sumokėti per brangiai. Toks *mano* požiūris.

(*Iš visų pusių gyvai pritariama.*)

Hovstadas. Ir aš jaučiu, kad privalau paaiškinti savo požiūrį. Pradžioje man atrodė, kad daktaro Stokmano agitacijai dėl įvairių priežasčių reiktų pritarti, ir todėl aš, būdamas nepartinis, rėmiau jį kiek galėdamas. Bet paskui įsitikinome, kad mus apgavo – viskas pateikta neteisingai...

Daktaras Stokmanas. Neteisingai!..

Hovstadas. Na, sakysim, nelabai patikimai. Tai aiškiai įrodė pono valdytojo paaiškinimas. Tikiuosi, kad niekas iš čia esančių neabejoja mano tikrai liberaliom nuostatom. „Liaudies šauklio“ pozicija didžiosios politikos klausimais kiekvienam aiški. Tačiau iš patyrusių ir blaiviai galvojančių žmonių pasimokiau, kad liečiant vietinius klausimus politinis laikraštis turi elgtis atsargiai.

Aslaksenas. Kalbėtojui visiškai pritariu.

Hovstadas. O šiuo atveju visai aišku, kad daktaras Stokmanas pasielgė prieš visuomenės valią. Kokia, mano ponai, pirmiausia ir kilniausia redaktoriaus pareiga? Ar nereikia veikti sutartinai su savo skaitytojais? Ar nėra jis lyg ir neviešai gavęs mandatą kantriai ir nepavargdamas rūpintis savo bendraminčių gerove? Aš čia gal klystu?

Daug balsų. Ne, ne, ne! Redaktorius Hovstadas teisus!

Hovstadas. Sunkią turėjau iškęsti kovą su savim nutraukdamas ryšius su žmogum, kurio namuose pastaruoju metu dažnai svečiuodavausi... su žmogum, kuris iki šios dienos galėjo džiaugtis visuotiniu savo tėvynainių palankumu... su žmogum, kurio vienintelė, tiesą sakant, pagrindinė klaida, kad jis daugiau klauso savo širdies nei proto balso.

Keletas padrikų balsų. Gerai! Valio, daktare Stokmanai!

Hovstadas. Tačiau mano pareiga visuomenei paskatino mane nutraukti su juo ryšius. Ir dar vienas motyvas skatina mane priešintis jam ir, jeigu galima, grąžinti j jam likimo skirtą kelią. Tas motyvas yra jo šeima...

Daktaras Stokmanas. Kalbėkit apie vandentiekį ir kanalizaciją!

Hovstadas. ... jo žmona ir neaprūpinti vaikai.

Mortenas. Mama, ar tai mes?

Ponia Stokman. Ša!

Aslaksenas. Siūlau balsuoti dėl pono valdytojo pasiūlymo.

Daktaras Stokmanas. Neverta! Šį vakarą aš visai nesirengiu kalbėti apie visą tą purvą gydykloje, jūs išgirsite visai ką kita.

Valdytojas (pusbalsiu). Ką jis vėl sumanė?

Girtuoklis (prie laukų durų). Ir aš moku mokesčius! Tad irgi turiu teisę pareikšti savo nuomonę! O mano tvirta... nepajudinama... neperkalbama nuomonė...

Keletas balsų. Ramiau ten toliau!

Kiti. Jis girtas! Išmeskit jį! (išmeta girtuoklį)

Daktaras Stokmanas. Prašau žodžio!

Aslaksenas (skambina varpeliu). Žodis ponui daktarui Stokmanui!

Daktaras Stokmanas. Kas būtų drįsęs prieš keletą dienų taip mane tildyti. Kaip liūtas būčiau gynęs savo žmogaus teises! Tačiau dabar man vis tiek, nes turiu jums pasakyti kai ką svarbesnio. (Minia apspinta jį glaudžiau, tarp aplink stovinčiųjų matyti Mortenas Kijilis.)

Daktaras Stokmanas (kalba toliau). Pastarosiomis dienomis aš daug ką pergalvojau ir persvarsčiau... tiek svarsčiau, kad galiausiai man galva susisuko...

Valdytojas (krenkščia). Hm, hm!

Daktaras Stokmanas ...bet tada aš viską suvokiau aiškiau, įžvelgiau sąryšį tarp reiškinų. Ir todėl šį vakarą stoviu čia. Jums, mano tėvynainiai, noriu atskleisti didelį atradimą! Aš noriu atskleisti daug platesnės reikšmės atradimą, negu toks mažmožis kaip apnuodytas vandentiekis ar

tai, kad mūsų gydykla stovi ant apkrėstos dirvos.

Daug balsų (*šaukia*). Kalbėk ne apie gydyklą! Nenorim girdėt apie ją! Nieko apie ją!

Daktaras Stokmanas. Aš sakiau, žadu kalbėti apie tą didelį atradimą, kurį padariau pastarosiomis dienomis... Aš atradau, kad visi mūsų sielos gyvenimo šaltiniai užnuodyti, kad visuomenė snaudžia ant melu apkrėstos dirvos.

Apstulbę balsai (*pusbalsiu*). Ką jis ten sako?

Valdytojas. Grynas prasimanymas!..

Aslaksenas (*uždėjęs ranką ant varpelio*). Poną kalbėtoją prašau nuosaikiau.

Daktaras Stokmanas. Savo gimtinę mylėjau taip karštai, kaip tik gali žmogus mylėti kraštą, kuriame praleido vaikystę. Dar gana jaunam teko man palikti šį miestelį, ir nutolimas, nepritekliai ir jaunystės prisiminimai tartum ryškia šviesa apgaubė šią vietą ir jos gyventojus. (*šen ten ploja ir pritariamai šūkauja*)

Daktaras Stokmanas. Paskui daugelį metų buvau nugrūstas į baisų užkampį toli šiaurėje. Susitikęs vietinius gyventojus, kurie pasklidę vargsta tarp uolų ir tarpeklių, pamanydavau, kad šiems varganiems, sunykusiems padarams būtų buvę geriau, jei ten vietoj tokio kaip aš būtų įsikūręs koks veterinaras. (*Salėje murmesys*)

Bilingas (*padeda plunksną*). Nors užmušk mane, nesu dar taip girdėjęs!..

Hovstadas. Bet tai paprastų garbingų žmonių niekinimas!

Daktaras Stokmanas. Palūkėkit!.. Tikiuosi, niekas negalėtų man prikišti, kad aš tenai būčiau pamiršęs savo gimtąjį miestelį. Nuolat rūpinausi savo gimtine ir pagaliau sugalvojau – suplanavau įrengti čia gydyklą.

(*Pritarimo plojimais ir nepritarimo šūksniai*)

Daktaras Stokmanas. Kai pagaliau likimas man taip laimingai lėmė, kad aš vėl galėjau grįžti namo... taip, mano tėvynainiai, man atrodė, kad aš nieko daugiau nebetroškau šioje žemėje. Mano karščiausias noras buvo be atvangos, su įkarščiu darbuotis gimtinės ir visuomenės labui.

Valdytojas (*žvelgdamas aukštyn*). Gana keistu būdu... hm!

Daktaras Stokmanas. Ir paskui aš čia apsvaigau, apakęs iš laimės. Tačiau vakar priešpie... ne, tiesą sakant, tai buvo užvakar vakare... plačiai atsivėrė mano sielos akys ir aš praregėjau, supratęs, koks nepaprastas valdžios kvailumas...

(*Triukšmas, šauksmai ir juokas. Katrinė smarkiai krenkščia.*)

Valdytojas. Pone dirigente!

Aslaksenas (*skambina*). Naudodamasis savo teise!..

Daktaras Stokmanas. Kaip menka, pone Aslaksenai, kibti prie žodžio! Norėjau pasakyti: aš praregėjau ir supratau, kaip nusikalto valdžios vyrai, kad gydykla tapo tokia. Baisiausiai nekenčiu valdžios... Per savo gyvenimą gerai teko pažinti tą žmonių padermę. Jie, tartum ožkos jaunuolyne, viską gadina. Jie stoja skersai kelio kiekvienam laisvam žmogui, kur tik šis pasisuktų... Geriausia būtų, sakyčiau, juos išnaikinti, kaip ir kitus kenkėjus...

(Salėje sujudimas)

Valdytojas. Pone dirigente! Kaip galima taip sakyti?

Aslaksenas (*ranką ant varpelio uždėjęs*). Pone daktare!..

Daktaras Stokmanas. Tiesiog nesuvokiu, kodėl aš tik dabar permačiau šiuos ponus, nors čia miestelyje kasdien mačiau puikiausią egzempliorių – savo brolių Peterį – lėtą, kai reikia veikti, ir geitą pasmerkti...

(Juokas, triukšmas, švilpesys, ponias Stokmanas krenkščia. Aslaksenas smarkiai skambina.)

Girtuoklis (*vėl įėjęs*). Ar jūs man taikot? Taip, mano pavardė Petersenas, bet aš ne toks, po velnių...

Pikti balsai. Išmeskit girtuoklį! Lauk pro duris!

(Žmogų vėl išmeta)

Valdytojas. Kas jis?

Šalia stovintis. Nepažįstu, pone valdytojaus.

Kitas. Nevietinis.

Trečiasis. Gal koks prekiautojas iš kur nors... (*kitų žodžių negirdėti*)

Aslaksenas. Vyras aiškiai bavariško alaus prisipliumpęs. Kalbėkit toliau, pone daktare, bet pagaliau laikykitės nuosaikumo.

Daktaras Stokmanas. Na, gerai, mielieji tėvynainiai, daugiau nebekalbėsiu apie mūsų valdžios vyrus. Jei kas iš to, ką čia pasakiau, padarytų išvadą, kad aš šį vakarą norėjęs užsipulti šiuos ponus, tai apsiriktų... smarkiai apsiriktų. Nes mane guodžia mintis, kad šie atsilikėliai, šie mirštančio pasaulio griuvėsiai, patys savaime kuo puikiausiai nusibaigs ir nereikės jokios gydytojo paskubinti jų mirtį. Ir iš viso ne *ši* padermė kelia visuomenei didžiausią pavojų. Tai ne *jie* daugiausia nuodija mūsų sielos gyvybės šaltinį ir apkrečia dirvą po mumis. Tai ne *jie* patys pavojingiausi tiesos ir laisvės priešai mūsų visuomenėje

Šūksniai iš visų pusių. Kas tada? Kas gi dar? Įvardinkite juos!

Daktaras Stokmanas. Būkit ramūs, įvardinsiu! Nes tai ir yra didysis atradimas, kurį aš vakar padariau. (*pakeltu balsu*) Pavojingiausias tiesos ir laisvės priešas – tai ta kompaktiškoji

dauguma, taip, ta prakeikta kompaktiškoji liberalioji dauguma – tai ji! Taigi dabar žinot.

(Salėje didelis triukšmas. Dauguma šaukia, trypia, švilpia. Keletas vyresnių ponų slapta susižvalgo ir, atrodo, jiems smagu. Ponia Stokman baimingai atsistoja; Ijlifas ir Mortenas grūmodami artinasi prie triukšmaujančių mokinių. Aslaksenas skambina ir ragina nurimti. Hovstadas šnekasi su Bilingu, bet negirdėti ką. Pagaliau stoja tylą.)

Aslaksenas. Prezidiumas laikia, kad kalbėtojas atsiimtų savo nesąmoningus pareiškimus.

Daktaras Stokmanas. Niekados, pone Aslaksenai. Nes kas gi kitas, jei ne didžioji dauguma atima iš manęs laisvę ir draudžia man išsakyti tiesą?

Hovstadas. Dauguma visada teisi.

Bilingas. Ji ir yra teisi, nors užmušk mane!

Daktaras Stokmanas. Dauguma niekada nebūna teisi. Niekada – sakau jums! Tai vienas iš tų plačiai visuomenėje pasklidusių melų, kuriems turėtų priešintis visi laisvi, galvojančios žmonės. Kas gi sudaro krašto žmonių daugumą? Protingieji ar kvailieji? Aš manau, visi sutiksime, kad didžiąją daugumą visame plačiame pasaulyje sudaro kvailiai. Tačiau, po velnių, argi teisinga, kad kvailiai vadovautų protingiesiems! *(triukšmas ir riksmi)*

Daktaras Stokmanas. Taip, taip, jūs galite perrėkti mane, bet paneigti negalite. Dauguma turi *galią*... deja... bet *teisi* ji nėra. Teisus esu aš ir keli pavieniai žmonės. Mažuma visuomet teisi.

(vėl didžiulis triukšmas)

Hovstadas. Cha cha! Vadinasi, Daktaras Stokmanas nuo užvakar pasidarė aristokratas!

Daktaras Stokmanas. Jau sakiau, kad nenoriu tuščiai kalbėti apie tą mažą siaurapročių, vos bekvėpuojančių, atsilikusiųjų būrelį. Kunkuliuojantis gyvenimas nebeturi nieko bendra su jais. Bet aš noriu kalbėti apie nedaugelį tų, kurie įsisavino tas naujas, jau besikalančias tiesas. Tie žmonės stovi tarytum priešakinėse linijose, taip toli prasimušę į priekį, kad kompaktiškoji dauguma ten dar neprasibrovė... ir *ten* jie kovoja dėl tų tiesų, prie kurių dar nepriaugo pasaulio sąmonė, kad patrauktų paskui save bent dalį žmonių.

Hovstadas. Na, daktaras tapo revoliucionierium!

Daktaras Stokmanas. Taip, nors užmušk mane, pone Hovstada, aš toks! Nes aš rengiuosi kelti revoliuciją prieš melą, kad dauguma teisi. Kas tai per tiesos, kurių laikosi dauguma? Tos tiesos tiek paseno, kad vos begyvos. O jei tiesa tokia sena, tai ji, mano ponai, nusigyvena ir virsta melu.

(juokas ir pašiepiami šūksniai)

Daktaras Stokmanas. Taip, taip, galite tikėti, galite ne, bet tiesos ne kokie ilgaamžiai Matuzaliai, kaip žmonės įsivaizduoja. Normaliai tiesa gyvuoja... na, sakysim... paprastai 17–18,

ilgiausiai 20 metų, retai ilgiau. Bet tokios pasenusios tiesos yra labai liesos. Ir vis dėlto tik *tada* dauguma jomis pradeda domėtis ir siūlyti žmonijai kaip sveiką dvasios peną. Bet aš galiu jums laiduoti: ne kažin kiek maistingų medžiagų turi toks penas, o apie tai aš kaip gydytojas nutuokiu. Visos tos daugumos tiesos yra lyg pernykščiai lašiniai, lyg apkartęs, dėmėtas, pažaliavęs kumpis. Iš to ir kyla visas tas moralinis skorbutas, kuris siautėja mūsų visuomenėje.

Aslaksenas. Man rodos, gerbiamas kalbėtojas labai nutolsta nuo temos.

Valdytojas. Dirigento nuomonei visai pritariu.

Daktaras Stokmanas. Ne, man rodos, Peteri, tu visai pakvaišai! Aš juk, kiek įmanoma, laikausi temos. Nes apie ką gi aš kalbu – apie tai, kad masės, dauguma, prakeikta kompaktiškoji dauguma nuodija mūsų sielos gyvybės šaltinį ir apkrečia dirvą po mumis.

Hovstadas. Ir tai daro laisvai mąstanti tautos dauguma, nes yra pakankamai sąmoninga ir tiki tik neginčijamomis, pripažintomis tiesomis?

Daktaras Stokmanas. O, mielas pone Hovstada, nešnekėkit apie neginčijamas tiesas! Tiesos, kurias pripažįsta masės, dauguma, – tai tiesos, kurias pripažino pažangūs žmonės mūsų senelių laikais ir dėl kurių tada buvo kovojama. Mes, šių laikų pažangūs žmonės, jų jau nepripažįstam. Ir aš manau, kad nėra didesnės tiesos už tą, kad jokia visuomenė negali būti sveika misdama tokiomis senomis, perkarusiomis tiesomis.

Hovstadas. Tačiau, užuot tuščiai plepėjus, mums būtų įdomu išgirsti, kokios tos perkarusios tiesos, kuriomis mes gyvename.

(Pritariama iš visų pusių.)

Daktaras Stokmanas. O, galėčiau visą krūvą tų bjaurių jums pateikt. Bet pradžia apsiribosiu viena pripažinta tiesa, kuri iš esmės yra bjaurus melas, bet kuria gyvena ir ponas Hovstadas, ir „Liaudies šauklys“, ir visi „Liaudies šauklio“ pasekėjai.

Hovstadas. O kas tai?..

Daktaras Stokmanas. Tai mokymas, kurį jūs paveldėjote iš savo tėvų ir nesusimąstydami skleidžiate toliau... mokymas, kad dauguma, krūva, masės sudaro visuomenės branduolį... kad tai ir yra visuomenė... kad prastas visuomenės žmogus, tas neišmanėlis, dvasios nesubrendėlis, turi tą pačią teisę spręsti, valdyti kaip ir atskiros iškilios dvasios asmenybės.

Bilingas. Bet, nors užmušk mane, jeigu aš...

Hovstadas *(tuo pat metu, šaukia).* Piliečiai, įsidėmėkit!

Pasipiktinę balsai. Ha ha, mes tai ne visuomenė? Ar tik kilmingieji turi valdyti!

Darbininkas. Šalin tą, kuris taip kalba.

Antrasis. Meskit jį pro duris!

Vienas pilietis (*rėkia*). Nutrimituok jį, Evensai! (*Salėje nuaidi galingas trimito trimitavimas, švilpimas ir baisus triukšmas.*)

Daktaras Stokmanas (*vėl kiek aptilus*). Bet turėkit gi proto! Ar negalit jūs vienintelį kartą tiesos žodžio pasiklausyti? Aš visai nereikalauju, kad jūs visi iš karto man pritartumėt. Tačiau aš, tiesą sakant, tikėjausi, kad ponas Hovstadas, kiek pasvarstęs, sutiks. Ponas Hovstadas juk skelbiasi laisvai mąstantis...

Padriki balsai (*prislopintu balsu*). Laisvai mąstantis? Ką? Ar redaktorius laisvai mąstantis?

Hovstadas (*šaukia*). Įrodykit, daktare Stokmanai! Kada aš taip skelbiau spaudoje?

Daktaras Stokmanas (*pasvarstęs*). Taip, čia jūs, po galais, teisuus... nes jums niekad neužteko drąsos tai paskelbti. Ne, aš jūsų nekankinsiu, pone Hovstada. Tegu aš būsiu tas laisvai mąstantis. Nes dabar noriu jums – ir beje pagal gamtos dėsnius – įrodyti, kad „Liaudies šauklys“ jus gėdingai vedžioja už nosies, pasakodamas, kad jūs, minia, liaudis, masės, esate visuomenės branduolys. Matot, tai tik laikraštinis melas! Minia yra tik žaliava, iš kurios liaudis turi sukurti visuomenę.

(*murmesys, juokas, sujudimas*)

Daktaras Stokmanas. Ar ne taip visame kitame gyvajame pasaulyje? Koks skirtumas tarp veislinio ir neveislinio gyvūno? Pažvelkit tik į prastą kaimiečio vištą. Kokia mėsa tokio vargano vištpalaikio? Nė kalbėti neverta! Ir kokius kiaušinius ji deda? Kiek padoresnė varna ar kovas deda tokius pat kiaušinius. Bet štai paimkite veislinę ispanišką arba japonišką vištą, arba kilnų fazaną, arba kokią kalakutę... taip, tada pamatysit skirtumą! O dar norėčiau priminti šunis, kurie mums, žmonėms, tokie artimi. Iš pradžių įsivaizduokit prastą šunelį... aš turiu omeny tokį bjaurų, gauruotą prastuolio šunėką, kuris laksto gatvėmis ir teršia visas pakampes. Ir tada sugretinkit tą šunėką su pudeliu, kurio giminė jau karta iš kartos gyveno geruose namuose, gavo gero maisto ir turėjo progos pasiklausyti harmoningų balsų ir muzikos. Ar jums neatrodo, kad pudelio smegenys kitaip išsivysčiusios negu šunėko? Galit būti visai tikri! Tokius veislinius pudelius cirkininkai išmoko neįtikimiausių dalykų. Tokių nesugebės išmokti prastas kaimiečio šunėkas, kad ir kaip nertųsi iš kailio.

(*Aplink triukšmas ir juokas*)

Vienas pilietis (*šaukia*). Jūs mus dar šunimis paversit?

Antras vyras. Mes ne gyvuliai, pone daktare!

Daktaras Stokmanas. Vis dėlto, mano galva, tėvuk, mes gyvuliai! Mes – tikrų tikriausi

gyvuliai, kokius tik galima įsivaizduoti. Tačiau veislinių tarp mūsų nedaug. O, koks baisus skirtumas tarp žmogaus-pudelio ir žmogaus-šunėko! Bet linksmiausia tai, kad redaktorius Hovstadas su manim visiškai sutinka, kai kalbama apie keturkojus gyvūnus...

Hovstadas. Ak, palikit *juos* ramybėj.

Daktaras Stokmanas. Tuo pat. Bet kai aš tą patį dėsnį pritaikau dvikojams apibūdinti, tada ponas Hovstadas pasišiaušia. Tada jis nebedrįsta laikytis savo nuomonės, nebedrįsta toliau galvoti. Tada jis visą mokymą apverčia aukštyn kojom ir „Liaudies šauklyje“ skelbia, kad kaimiečio gaidys ir gatvinis šunėkas... esą kaip tik patys geriausi žvėryno individai. Bet taip būna visada, kol tavyje lindi prastuolis, kol nesi pasiekęs dvasios aristokratiškumo.

Hovstadas. Aš nepretenduoju į jokią aristokratiją. Aš kilęs iš prastų ūkininkų ir didžiuojuosi, kad mano šaknys slypi giliai laudyje, kuri čia taip buvo niekinama.

Daug darbininkų. Valio, Hovstada! Valio, valio!

Daktaras Stokmanas. Tokia prastuomenė, apie kurią aš čia kalbu, egzistuoja ne vien ten žemai. Ji šliaužia ir rėplioja aplink mus... iki pat visuomenės viršūnių. Pažvelkit tik į savo dailų, puošnų valdytoją! Mano brolis Peteris toks pat prastuolis kaip kai kurie kiti, kurie vaikščioja su dviem batais...

(juokas ir švilpesys)

Valdytojas. Aš protestuoju prieš tokius asmeniškus išpuolius!

Daktaras Stokmanas *(nesutrikęs)*. ...bet jis ne todėl toks, kad, kaip ir aš, kilęs iš seno niekadėjo jūsų plėšiko giminės iš Pomeranijos ar kažkur ten... Taip, mes tikrai esam iš ten...

Valdytojas. Juokinga pasaka. Ginčytina!

Daktaras Stokmanas. ...bet todėl, kad galvoja tik savo viršininkų mintimis ir todėl, kad jo nuomonė būna tokia pat kaip jo viršininkų. Ir kas taip elgiasi priklauso dvasios prastuomenei. Matot, todėl mano puikysis brolis Peteris be galo mažai turi kilmingumo... ir todėl taip pat nesugeba laisvai mąstyti.

Valdytojas. Pone dirigente!..

Hovstadas. Tai kilmingieji tikrai laisvai mąsto? Visai naujas aiškinimas. *(Susirinkusieji juokiasi.)*

Daktaras Stokmanas. Taip, tai irgi yra mano naujasis atradimas. Bet dar ir *tai*, kad laisvas mąstymas beveik prilygsta moralei. Ir todėl aš tvirtinu, kad „Liaudies šauklys“ labai neatsakingai elgiasi, diena dienan skelbdamas klaidingą mokymą, kad masės, minia, tai yra kompaktiškoji dauguma, vienintelė tikrai laisvai mąsto ir yra morali... o ydos, pagedimas ir visoks dvasinis purvas

nusėda tiktai iš kultūros, lygiai kaip ten žemai visas raugyklos purvas iš Malūno slėnio nusėda iš raugyklos! (*Triukšmas ir pertraukinėjimai*)

Daktaras Stokmanas (*nesutrikęs, šypsodamasis, įsismarkavęs*). Ir dar tas pats „Liaudies šauklys“ skelbia, kad masėms reikią suteikti geresnes gyvenimo sąlygas! Bet, po galais, jeigu „Liaudies šauklio“ mokymas teisingas, tai, vadinasi, pakelti mases būtų lygiai tas pat, kaip jas sužlugdyti! Bet laimei, tai tik senas paveldėtas melas liaudžiai, kad kultūra demoralizuoja. Ne, kvailinimas, vargas ir skurdas – tai yra viso pagedimo priežastys! Tokiuose namuose, kur grindys ne kasdien šluojamos... mano žmona Katrinė net tvirtina, kad grindys turi būti ir šiūruojamos, bet dėl to dar galima ginčytis... na, tokiuose namuose, sakau, per porą trejetą metų žmogus nebetenka sugebėjimo galvoti ir moraliai elgtis. Kai trūksta deguonies, silpsta sąžinė. O deguonies daugelyje mūsų miestelio namų, atrodo, labai trūksta, jei visa kompaktiškoji dauguma gali būti tokia nesąžininga, stengdamasi miesto gerovę sukurti ant melo ir apgaulės liūno.

Aslaksenas. Negalima visam piliečių susirinkimui sviesti tokio sunkaus kaltinimo.

Vienas ponas. Dirigentui siūlau atimti balsą kalbėtojui.

Įsitarščiaavę balsai. Taip, taip! Teisingai! Atimti jam balsą!

Daktaras Stokmanas (*įširdęs*). Tada aš visose kryžkelėse skelbsiu tiesą! Aš atspausdinsiu kitų miestų laikraščiuose! Visas kraštas tesužino, kas čia dedasi.

Hovstadas. Atrodo, lyg daktaras norėtų sunaikinti mūsų miestelį.

Daktaras Stokmanas. Taip. Aš taip myliu savo gimtą miestelį, kad mieliau jį sunaikinčiau, negu matyčiau klestintį melo liūne.

Aslaksenas. Per smarkiai paskyta!

(*Triukšmas ir švilpesys. Ponia Stokman veltui krenkščia – daktaras nebegirdi.*)

Hovstadas (*perrėkdamas triukšmą*). Kas nori sugriauti visuomenę, tas yra piliečių priešas!

Daktaras Stokmanas. Nėra jėgos, kuri sunaikintų tokią apsimelavusią visuomenę! Sakau, su žeme sulyginti reikia! Išnaikinti jus reikia, kenkėjai, visus, kurie melu gyvenate! Pagaliau jūs apkrėsite visą kraštą. Jūs taip padarysite, kad visas kraštas sunyks. Ir jeigu tai pasieksite, sakau jums iš visos širdies: tegu žlunga visas kraštas, tegu būna sunaikinta visa ši visuomenė!

Vienas vyras (*iš minios*). Taip kalba tikras visuomenės priešas!

Bilingas. Nors užmušk mane, tai visuomenės balsas!

Visa minia (*šaukia*). Taip, taip, taip! Jis visuomenės priešas! Jis nekenčia šio krašto! Jis nekenčia visų žmonių!

Aslaksenas. Kaip valstybės pilietis ir kaip žmogus jaučiuosi giliai sukrėstas viso to, ką čia

išgirdau. Doktoras Stokmanas nusimetė kaukę ir pasirodė toks, kokio nė sapnuote nesapnavau. Deja, turiu pritarti tai nuomonei, kurią ką tik pareiškė pagarbos verti piliečiai, ir siūlau ją išreikšti rezoliucijoje. Tad aš siūlau taip: „Susirinkimas skelbia, kad gydyklos gydytojas doktoras Stokmanas yra visuomenės priešas.“

(Triukšmingas valiavimas ir pritarimai. Daug žmonių apsupa daktarą ratu ir švilpia. Ponia Stokman ir Petra atsistojo. Mortenas ir Ijlifas pešasi su kitais mokiniais, kurie ką tik švilpė. Keletas suaugusiųjų juos išskiria.)

Doktoras Stokmanas (švilpiantiems). O, kokie jūs kvailiai... Sakau jums, kad...

Aslaksenas (skambina). Ponas doktoras balso nebeturi. Reikia formalaus sprendimo. Ttaciau norint išvengti asmeniškumo, visa tai turi būti atlikta raštu ir slaptu balsavimu. Pone Bilingai, ar turit švaraus popieriaus?

Biilingas. Čia yra ir mėlyno, ir balto...

Aslaksenas (nulipdamas). Gerai, šitaip bus greičiau. Sukarpykite... Taip, taip. (*Į susirinkusiuosius*). Mėlyna reiškia – ne, balta – taip. Aš pats apeisiu ir surinksiu balsus.

(Valdytojas išeina iš salės. Aslaksenas ir keli kiti piliečiai vaikšto tarp susirinkusiųjų su popieriaus skiautelėmis kepurėje.)

Pirmasis ponas (Hovstadui). Bet kas daktarui atsitiko? Kaip tai suprasti?

Hovstadas. Jūs juk žinot, koks jis nesuvaldomas.

Antrasis ponas (Bilingui). Klausykit: jūs juk lankotės jo namuose. Gal pastebėjot jį geriant?

Bilingas. Nors užmušk mane, ką aš galėčiau atsakyti! Grogo tai visad ant stalo būna, kai kas užėina.

Trečiasis ponas. Ne, aš manyčiau, gal jis kartais pamišęs.

Pirmasis ponas. Taip, jei beprotybė ne paveldėta toje šeimoje.

Bilingas. Gali būti.

Ketvirtasis ponas. Ne, čia grynas pyktis. Kažkam kerštas.

Bilingas. Tiesą sakant, šiomis dienomis jis užsiminė apie priedą prie algos, bet jo negavo.

Visi ponai (vienas per kitą). A, nesunku suprasti!

Girtuoklis (minioje). Aš norėčiau mėlyno lapelio! Ir balto taip pat!

Šūksniai. Vėl atėjo tas girtuoklis! Lauk jį!

Mortenas Kijilis (artindamasis prie daktaro). Na, Stokmanai, dabar matot, kur veda tie kvaili pokštai?

Doktoras Stokmanas. Aš atlikau tik savo pareigą.

Mortenas Kijilis. Ką jūs ten kalbėjote apie raugyklas Malūno slėnyje?

Daktaras Stokmanas. Jūs juk girdėjote; aš sakiau, visas tas purvas eina iš šių raugyklų.

Mortenas Kijilis. Iš iš *mano* raugyklos?

Daktaras Stokmanas. Deja, jūsų pati blogiausia.

Mortenas Kijilis. Ir norite išspausdinti tai laikraštyje?

Daktaras Stokmanas. Aš nieko neslepiu.

Mortenas Kijilis. Tai gali jums brangiai atsieiti, Stokmanai. (*nueina šalin*)

Storas ponas (*žengia prie Horsterio, nepasveikinęs ponijų*). Na, kapitone, jūs, vadinasi, nuomojate savo namus visuomenės priešams?

Horsteris. Man rodos, su savo nuosavybe galiu elgtis kaip tinkamas, pone urmininke.

Urmininkas. Tai jūs gal neturėsit nieko prieš, jei aš su savo nuosavybe irgi pasielsiu kaip tinkamas.

Horsteris. Ką urmininkas tu norite pasakyti?

Urmininkas. Ryt išgirsite iš manęs. (*Apsigręžia ir nueina*)

Petra. Ar tai ne jūsų laivo savininkas, Horsteri?

Horsteris. Taip, urmo pirklys Vikas.

Aslaksenas (*laikydamas rankoje balsavimo lapelius, palipėja ant pakylos ir skambina*).

Mano ponai, tegu man bus leista supažindinti jus su balsavimo rezultatais. Visais balsais prieš vieną...

Jaunas ponas. Tas vienas yra to girtuoklio!

Aslaksenas. Visais balsais prieš vieną to girtuoklio piliečių susirinkimas skelbia gydyklos gydytoją daktarą Tomą Stokmaną visuomenės priešu. (*šūksniai ir pritarimai*) Tegyvuoja mūsų senoji garbingoji visuomenė! (*vėl pritarimo šūksniai*) Tegyvuoja mūsų šaunusis, darbštusis valdytojas, kuris sugebėjo būti toks lojalus ir užgniaužti giminiškus jausmus. (*Valiavimai*) Susirinkimas baigiamas.

Bilingas. Tegyvuoja dirigentas!

Visa minia. Tegyvuoja spaustuvininkas Aslaksenas!

Daktaras Stokmanas. Mano skrybėlę ir apsiaustą, Petra! Kapitone, ar turite vietų keleiviams į Naujajį pasaulį?

Horsteris. Jums ir jūsiškiams vietų atsiras, pone daktare.

Daktaras Stokmanas (*Petai padedant apsivilkti apsiaustą*). Gerai. Eikš, Katrine! Eikit, vaikai! (*paima žmoną už parankės*)

Ponia Stokman (*tyliai*). Tomai, mielas, eikime per užpakalines duris.

Daktaras Stokmanas. Jokių užpakalinių durų, Katrine! (*pakeltu balsu*) Jūs dar išgirsite apie visuomenės priešą, jam dar dulkių nuo kojų nenusikračius! Aš nesu toks dievotas, kaip vienas žinomas asmuo, aš nesakau: atleidžiu jums, nes jūs nežinot, ką darot.

Aslaksenas (*šaukia*). Toks palyginimas – tai burnojimas, daktare Stokmanai!

Bilingas. Nors užmušk mane... Rimtam žmogui sunku girdėti tokius stačiokiškus žodžius.

Grubus balsas. Ir jis mums dar graso!

Erzeliojantys šūksniai. Išdaužykite jam langus! Nuskindinkit jį fiorde!

Vienas vyras (*minioje*). Pūsk trimitą, Eversenai. Tū, tū! (*Trimitavimas, švilpimas, laukiniai riksmi.* Daktaras su saviškiais eina prie durų, Horsteris jiems skina kelius.)

Visa minia (*kaukia išeinantiems iš paskos*). Visuomenės priešas! Visuomenės priešas! Visuomenės priešas!

Bilingas (*tvarkydamas savo užrašus*). Nors užmušk mane, jei aš šį vakarą gersiu grogą pas Stokmanus!

(*Dalyviai veržiasi prie durų. Triukšmas tolsta. Iš gatvės girdėti šūksniai: „Visuomenės priešas! Visuomenės priešas!“*)

PENKTAS VEIKSMAS

(Daktaro Stokmano darbo kambarys. Prie sienų – lentynos ir spintos su visokiais preparatais. Gilumoje durys į priekambarį. Priešakyje kairėje – durys į svetainę. Dešinėje sienoje du langai visais išmuštais stiklais. Kambario viduryje – daktaro rašomasis stalas, apkrautas knygomis ir popieriais. Kambaryje netvarka. Priešpietis)

(Daktaras Stokmanas su chalatu, šlepetėmis ir kepuraitė stovi palinkęs prie lentynos ir graibo po ją su skėčiu; pagaliau ištraukia akmenį)

Daktaras Stokmanas *(kalba pro atviras svetainės duris)*. Katrine, dar vienas.

Ponia Stokman *(svetainėje)*. Manau, dar daug rasi.

Daktaras Stokmanas *(deda akmenį ant stalo prie krūvelės kity)*. Šiuos akmenis saugosiu kaip šventenybę. Ijlifas ir Mortenas kasdien matys juos, o kai suaugęs, gaus juos iš manęs palikimo. *(graibo po knygų lentyna)* Ar ji... koks, po velnių, jos vardas... ar mergaitė... ar ji dar nebuvo pas stiklių?

Ponia Stokman *(įžengdama)*. Buvo, bet jis abejoja, ar galės šiandien ateiti.

Daktaras Stokmanas. Matysi, jis nedrįs.

Ponia Stokman. Taip, ir Randinei taip pasirodė, kad jis privengia kaimynų. *(Kalba svetainės pusėn)* Ko tau reikia, Randine? A, tai. *(Išėina ir tuoj pat grįžta)* Čia tau laiškas, Tomai.

Daktaras Stokmanas. Pažiūrėsim. *(atplėšia laišką ir skaito)* Taigi.

Ponia Stokman. Kas rašo?

Daktaras Stokmanas. Namo savininkas. Jis mums atsako butą.

Ponia Stokman. Tikrai? Jis toks padorus žmogus...

Daktaras Stokmanas *(žvelgdamas į laišką)*. Jis sakosi negalys kitaip. Jis priverstas taip elgtis, kitaip negalys... dėl kitų piliečių... atsižvelgdamas į viešąją nuomonę... esąs nuo kitų priklausomas... nedrįstąs užgauti tam tikrų įtakingų žmonių...

Ponia Stokman. Matai, Tomai.

Daktaras Stokmanas. Taip, taip, matau, visi jie šiame miestelyje tokie patys bailiai. Nė vienas nedrįsta, nes bijo kitų. *(nusviedžia laišką ant stalo)* Bet mums tai juk vis tiek, Katrine. Dabar mes vykstam į Naująjį pasaulį, o tada...

Ponia Stokman. Ak, Tomai, ar gerai apgalvojai tą kelionę?

Daktaras Stokmanas. Argi galiu čia likti – čia, kur mane prie gėdos stulpo prikėlė kaip visuomenės priešą, pasmerkė gėdai, išdaužė man langus? Ir pažiūrėk dar, Katrine, jie juodose

kelnėse skylę išplėšė.

Ponia Stokman. Oi, argi? Tai tavo geriausias!

Daktaras Stokmanas. Niekad nereikia vilktis geriausių kelnų, kai eini kovoti dėl laisvės ir tiesos. Na, kelnės man nelabai svarbu, supranti, nes tu jas sutaisysi, bet iki mirties negalėsiu atleisti, kad *tai* išdrįso padaryti prasčiokai, masės – užpuolė taip, lyg būtų man lygūs!

Ponia Stokman. Na taip, čia mistelyje grubiai elgėsi su tavim, Tomai, bet ar dėl *to* turim šį kraštą palikti suvisai?

Daktaras Stokmanas. Manai, kad kituose miestuose prastuomenė mažiau jžūli kaip čia? Ak, jie visur maždaug tokie patys. Na, tiek to. Tegu šunys sau loja. Tai dar ne didžiausia blogybė. Blogiausia, kad visame krašte žmonės yra partijų vergai. Bet ne tik tai... galbūt šiuo atžvilgiu laisvuose vakaruose [**čia turimas omeny Amerikos žemynas. Red.**] ne ką geriau. Ten taip pat klesti kompaktiškoji dauguma, liberali viešoji nuomonė ir visa kita velniava. Tačiau sąlygos, matai, ten kitokios. Jie gali ten papjauti vienas kitą, bet nekankins taip pamažu laisvo žmogaus, nebadys taip adatomis kaip pas mus. O blogiausiu atveju ten bus galima laikytis toliau nuo viešumos. (*vaikšto ten ir atgal*) Jeigu aš sužinočiau, ar nėra ten kokios neįžengiamos girios ar kokios salos Pietų vandenyne, kurią galima būtų pigiai nusipirkti...

Ponia Stokman. Bet berniukai, Tomai?

Daktaras Stokmanas (sustodamas). Kokia tu keista, Katrine! Argi norėtum, kad berniukai augtų tokioje visuomenėje kaip mūsų? Vakar vakare juk pati įsitikinai, kad viena mūsų gyventojų pusė išprotėjusi. O jei antroji pusė nėra pametusi proto, tai todėl, kad neturi ko pamesti.

Ponia Stokman. Bet, Tomai mielas, tu vis dėlto toks neatsargus su savo kalbomis.

Daktaras Stokmanas. Na! Gal aš netiesą sakau? Ar neapverčia jie visų sąvokų aukštyn kojom? Ar nesumaišo jie tiesos ir netiesos į vieną daiktą? Ar nevadina jie melu to, ką aš laikau tiesa? Tačiau aršiausia tai, kad čia visas pulkas suaugusių liberalių žmonių įsivaizduoja ir kitus tikina, kad jie mąstantys laisvai! Ar girdėjai ką panašaus, Katrine!

Ponia Stokman. Taip, taip, tai tikra beprotybė, nors...

(*Petra įeina į svetainę.*)

Ponia Stokman. Tu jau iš mokyklos?

Petra. Taip. Mane atleido!

Ponia Stokman. Atleido?

Daktaras Stokmanas. Tave irgi?

Petra. Taip, ponia Busk mane atleido. Ir man pasirodė, kad geriausia bus išeiti tuoj pat.

Daktaras Stokmanas. Gerai padarei, mieloji!

Ponia Stokman. Kas būtų pagalvojęs, kad ponias Busk tokia bjauri žmogystė!

Petra. Oi, mama, ponias Busk nėra jau tokia bjauri, aiškiai mačiau, kaip jai buvo skaudu.

Bet ji sakė kitaip negalinti, ir todėl atleido mane.

Daktaras Stokmanas (*šypsodamasis trina rankas*). Kitaip negalinti, jokia būdu negalinti!
O, puiku!

Ponia Stokman. Ak, po to bjauraus spektaklio vakar vakare...

Petra. Ne tik *tai*. Paklausk, tėtė!

Daktaras Stokmanas. Na, kas?

Petra. Ponia Busk parodė man bent tris šjryt gautus laiškus...

Daktaras Stokmanas. Tikriausiai be pavardžių?

Petra. Taip.

Daktaras Stokmanas. Nes jie nedrįsta pavardžių pasirašyti, Katrine!

Petra. Ir dviejuose buvo parašyta, kad vienas ponas, kuris čia lankosi mūsų namuose, vakar klube pasakojęs, kad aš esu tokių nepaprastai laisvų pažiūrų...

Daktaras Stokmanas. Ir tu to juk nepaneigei?

Petra. Žinoma, ne. Ponia Busk pati reiškia gana laisvas pažiūras, kai mes dviese. Bet kai paaiškėjo mano pažiūros, ji nebedrįso manęs daugiau laikyti.

Ponia Stokman. Pamanyk... Ir dar pasakojo kažkas, kas lankėsi mūsų namuose! Matai, Tomai, kuo baigiasi tavo vaišingumas.

Daktaras Stokmanas. Nebegyvensim tarp tokių menkystų. Pakuokis kiek galėdama greičiau, Katrine. Iškeliaujam – kuo greičiau, tuo geriau!

Ponia Stokman. Tyliau... Kažkas yra prieškambaryje. Pasižiūrėk, Petra.

Petra (*atidaro duris*). A, tai jūs, kapitone Horsteri! Prašom įeiti.

Kapitonas Horsteris (*iš prieškambario*). Laba diena! Na, pamaniau, reiktų užėiti, pasižiūrėti, kaip jums čia sekasi.

Daktaras Stokmanas (*krato jam ranką*). Dėkui, kaip malonu.

Ponia Stokman. Ir dėkui, kad jūs mus palydėjote, kapitone Horsteri.

Petra. Bet kaip jūs vėl namo sugrįžot?

Horsteris. Pavyko, jėgų man pakanka, o žmonės čia daugiausia tik burnoja.

Daktaras Stokmanas. Taip, ar ne nuostabus toks kiauiliškas bailumas! Eikškit, aš jums čia kai ką parodysiu! Štai čia visi akmenys, kuriais jie mus apmėtė. Pažvelkit! Visoje krūvoje, mano

galva, tik du tikri kovos akmenys, o likusieji – tik svaidomieji akmenukai... visiškai mažiukai. O kaip šūkavo ir keikėsi jie ten lauke, žadėjo užmušti mane, tačiau tikrovėje... tikrovėje... ne, mūsų miestelyje nelabai kas įvyksta!

Horsteris. Na, šįkart, daktare, jums pasisėkė.

Daktaras Stokmanas. Žinoma, pasisėkė. Bet vis dėlto erzina. Jei kada kiltų rimtos, visam kraštui svarbios grumtynės, tai pamatytumėt, kaip viešoji nuomonė subyrėtų, ir tada, kapitone Horsteri, kompaktiškoji dauguma kaip kiaulių banda mautų slėptis į mišką. Tai tokios liūdnos mintys mane graužia... Bet, po velnių... iš esmės visa tai tik kvailystės. Jeigu jie mane apšaukė visuomenės priešu – gerai, tai ir būsiu visuomenės priešas.

Ponia Stokman. Tu niekad toks nebūsi, Tomai.

Daktaras Stokmanas. Neprisiekinėk, Katrine. Tokie bjaurūs žodžiai gali paveikti kaip adata, įstrigusi į plaučius. O, tie prakeikti žodžiai... atsikratyti jų negaliu. Jie man taip įsiėdė į širdį. Tūno ten ir graužia kaip kokia rūgštis. Jokia magnezija nuo jų negelbsti.

Petra. Niekai. Tėte, tau reiktų visa tai juokais nuleisti.

Horsteris. Žmonės dar ims kitaip galvoti, pone daktare.

Ponia Stokman. Taip, Tomai, gali būti tuo visai tikras.

Daktaras Stokmanas. Taip, bet gal jau bus per vėlu. Ir gerai jiems! Telieka jie čia su savo menkyste ir tegu graužiasi, privertę iškeliauti patriotą. Kada išplaukiat, kapitone Horsteri?

Horsteris. Hm... Apie tai aš su jumis ir norėjau pašnekėti...

Daktaras Stokmanas. Na, ar kas atsitiko laivui?

Horsteris. Ne, bet taip išėjo, kad aš juo nebeplauksiu.

Petra. Nejau jus atleido?

Horsteris (šypsosi). Taip, tikrai.

Petra. Ir jus?

Ponia Stokman. Na, matai, Tomai.

Daktaras Stokmanas. Ir visa tai dėl tiesos! O, kad aš būčiau tai numatęs...

Horsteris. Neimkit į galvą. Aš tuoj vėl rasiu vietą pas tą ar kitą laivo savininką.

Stokmanas. Ir taip elgiasi urmininkas Vikas... Turtingas žmogus, nepriklausomas nuo nieko!.. Tfiu, po velnių!

Horsteris. Šiaip jis visiškai teisingai galvoja, jis ir pats sako, kad mielai mane paliktų, jei tik turėtų teisę...

Daktaras Stokmanas. Bet jis neturi teisės? Na, aišku.

Horsteris. Ne taip paprasta, sakė jis, kai priklausai partijai...

Daktaras Stokmanas. Garbingas vyras pasakė tiesos žodį! Tokia partija yra tartum mėsmalė, kuri visų galvas sumala į vieną košę. Štai todėl jų visų galvos būna prikimštos maltos mėsos ir košės.

Ponia Stokman. Bet, Tomai!

Petra (Horsteriui). Jei jūs nebūtumėt mus į namus palydėjęs, dar ne to būtų atsitikę.

Horsteris. Dėl to aš visai nesigrauju.

Petra (ištiesdama jam ranką). Dėkui už tai.

Horsteris (daktarui). Taip, ir dar norėjau jums pasakyti: jeigu jūs tikrai sumanytumėt keliauti, turėčiau jums kitą pasiūlymą...

Daktaras Stokmanas. Gerai. Kad mes tik greičiau galėtume išvykt...

Ponia Stokman. Ša. Ar ne beldžia?

Petra. Tai dėdė tikriausiai.

Daktaras Stokmanas. Aha! (šaukia). Prašom!

Ponia Stokman. Tomai mielas, pasižadėk man pagaliau... (Valdytojas Stokmanas įeina iš prieškambario.)

Valdytojas (tarpduryje). A, tu užimtas. Tai aš geriau...

Daktaras Stokmanas. Ne, ne, eikš.

Valdytojas. Bet aš norėčiau su tavim pasikalbėt akis akį.

Ponia Stokman. Mes tuo tarpu išeisim į svetainę.

Horsteris. O aš užėisiu vėliau.

Daktaras Stokmanas. Ne, kapitone Horsteri, jūs irgi eikit ten, aš dar norėčiau sužinoti kai ką smulkiau.

Horsteris. Gerai, tai aš ten palauksiu. (nueina paskui ponią Stokman ir Petrą į svetainę)
(Valdytojas nieko nesako, tik sutrikęs žiūri į langus.)

Daktaras Stokmanas. Šiandien čia kiek vėjuota, ar ne? Užsidėk kepurę.

Valdytojas. Dėkui, jei leisi. (užsideda kepurę) Man rodos, aš peršalau vakar. Stovėjau ir drebėjau...

Daktaras Stokmanas. Negi? Bet, man rodos, buvo šilta...

Valdytojas. Gailiuosi, kad neturėjau galios užkirsti kelią šiems naktiniams išpuoliams.

Daktaras Stokmanas. Ar dar turi man ką pasakyti?

Valdytojas (išsitraukdamas didelį laišką). Aš turiu tau nuo gydyklos direkcijos perduoti šį

rašta.

Daktaras Stokmanas. Atleido mane?

Valdytojas. Taip, nuo šios dienos. (*padeda laišką ant stalo*) Gaila, bet... atvirai sakant... dėl viešosios nuomonės mes kitaip negalėjom.

Daktaras Stokmanas (*šypsosi*). Kitaip negalėjot! Man rodos, šiandien aš jau girdėjau tokius žodžius.

Valdytojas. Prašau, suprask savo padėtį. Ateityje šiame miestelyje praktikos negali tikėtis.

Daktaras Stokmanas. Ak, po galais, ta praktika! Bet iš kur tu taip aiškiai žinai?

Valdytojas. Namų savininkų bendrija paleido atsišaukimą – iš namų į namus. Visi geros valios piliečiai raginami nesinaudoti tavo paslaugom. Neabejoju, kad po juo nė vienas šeimos tėvas neatsisakys pasirašyti, paprasčiausiai *nedrįs*.

Daktaras Stokmanas. Ne, ne, aš tuo neabejoju. O kas toliau?

Valdytojas. Jeigu galėčiau tau patarti, tai pasiūlyčiau tau kuriam laikui išvykti.

Daktaras Stokmanas. Taip, aš kaip tik galvoju apie tai.

Valdytojas. Gerai. Ir jei paskui, pagalvojęs kokius pusę metų, sutiktum keliais atgailos žodžiais prisipažinti buvęs neteiskus...

Daktaras Stokmanas. Tai manai, galėčiau atgauti savo vietą?

Valdytojas. Galbūt. Tai būtų visai įmanoma.

Daktaras Stokmanas. Taip, o viešoji nuomonė? Jūs juk nedrįstate dėl viešosios nuomonės!

Valdytojas. Viešoji nuomonė yra labai kintamas dalykas. Ir, tiesą sakant, mums ypač svarbu gauti tavo paties ranka parašytą tokį pasiaiškinimą.

Daktaras Stokmanas. Taip. Ir jūs paskui nušluostysit nosį. Bet, po galais, argi neatsimeni, ką aš seniau kalbėjau apie tokius gudravimus!?

Valdytojas. Tada tavo padėtis buvo daug palankesnė. Tada tu įsivaizdavai, kad tavo užnugaryje visas miestelis...

Daktaras Stokmanas. ...o dabar jaučiu, kad visas miestelis man ant sprando... (*įniršta*) Nors gyvas velnias su savo bobute man ant sprando užsisėstų!.. Niekad... niekad, sakau!

Valdytojas. Šeimos tėvas neturi teisės taip elgtis kaip tu. Tu neturi teisės, Tomai.

Daktaras Stokmanas. Aš neturiu teisės! Tik vieno dalyko neturi teisės daryti laisvas garbingas žmogus. Ir žinai, ko?

Valdytojas. Ne.

Daktaras Stokmanas. Žinoma, bet *aš* tau pasakysiu. Laisvas žmogus neturi teisės nusmukti kaip koks driskius, neturi teisės elgtis taip, kad teliktų tik sau spjauti į akis.

Valdytojas. Tai skamba labai neapibrėžtai. O ar negalima kaip kitaip paaiškinti tavo užsispyrimo... Bet juk tikrai...

Daktaras Stokmanas. Ką *tu* nori pasakyti?

Valdytojas. O, tu puikiai supranti. Tačiau, kaip tavo brolis ir sąmoningas žmogus, patariu per daug nepasitikėti spėjimais ir viltimis, kurios labai lengvai gali sudužti.

Daktaras Stokmanas. Ką tu pagaliau nori pasakyti?

Valdytojas. Ar tu iš tikrųjų nori man įkalbėti, kad tikrai nežinai, ką raugyklos savininkas Kijilis nurodė savo testamente?

Daktaras Stokmanas. Aš žinau, kad tas truputis, kurį jis turi, teks senų paliegusių amatininkų prieglaudai. Bet kas man darbo?

Valdytojas. Pirmiausia, čia negali būti kalbos apie truputį. Raugyklos savininkas Kijilis yra gana pasiturintis žmogus.

Daktaras Stokmanas. Aš nieko apie tai nenutuokiu!..

Valdytojas. Hm... Tikrai ne? Tai tu visai nenutuoki, kad tavo vaikams teks ne kokia menka to turto dalelė... ir kad tu ir tavo žmona iki gyvenimo galo galėsit naudotis renta? Tau jis nesakė?

Daktaras Stokmanas. Neturiu supratimo, ką jis turi! Priešingai. Jis ištiesai dejuoja, kad jį apdėję tokiais nepaprastai dideliais mokesčiais! Bet ar tikrai žinai, Peteri?

Valdytojas. Sužinojau iš visiškai patikimų šaltinių.

Daktaras Stokmanas. Ponedie, tai tada Katrinė aprūpinta... ir vaikai taip pat! Turiu tuoj pranešti... (*šaukia*) Katrine, Katrine!

Valdytojas (*sulaiko jį*). Tylėk, dar nieko nesakyk jai!

Ponia Stokman (*atveria duris*). Kas yra?

Daktaras Stokmanas. Nieko, nieko! Grįžk atgal.

(*Ponia Stokman uždaro duris.*)

Daktaras Stokmanas (*vaikščiodamas ten ir atgal*). Aprūpinti! Na, pamanyk... Visi aprūpinti! Visam gyvenimui! O, kaip malonu žinoti, kad esi aprūpintas!

Valdytojas. Bet kaip tik taip nėra! Raugyklos savininkas Kijilis gali kada panorėjęs panaikinti testamentą.

Daktaras Stokmanas. Bet jis to nepadarys, Peteri mielas. Opšrus baisiai laimingas, kad aš tave ir tavo gudriuosius draugus taip prigriebiau.

Valdytojas (*sutrinka ir žvelgia į jį tiriamu žvilgsniu*). Aha, kai kas aiškėja.

Daktaras Stokmanas. Kas gi?!

Valdytojas. Vadinasi, tai buvo suderintas manevras. Tie smarkūs, nepagarbūs išpuoliai... prieš miestelio valdžios vyrus... vardan tiesos...

Daktaras Stokmanas. Ir ką!.. Ką?!

Valdytojas. Visa tai, vadinasi, buvo tik sutartas atlygis už šio seno kerštingo Morteno Kijilio testamentą.

Daktaras Stokmanas (*beveik žado netekęs*). Peteri... tu pats prasčiausias prastuolis, kokį esu sutikęs savo gyvenime!

Valdytojas. Tarp mūsų viskas baigta. Tu atleistas galutinai... nes dabar mes turim prieš tave ginklą! (*išeina*)

Daktaras Stokmanas. Tfiu, tfiu, tfiu! (*šaukia*) Katrine, nušveiskit grindis, kur jis stovėjo! Tegu ji ateina su gelda – ta...ta... prakeikimas... ta visad suodina nosim...

Ponia Stokman (*tarpduryje į svetainę*). Ša, ša, Tomai!

Petra (*taip pat tarpduryje*). Tėte, atėjo senelis ir klausia, ar negalėtų su tavim vienu pasikalbėti.

Daktaras Stokmanas. Žinoma, gali. (*prie durų*) Prašom, uošvi. (*Mortenas Kijilis įeina. Daktaras uždaro duris paskui jį.*)

Daktaras Stokmanas. Na, kokie reikalai? Prašom sėstis.

Mortenas Kijilis. Ne, nesėsiu. (*apsižvalgo*) Šiandien gana gražu pas jus, Stokmanai.

Daktaras Stokmanas. Taip. Argi ne?

Mortenas Kijilis. Tikrai gražu. Ir oras grynas. Šiandien jums turbūt netrūksta deguonies, apie kurį vakar šnekėjot. Ir sąžinė turėtų būti šiandien labai švari, manau.

Daktaras Stokmanas. Taip, švari.

Mortenas Kijilis. Aš manau. (*suploja sau per krūtinę*) Bet ar jūs žinot, ką aš čia turiu?

Daktaras Stokmanas. Tikiuosi, kad taip pat švarią sąžinę.

Mortenas Kijilis. Ką čia! Kai ką daug geresnio! (*išsiima storą aplanką, atskleidžia jį ir rodo pluoštą popierių*)

Daktaras Stokmanas (*žiūri nustebę į juos*). Gydyklos akcijos?

Mortenas Kijilis. Nesunku buvo šiandien gauti.

Daktaras Stokmanas. Ir jūs jas miestelyje supirkote?..

Mortenas Kijilis. Kiek tik turėjau pinigų.

Daktaras Stokmanas. Bet, mielas uošvi... Dabar gydyklos tokia beviltiška padėtis.

Mortenas Kijilis. Jeigu jūs elgsitės kaip išmintingas žmogus, gydykla vėl atgaus gerą vardą.

Daktaras Stokmanas. Taip, jūs juk pats matote, kad aš darau viską, ką galiu... bet...

Žmonės čia miestely tokie silpnapročiai!

Mortenas Kijilis. Vakar vakare jūs sakėt, kad bjauriausi teršalai teka iš mano raugyklos. Jeigu tai būtų tiesa, vadinasi, mano senelis ir tėvas, ir aš pats daugelį metų kaip trys nevidonai naikinome miestelį. Manot, aš susitaikysiu su tokia gėda?

Daktaras Stokmanas. Deja, nieko kito jums neliks.

Mortenas Kijilis. Ne, dėkui. Aš vertinu savo gerą vardą. Girdėjau, žmonės mane Opšrum vadina. Opšrus – toks knisantis nevalyvas gyvūnas. Bet taip nėra. Aš noriu gyventi ir mirti kaip švarus žmogus.

Daktaras Stokmanas. Ir nuo ko jūs pradėsite?

Mortenas Kijilis. Jūs, Stokmanai, turit padaryti mane švarų.

Daktaras Stokmanas. Aš!

Mortenas Kijilis. Ar žinot, už kokius pinigus pirkau šias akcijas? Ne, jūs negalit žinoti. Bet aš pasakysiu. Už tuos pinigus, kuriuos iš manęs turėjo paveldėti Katrinė su Petra ir jūsų berniukai. Nes, matot, aš vis dėlto buvau šiek tiek atidėjęs į šalį.

Daktaras Stokmanas (niršta). Ir jūs imat Katrinės pinigus tokiems dalykams!

Mortenas Kijilis. Taip, dabar visi pinigai sudėti į gydyklą. Dabar pažiūrėsiu, ar jūs tikrai pakvaišęs... varge... visiškai išprotėjęs, Stokmanai. Jeigu jūs dar ir toliau leisite iš mano raugyklos tuos bjaurius gyvius ir panašiai, tai bus lygiai tas pat, lyg rėžtumėt diržus iš Katrinės, taip pat iš Petros ir iš berniukų odos. Bet taip joks padorus šeimos tėvas nesielgia... tai yra, jeigu jis nepakvaišęs.

Daktaras Stokmanas (vaikšto ten ir atgal). Taip, bet aš *esu* pakvaišęs. Aš *esu* pakvaišęs!

Mortenas Kijilis. Ne, jūs negalit būti toks beviltiškai pakvaišęs, kai kalbama apie žmoną ir vaikus!

Daktaras Stokmanas (sustoja priešais jį). Kodėl jūs su manim nepasitarėt prieš pirkdamas visą tą šlamštą!..

Mortenas Kijilis. Kaip padariau, taip geriausia.

Daktaras Stokmanas (vaikšto neramiai aplink). Jeigu aš nebūčiau tuo taip įsitikinęs!.. Bet aš taip tvirtai įsitikinęs, kad esu teisus.

Mortenas Kijilis (kilnodamas rankoje aplanką). Jeigu jūs laikysitės įsikibęs savo

beprotybės, tai šitie popieriai bus nedaug ko verti. (*vėl įsikiša aplanką į kišenę*)

Daktaras Stokmanas. Bet, po galais, mokslas turėtų rasti priešnuodį... kokį nors saugiklį...

Mortenas Kijilis. Manot kaip nors tuos gyvius užmušti?

Daktaras Stokmanas. Taip, arba nukenksminti juos.

Mortenas Kijilis. Ar nepabandytumėt su žiurkių nuodais?

Daktaras Stokmanas. A, ką čia šnekat!.. Bet juk visi žmonės sako, kad tai yra tik įsivaizdavimas. Ar negalėtų tikrai būti tik įsivaizdavimas! Tegu *bus* taip! Ta neišmanėlių, siaurapročių šunėkų minia apšaukė mane visuomenės priešu... man vos drabužių nenuplėšė nuo kūno...

Mortenas Kijilis. Ir visus langus jums išdaužė!

Daktaras Stokmanas. Na, o tos pareigos šeimai! Apie tai man reikia pasikalbėti su Katrine – šiuo klausimu ji labai griežta.

Mortenas Kijilis. Puiku. Paklauskite tik išmintingos moteriškos patarimo.

Daktaras Stokmanas (*puldamas jį*). Kaip jūs ir galėjote taip suktai pasielgti! Paleisti Katrinės pinigus vėjais. Pastatyti mane į tokią nežmonišką, kankinamą padėtį! Kai aš taip į jus žiūriu, man rodos, matau patį velnią!..

Mortenas Kijilis. Tai aš geriau eisiu. Bet iki antros turiu aiškiai žinoti. *Taip* ar *ne*. Jeigu bus *ne*, akcijos teks prieglaudai... ir net šiandien pat!

Daktaras Stokmanas. O Katrinė ką tada gaus?

Mortenas Kijilis. Ničnieko.

(*Atsidaro durys į prieškambarį. Tenai pasirodo redaktorius Hovstadas ir spaustuvininkas Aslaksenas.*)

Mortenas Kijilis. Ei, matot tuos abudu ten?

Daktaras Stokmanas (*spokso į juos*). Kas yra? *Jūs* dar drįstat ateiti pas mane!

Hovstadas. Kaip matot.

Aslaksenas. Žinot, mums reikia kai ką svarbaus su jumis aptarti.

Mortenas Kijilis (*pašnibždom*). Taip arba ne – iki antros valandos!

Aslaksenas (*žvilgtelėjęs į Hovstadą*). Aha!

(*Mortenas Kijilis išeina.*)

Daktaras Stokmanas. Tai ko jums iš manęs reikia? Trumpai.

Hovstadas. Puikiai suprantu, kad jūs pykstate dėl mūsų laikysenos vakardienos susirinkime...

Daktaras Stokmanas. Ir tai jūs vadinate laikysena? Taip, graži laikysena! Aš vadinu tai

nesugebėjimu laikytis, bobiškumu... Tfiu, po velnių!

Hovstadas. Vadinkit kaip norit, bet mes kitaip *negalėjom*.

Daktaras Stokmanas. Nedrįsot kitaip? Ar ne?

Hovstadas. Tebūnie taip.

Aslaksenas. Bet kodėl jūs nė žodeliu užsiminėt iš anksto? Bent tyliai būtumėt davęs ženklą ponui Hovstadui ar man.

Daktaras Stokmanas. Ženklą? Kokį?

Aslaksenas. Kas už viso to slypi.

Daktaras Stokmanas. Visai nesuprantu jūsų.

Aslaksenas (*patikliai linksi jam*). O Die, jūs nesuprantat, daktare Stokmanai.

Hovstadas. Na, daugiau nebeslėpsim,

Daktaras Stokmanas (*pažvelgia tai vieną, tai į kitą*). Bet po velnių!..

Aslaksenas. Gal galėčiau paklausti. Ar nevaikšto jūsų uošvis po miestelį ir nesupirkinėja visų gydyklos akcijų?

Daktaras Stokmanas. Taip, jis šiandien vaikščiojo ir pirko gydyklos akcijas, bet...

Aslaksenas. Būtų buvę protingiau, jei būtumėt kam nors kitam tai pavedęs... kam nors ne taip jums artimam.

Hovstadas. Ir dar... Jums reikėjo kalbėti ne savo vardu. Niekas neturėjo žinoti, kad gydyklos puolimą jūs organizavot. Būtumėt anksčiau su manim pasitaręs, daktare Stokmanai.

Daktaras Stokmanas (*žiūri tiesiai į priekį, atrodo, lyg jam ima aiškėti, ir jis sako, tartum iš padebesių nukritęs*). Galvoj netelpa! Ar įmanoma taip elgtis?

Aslaksenas (*šypsosi*). Pasirodo, įmanoma. Bet, matot, reiktų visa tai daryti delikačiau.

Hovstadas. Ir be to, reiktų, kad dalyvautų daugiau žmonių. Vienam atsakomybės teks mažiau, jei šalia bus daugiau žmonių.

Daktaras Stokmanas (*susivaldęs*). Trumpai ir aiškiai, mano ponai... Ko jūs norit?

Aslaksenas. Ponas Hovstadas geriausiai paaiškins...

Hovstadas. Ne, jūs sakykit, Aslaksenai.

Aslaksenas. Na, reikalas toks: dabar, kai žinom, kas su kuo susiję, norėtume jums siūlyti pasinaudoti „Liaudies šaukliu“.

Daktaras Stokmanas. Dabar drįstate? O viešoji nuomonė? Nebijot, kad kils audra?

Hovstadas. Mes sugebėsime tą audrą atremti.

Aslaksenas. O jūs, daktare, pasistenkit susisukti greitai. Kai tik jūsų gudrus sumanymas

pasiteisins...

Daktaras Stokmanas. Manot, kai tik mano uošvis ir aš pigiai supirksim akcijas sau?..

Hovstadas. Jus, be abejo, moksliniai interesai verčia gydyklos vadovavimą perimti į savo rankas...

Daktaras Stokmanas. Suprantama. Dėl mokslinių interesų priverčiau aš senąjį Opšrų supirkti man akcijas. O po to mes šiek tiek palopysim vandentiekį, truputį pasirausim ten žemai pajūryje, ir miesto kasai nė puschronio nekainuos. Manote, taip negalima? Ką?

Hovstadas. Aš manau, jeigu „Liaudies šauklys“ bus su jumis.

Aslaksenas. Laisvoje visuomenėje spauda yra galinga, pone daktare.

Daktaras Stokmanas. Žinoma, ir viešoji nuomonė taip pat. O jūs, pone Aslaksenai, dedate galvą už Namų savininkų bendriją?

Aslaksenas. Ir už Namų savininkų bendriją, ir už Nuosaikiųjų draugiją. Būkit visai ramus.

Daktaras Stokmanas. Taip... bet ponai mano... gėda jūsų klausti... bet kuo aš atsilyginsiu?..

Hovstadas. Galite suprasti, kad mes mieliausiai remtume jus visai veltui. Tačiau „Liaudies šauklio“ kojos dar nelabai tvirtos, jis negali kaip reikiant žengti pirmyn, o sužlugdyti laikraštį dabar, kai didžiojo politikoj laukia tiek darbo, labai nenorėčiau.

Daktaras Stokmanas. Suprantama. Tokiam visuomenės draugui kaip jūs tai turėtų labai rūpėti. (*jtūžęs*) Bet aš juk visuomenės priešas! (*blaškosi po kambarį*) Kur mano lazda? Kur, po velnių, pasidėjo mano lazda?

Hovstadas. Ką tai reiškia?

Aslaksenas. Jūs juk nežadat?..

Daktaras Stokmanas (*sustoja*). O jeigu aš iš pajamų už akcijas neduosiu jums nė vienos erės? Neužmirškite, turtingi žmonės laiko pinigus užgniaužę.

Hovstadas. O jūs neužmirškite, kad akcijų istoriją galima pateikti dvejopai.

Daktaras Stokmanas. Taip, tam jūs tikę. Jeigu aš nepagelbėsiu „Liaudies šaukliui“, tai tikriausiai viską iškreipsite. Jūs, manau, imsit mane persekioti... siundysit kitus... smaugsit kaip šuo kiškį!

Hovstadas. Toks gamtos dėsnis. Kiekvienas žvėris stengiasi pramisti.

Aslaksenas. Kur maistą randi, ten imi.

Daktaras Stokmanas. Tai pasižiūrėkit, ar nerasete ten gatvės lataką. (*blaškosi po kambarį*) Velniai rautų, dabar aš jums parodysiu, kuris žvėris iš mūsų stipresnis. (*randa skėtį ir mojuoja juo*)

Ei, žiūrėkit!..

Hovstadas. Negi mušit mus!

Aslaksenas. Prašom atsargiau su tuo skėčiu!

Daktaras Stokmanas. Lauk pro langą, pone Hovstada!

Hovstadas (*prie prieškambario durų*). Ar visai pasiutot?

Daktaras Stokmanas. Lauk pro langą, pone Aslaksenai! Šok, sakau aš! Pirmą ir paskutinį kartą.

Aslaksenas (*bėga aplink rašomąjį stalą*). Nuosaikiau, pone daktare. Aš – silpnas žmogelis, man taip nedaug reikia... (*šaukia*) Gelbėkit, gelbėkit!

Ponia Stokman. Bet, Dieve saugok, Tomai, kas čia dedasi?

Daktaras Stokmanas (*švaistosi skėčiu*). Šokit lauk, sakau aš! Į gatvės lataką!

Hovstadas. Beginklio žmogaus užpuolimas! Kviečiu jus būti liudininku, kapitone Horsteri. (*išsmunka lauk per prieškambarį*)

Aslaksenas (*pasimetęs*). Kad žinotum, akip kambariai išsidėstę... (*išsmunka per svetainę*)

Ponia Stokman (*sulaiko daktarą*). Nurimk, Tomai!

Daktaras Stokmanas (*numeta skėtį*). Po galais, vis dėlto jie paspruko nuo manęs.

Ponia Stokman. Bet ko jiems iš tavęs reikėjo?

Daktaras Stokmanas. Apie tai vėliau. Dabar turiu apie ką kita pagalvoti. (*nueina prie stalo ir rašo ant vizitinės kortelės.*) Pažvelk, Katrine. Kas čia parašyta?

Ponia Stokman. Trys dideli „ne“. Ką tai reiškia?

Daktaras Stokmanas. Taip pat vėliau sužinosi. (*paduoda kortelę.*) Štai, Petra. Tegu ta suodė bėga pas senąjį Opšrų kiek įkabina. Paskubėk! (*Petra su kortele išeina per prieškambarį.*)

Daktaras Stokmanas. Kažin ar ne visi šėtono pasiuntiniai šiandien mane aplankė. Bet dabar pasismailinsiu plunksną, kad būtų kaip yla. Į nuodus ir tulžį pamirkysiu! Kad duosiu per makaulę jiems su rašaline!

Ponia Stokman. Taip, bet mes juk išvažiuojam, Tomai!

(*Petra grįžta.*)

Daktaras Stokmanas. Na ?

Petra. Sutvarkyta.

Daktaras Stokmanas. Gerai... Sakai, važiuojam? Ne, nors užmušk, ne. Mes liksim, Katrine!

Petra. Mes liksim!

Ponia Stokman. Šiame miestelyje?

Daktaras Stokmanas. Taip, čia. Čia yra mūšio laukas! Čia įvyks mūšis! Čia aš noriu laimėti! Kai tik bus sutaisytos mano kelnės, eisiu ieškoti buto, nes žiemai reiks pastogės.

Horsteris. Galėsit pas mane gyventi.

Daktaras Stokmanas. Pas jus?

Horsteris. Žinoma, nes mano namuose vietos pakanka, o be to, aš beveik niekad nebūnu namie.

Ponia Stokman. Koks jūs geras, Horsteri.

Petra. Dėkui!

Daktaras Stokmanas (*krato jam ranką*). Ačiū, ačiū! Taigi šis rūpestis atkrinta. Dar šiandien rimtai kimbu į darbą. Laukia be galo daug darbo, Katrine! Ir gerai, kad dabar visas laikas mano. Matai, mane atleido iš gydyklos gydytojo pareigų...

Ponia Stokman (*atsidusdama*). Ak, to ir reikėjo tikėtis.

Daktaras Stokmanas. ...o labai dar jie stengiasi atimti iš manęs praktiką. Tegu tik pabando! Vargšus aš vis tiek pasiliksiu – tuos, kurie nieko nemoka; Dieve brangus, jiems aš juk labiausiai reikalingas. Bet prižadu, nors užmušk, priversiu anuos mane išklausti. Dieną naktį, kaip parašyta, aš pamokslausiu jiems.

Ponia Stokman. Bet, Tomai mielas, man rodos, tu jau įsitikinai, ko tavo pamokslavimas vertas.

Daktaras Stokmanas. Tu tikrai juokinga, Katrine. Argi aš leisčiausi, kad mane išmuštų iš vėžių viešoji nuomonė, kompaktiškoji dauguma ir panašios velniavos? Ne, ačiū! O tai, ko aš siekiu, yra taip aišku ir paprasta. Aš noriu į šunėkų galvas įkalti, kad liberalai yra aršiausi kiekvieno laisvo žmogaus priešai... kad partijų programos užgniaužia bet kokią naują gyvybingą tiesą... kad amžinas taikstymasis aukštyn kojom apverčia moralę ir teisę, kol pagaliau žmogui gyvenimas virsta pragaru. Kaip jums atrodo, kapitone Horsteri, ar man pavyks įtikinti visuomenę *tu*?

Horsteris. Gali būti. Aš nelabai išmanau apie tokius dalykus.

Daktaras Stokmanas. Na, matot... Dabar paklausykite! Turi būti išnaikinti partijų vadovai. Partijos vadovas yra kaip vilkas... kaip ėdrus pilkas vilkas. Jeigu jis nori išlikti, turi kasmet išpjauti tiek ir tiek smulkiųjų gyvūnų. Pažiūrėkit tik į Hovstadą ir Aslakseną! Kokią daugybę smulkiųjų gyvūnų *jie* pribaugia. Visi būna arba sudraskyti, arba taip suluošinti, kad nieko daugiau iš jų nelieka tik namų savininkai arba „Liaudies šauklio“ prenumeratoriai! (*atsisėda ant stalo krašto*) Ak, eikš, Katrine... Pažvelk, kaip gražiai šiandien saulė leidžiasi. Ir tas nuostabus gailus pavasario oras taip plūsta į mane!

Ponia Stokman. Taip, Tomai. Kad galėtume būti sotūs saulės šviesa ir pavasario oru!

Daktaras Stokmanas. Na, tu galėtum pasispausti ir pataupyti – kaip nors išgyvensim. *Tai* man mažiausiai rūpi. Mane graužia *tai*, kad aš nepažįstu jokio laisvo, kilnios dvasios žmogaus, kuris būtų pasiryžęs tęsti mano darbą po manęs.

Petra. O, tėte, negalvok apie tai, tau dar tiek daug laiko yra!.. A, štai ir berniukai pareina.

(Ijlifas ir Mortenas ateina per svetainę.)

Ponia Stokman. Ar jūs šiandien laisvi?

Mortenas. Ne, bet per pertrauką mes buvom susipešę su kitais.

Ijlifas. Netiesa, kiti pešėsi su mumis.

Mortenas. Ir ponas Riorlundas pasakė, kad mes geriau porą dienų liktume namie.

Daktaras Stokmanas *(spragtelėjęs pirštais nušoka nuo stalo).* Na, gavau! Tai bent gavau! Nė kojos nebekelsite į mokyklą!

Berniukai. Į mokyklą nebeeisim!

Ponia Stokman. Bet, Tomai...

Daktaras Stokmanas. Niekad, sakau. Aš pats jus mokysiu... vadinasi, ne visko, ką Dievas sukūrė...

Mortenas. Valio!

Daktaras Stokmanas. ...bet aš noriu jus išmokyti, kad taptumėt laisvi, kilnūs vyrai... Klausyk, Petra, ir tu turėsi man padėti.

Petra. Taip, tėte, padėsiu.

Daktaras Stokmanas. O mokyklą – ją įrengsime salėje, kurioje buvau apšauktas visuomenės priešu. Bet mums reikia daugiau auklėtinių. Pradžiai reiktų bent dvylikos berniukų.

Ponia Stokman. Šiame miestelyje jų nerasi.

Daktaras Stokmanas. Pažiūrėsim. *(berniukams)* Ar nepažįstate kokių gatvės vaikigalių – tokių tikrų driskių?..

Mortenas. O, tėte, daugybę pažįstam!

Daktaras Stokmanas. Puiku. Tai atveskit man keletą. Noriu pabandyti su tais skurdžiais – kartais jie būna tokie galvoti.

Mortenas. Bet ką mes tada veiksime, kai tapsime laisvi, kilnūs vyrai?

Daktaras Stokmanas. Tada, vaikai, turėsite tuos pilkuosius vilkus išvyti toli į vakarus. [Čia turimas omeny Amerikos žemynas, minėtasis Naujasis pasaulis. *Red.*]

(Ijlifas kiek susimąsto, Mortenas šokinėja ir šaukia „valio“.)

Ponia Stokman. Ak, kad tik tie pilkieji vilkai tavęs lauk neišvytų, Tomai.

Daktaras Stokmanas. Katrine, argi nesupranti? *Mane išvyti! Dabar*, kai esu tvirčiausias miestelio žmogus!

Ponia Stokman. Tvirčiausias – *dabar*?

Daktaras Stokmanas. Taip, aš galiu pasakyti didingus žodžius: *dabar* aš esu vienas tvirčiausių žmonių pasaulyje!

Mortenas. Bet kaipgi!

Daktaras Stokmanas (*nuleidžia balsą*). Ša, to dar negalima balsiai skelbti. Bet aš padariau didį atradimą.

Ponia Stokman. Ir vėl?

Daktaras Stokmanas. Taigi, taigi! (*surenka visus aplink save ir su pasitikėjimu sako*)
Matot, yra taip: tvirčiausias pasaulio žmogus paprastai būna vienišas!

Ponia Stokman (*šypsosi ir purto galvą*). Oi, tu Tomai!..

Petra (*su pasitikėjimu griebdama jo ranką*). Tėte!